

॥ १ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॥ २ ॥ अथ श्रीकृष्णार्जुनसंवादे ॥
 ॥ ३ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ ४ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ ५ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ ६ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ ७ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ ८ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ ९ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ १० ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥

॥ ११ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ १२ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ १३ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ १४ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ १५ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ १६ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ १७ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ १८ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ १९ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ २० ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ २१ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ २२ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ २३ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ २४ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ २५ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ २६ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ २७ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ २८ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ २९ ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥
 ॥ ३० ॥ अथ श्रीकृष्णस्य उवाच ॥

एवं विज्ञेयस्यै रणकनवधौरितमुक्ता एव ते गताः प्रतिभटभट श्रीमो-
 मतेनप्रतीहारेभ । अहितः सः । उक्ता वीरवधकनकापुष्पवधारेः । विष्टा श्रीम-
 सिरेः । कृतं तद्विष्टवृत्तिरुपम । नैश्चोक्तं देव । शोषमेव कथापय वीरवध-
 याम्साहतेन यथा—पदि क्षत्रियोऽसि तदा शोष युद्धयापतेः, अन्यथाऽस्मै-
 यां संवा जीवेः । प्रीति श्रीमसिदेन भटः । उक्ताः समेत्य वीरवधः । ततो
 वीरवधः समुच्चलितः । अहं पुनः प्राहैपुत्र । पञ्चशामयाम् युद्धमावयोः,
 तत्र क्षेत्रं कथयथासि, शोषमाणोऽरित्याहपापयत् । साऽपि तत्र प्राप्तं समेतः
 धनानि । विदिताने युद्धं प्रतिष्ठितमुक्तापठना यथाः । नैदेषानिदवद्वैनामा-
 देवा हि महामदः । सप्तमादिनादपूर्व सन्निवस्यित्यतेजःपालस्या विदेषः

नारियुष्मतेनाथानामन्तरं महदन्तरम् ॥ २७ ॥

बालिवारणालोदेनां काष्ठपापाणावासेसाम् ।

विचिन्तन्ते, पुरुषसङ्घोदहनं न वद्वि मन्तव्यम् ।

स्थामुपादिति ते वीरकदानपूर्व विष्टेष्टः । तदा मन्त्रिभ्यां विज्ञेयं स्थामिदंते
 कानियता धनेन शानानि अदनां सङ्गच्छन्ते, विमथिषं युष् कथियेय । न द-
 प्रायुः । देव । प्रतियुद्धं द्येनसिपुत्रोपद्रममाणं लक्षं लक्षं प्राप्तः । रणकानो-
 शोभना कथिताः । ते तस्य परस्परं पृष्टाः को प्राप्तो वः कल्पते । ते
 यथादेवाः स्थातदा अगच्छामः । रणकानद्वैतस्ते तेजआकृतिश्रमादिभिः
 धामणान् । देव ययसुिकद्वेषाज्ययः क्षत्रियाः सेवार्थिनः अगताः स्मः,
 शरान्नाहमयासेन न गृहिमादधते । यवलकफमाण्य श्रीवीरवधलं द्राःस्थेना-
 द्यादाज्ययः सहोदराः सामन्तपालानन्तपालविलोकासिदेनमानो दानारः
 प्रमममरसिदेनद्वनः श्रीउदयसिदेनमा रणकुलो राज्ञं सुनात् । तस्य
 अजान्तरं जावालितपुरं चाहेमानकुलतिलकः श्रीभयराजशोभायाः कर्त-
 युवानमूलयत् सुवहसुसैन्यम् । श्रीमसेनां बलेन प्रबलः । उभयपक्षेऽपि बलवन्ता ।
 “प्रायेवते नञ्ज्यते” इति न्यायः । वीरवधलस्तद्विद्वेषय भूजैरधरारण-
 य्याशो न मयिते धनी च । तस्यै वीरवधलो रणोऽऽददेशमदीदपत्, सेवको भव ।
 तदा अहंभवे वेलाकुले श्रीमसेनां नाम प्रतीहारेः । स आत्मबली कस्या-
 से तत्त्वमोक्तम् । पुनः सविशेषं दद्वैः ।

“विद्विं सुनि वीरतणोदि विद्विं पणि ऊपरवदतणे” ॥ २६ ॥

शी । रोगशोकादिभिरवलां मुनिं पतितां महेन्द्रपाश लले । तावतां पतितां सन्या ।
 निवृत्तं सैन्यद्वयम् । रोगी सर्वेऽपि सोमसेनाया वदन्ति । असमाभिर्भारिषवलाः
 पतिताः । ततो भारभूमिभटिनं युष्माभिः पतिता इति किमभिभोजनम् । तैर्लकं
 किं भवतिः पतिताः । भारभूमिभटिभ्यः सम्भाभिरव पतिताः । ऊपरवटी वदित्यति ।
 वनाकाशेनापि ऊपरवटी वदितः । वृष्टौ सोमसिद्धेः उक्तवान् शुद्धिराज-
 वंश्या इति धनं शोतया कलति । इदंमेव प्रमाणम् । रिपुदेवदेवो क्षत्रियगो-
 महेनं शृंगारः । एवं शान्तिः ऊर्वतां भद्रतां । प्रातर्भरिषवलां शो-
 वर्तारोऽपि परैः शोभाक्षैर्दिव्यति । सोमसेनद्वैरिर्कार्त्तया तत् शोभा तत्राकं
 भारिषवलाः ऊर्वतां भवति । पञ्चानेन तच्छ्रुत्वा । सोमसेनाय तन्मन्त्रिभारि-
 शोष देव । अयं वृद्धसौलो देवोद्यः । अनेन विरोधो वृथापतिः । तस्मात्सन्धिः श्रेष्ठः ।
 सोमसेनेनानेन तद्वचनं, परं सङ्गमज्ज्वरः कृतः । अन्यान्ममपि यावद्विनी-
 क्षीतावद्वैरुः कृतः । ऊपरवटीभ्यो रोगाय वदितः । सोमसिद्धेन महेन्द्रमा-
 शो धुनिभूरुणाया, विरुद्वानि न पाठनीयानि इति व्यख्या आसीत् । एवं
 कृत्वा शोवारिषवला इति तन्वत्तं धवलककमनात् । शोः प्रासमसुधाणां सो-
 मसिद्धेभ्योऽप्यन्तं मूलद्वैच्छेद्य एकवरीं धारित्रीमकरोत् । धवलककं रोजय
 ऊर्वतास्तस्य श्रुतिभूतः प्रसूतैः परराजद्वयपतिभिः एवं एवं वदन्तम् । तेन स्वेन सैन्यमेव
 श्रुतितम् । अतुद्वैश्यानानि महेच्छेदनि राजवद्वेयनां राजवृज्याणां श्रुतितानि ।
 नातिं स्वयमाजानवसनमाभादेवानि तेजःपालस्य शोभिरस्यच्छोपावत् सर्व-
 शरीणि स्वयमाजितसरोत्तनेन स्थितानि । तद्वलेन सैन्यवलेन च स्वसिवालेन
 च सर्वं जीयते ।

इतश्च महेतदाव्ययदेशो भाषा वाप नगरं पत्र तत्तन्कायुषु सङ्गमं सुतना
 राजवृज्याणांमकोत्तरशतसङ्ख्यानि स्वयंश्रुतिभूति उद्वंसवत् । तत्र वृष्टौ नाम
 मज्जलीकः । स गुरुपरया समानकृत्तमानं साधुन्यज्जितानि । रोगशोकादिभिरवला-
 शो न मयती । तस्मै मन्त्रिभ्यां वरुणपालनेजःपालभ्यां भद्रः वृष्टितः । अस्म-
 त्प्राभारोऽपि मयस्य, अन्वया साङ्गानामिषज्जितानां मय्ये मित इति कथयितवम् ।
 तच्छ्रेयणात्कृतेन तेनैव भद्रेन सर्वे स्वभद्रः वृष्टितः । तेनागत्य रोगशोकादिभिरव-
 लाय कञ्जमुदं शोडिका वति द्रव्यं दत्तम् । उक्तं च ममान्तःपुरं सर्वां राजलोक-
 इति नः प्रसूया कथयितवम् । रोगानस भद्रः सन्त्येव प्राहितः । गतः स्वयान्तम् ।
 गौतम माहितः सर्वं स्वसैन्यकाः वृष्टिलक्षिप्रदेव को वारुक् महेतदापतिः । कोऽपि
 माहित्यते । तदा तेजःपालेन महेतदापि । अहितः प्राद्वैसैन्यपरिच्छेदः । गतस्तद्दे-

was, however, cut into pieces by Śankha. Bhūṅapāla was at last killed by Śankha. Vastupāla now came forth with a greater army. Śankha, seeing this fresh force of the enemy and his diminished army, fled away to Broach.

The historical merits of the poem—It is a pity that Sanskrita historical poems contain much irrelevant conventional descriptive matter and little of the real history of the hero whom they are glorifying. This applies to the present poem too. As it is a work written by a contemporary writer after the death of the minister, one would naturally expect therein the history of his later career. But the author has remained silent about it. In fact, excepting the last canto about Vastupāla's death, the poem furnishes no more information than that contained in its two other predecessors. The last canto is, however, of great historical importance, as it makes incorrect the current statements about the place and the date of Vastupāla's death. The Prabandha-chintāmani has not touched the later part of Vastupāla's career. The Chaturviṃśatīprabandha and the Vastupālacharitra are the only works that tell us about it. They put the date of Vastupāla's death in Samvat 1298 and the place as Ankevalyā. But these prove incorrect in the light of the statement of the present work. The story of the overthrow of Vastupāla's ministerial power also seems to be incorrect. It is not possible that Viśaladeva, who got the throne in Samvat 1295, simply through Vastupāla's favour, and whose kingdom was firmly established by him should have wrested the ministerial seal from Tejapāla and given it to Nāgaḍa. Viśaladeva could not have done this, even if he had thought so, as his position could not have been firm and secure in the short period of one year, and the ministers were so powerful and firmly established. In an inscription on Mt. Ābu dated 1296 (Varāḥa Sudi 3) Tejapāla is called Mahāmātya. The change in the ministry, I suppose, was effected after the death of Tejapāla, which took place according to Jinaharsha ten years after that of Vastupāla. In the colophon of a palm-leaf ms dated Samvat 1303 Tejapāla is called a Mahāmātya in power at Anahillapura.

Who was Śankha?—It is necessary to clear the confusion created by the editors and translators of the works on Vastupāla about Śankha *alias* Sang-rāmasinha. He was son of Sindhurāja, brother of Sinha, the Chāhamāna king of Lāṭeśa. Śankha was a great warrior and he had repulsed an attack of the army of the Yādava king, Sinhana, on the banks of the Nurbudda. He was once taken prisoner by the Yādava king, but when he was brought before him, his generosity induced Sinhana to release him. It is said in the present poem that a pair of twelve feulatory princes were tied to his left foot with a

(1) Mr. T. N. Tripathi has informed that he has found the following dates of the death of Vastupāla in a palm-leaf manuscript: 1295, 1296, 1297, 1298, 1299, 1300, 1301, 1302, 1303, 1304, 1305, 1306, 1307, 1308, 1309, 1310, 1311, 1312, 1313, 1314, 1315, 1316, 1317, 1318, 1319, 1320, 1321, 1322, 1323, 1324, 1325, 1326, 1327, 1328, 1329, 1330, 1331, 1332, 1333, 1334, 1335, 1336, 1337, 1338, 1339, 1340, 1341, 1342, 1343, 1344, 1345, 1346, 1347, 1348, 1349, 1350, 1351, 1352, 1353, 1354, 1355, 1356, 1357, 1358, 1359, 1360, 1361, 1362, 1363, 1364, 1365, 1366, 1367, 1368, 1369, 1370, 1371, 1372, 1373, 1374, 1375, 1376, 1377, 1378, 1379, 1380, 1381, 1382, 1383, 1384, 1385, 1386, 1387, 1388, 1389, 1390, 1391, 1392, 1393, 1394, 1395, 1396, 1397, 1398, 1399, 1400, 1401, 1402, 1403, 1404, 1405, 1406, 1407, 1408, 1409, 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1415, 1416, 1417, 1418, 1419, 1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1425, 1426, 1427, 1428, 1429, 1430, 1431, 1432, 1433, 1434, 1435, 1436, 1437, 1438, 1439, 1440, 1441, 1442, 1443, 1444, 1445, 1446, 1447, 1448, 1449, 1450, 1451, 1452, 1453, 1454, 1455, 1456, 1457, 1458, 1459, 1460, 1461, 1462, 1463, 1464, 1465, 1466, 1467, 1468, 1469, 1470, 1471, 1472, 1473, 1474, 1475, 1476, 1477, 1478, 1479, 1480, 1481, 1482, 1483, 1484, 1485, 1486, 1487, 1488, 1489, 1490, 1491, 1492, 1493, 1494, 1495, 1496, 1497, 1498, 1499, 1500, 1501, 1502, 1503, 1504, 1505, 1506, 1507, 1508, 1509, 1510, 1511, 1512, 1513, 1514, 1515, 1516, 1517, 1518, 1519, 1520, 1521, 1522, 1523, 1524, 1525, 1526, 1527, 1528, 1529, 1530, 1531, 1532, 1533, 1534, 1535, 1536, 1537, 1538, 1539, 1540, 1541, 1542, 1543, 1544, 1545, 1546, 1547, 1548, 1549, 1550, 1551, 1552, 1553, 1554, 1555, 1556, 1557, 1558, 1559, 1560, 1561, 1562, 1563, 1564, 1565, 1566, 1567, 1568, 1569, 1570, 1571, 1572, 1573, 1574, 1575, 1576, 1577, 1578, 1579, 1580, 1581, 1582, 1583, 1584, 1585, 1586, 1587, 1588, 1589, 1590, 1591, 1592, 1593, 1594, 1595, 1596, 1597, 1598, 1599, 1600, 1601, 1602, 1603, 1604, 1605, 1606, 1607, 1608, 1609, 1610, 1611, 1612, 1613, 1614, 1615, 1616, 1617, 1618, 1619, 1620, 1621, 1622, 1623, 1624, 1625, 1626, 1627, 1628, 1629, 1630, 1631, 1632, 1633, 1634, 1635, 1636, 1637, 1638, 1639, 1640, 1641, 1642, 1643, 1644, 1645, 1646, 1647, 1648, 1649, 1650, 1651, 1652, 1653, 1654, 1655, 1656, 1657, 1658, 1659, 1660, 1661, 1662, 1663, 1664, 1665, 1666, 1667, 1668, 1669, 1670, 1671, 1672, 1673, 1674, 1675, 1676, 1677, 1678, 1679, 1680, 1681, 1682, 1683, 1684, 1685, 1686, 1687, 1688, 1689, 1690, 1691, 1692, 1693, 1694, 1695, 1696, 1697, 1698, 1699, 1700, 1701, 1702, 1703, 1704, 1705, 1706, 1707, 1708, 1709, 1710, 1711, 1712, 1713, 1714, 1715, 1716, 1717, 1718, 1719, 1720, 1721, 1722, 1723, 1724, 1725, 1726, 1727, 1728, 1729, 1730, 1731, 1732, 1733, 1734, 1735, 1736, 1737, 1738, 1739, 1740, 1741, 1742, 1743, 1744, 1745, 1746, 1747, 1748, 1749, 1750, 1751, 1752, 1753, 1754, 1755, 1756, 1757, 1758, 1759, 1760, 1761, 1762, 1763, 1764, 1765, 1766, 1767, 1768, 1769, 1770, 1771, 1772, 1773, 1774, 1775, 1776, 1777, 1778, 1779, 1780, 1781, 1782, 1783, 1784, 1785, 1786, 1787, 1788, 1789, 1790, 1791, 1792, 1793, 1794, 1795, 1796, 1797, 1798, 1799, 1800, 1801, 1802, 1803, 1804, 1805, 1806, 1807, 1808, 1809, 1810, 1811, 1812, 1813, 1814, 1815, 1816, 1817, 1818, 1819, 1820, 1821, 1822, 1823, 1824, 1825, 1826, 1827, 1828, 1829, 1830, 1831, 1832, 1833, 1834, 1835, 1836, 1837, 1838, 1839, 1840, 1841, 1842, 1843, 1844, 1845, 1846, 1847, 1848, 1849, 1850, 1851, 1852, 1853, 1854, 1855, 1856, 1857, 1858, 1859, 1860, 1861, 1862, 1863, 1864, 1865, 1866, 1867, 1868, 1869, 1870, 1871, 1872, 1873, 1874, 1875, 1876, 1877, 1878, 1879, 1880, 1881, 1882, 1883, 1884, 1885, 1886, 1887, 1888, 1889, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894, 1895, 1896, 1897, 1898, 1899, 1900, 1901, 1902, 1903, 1904, 1905, 1906, 1907, 1908, 1909, 1910, 1911, 1912, 1913, 1914, 1915, 1916, 1917, 1918, 1919, 1920, 1921, 1922, 1923, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1967, 1968, 1969, 1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 2680, 2681, 2682, 2683, 2684, 2685, 2686, 2687, 2688, 2689, 2690, 2691, 2692, 2693, 2694, 2695, 2696, 2697, 2698, 2699, 2700, 2701, 2702, 2703, 2704, 2705, 2706, 2707, 2708, 2709, 2710, 2711, 2712, 2713, 2714, 2715, 2716, 2717, 2718, 2719, 2720, 2721, 2722, 2723, 2724, 2725, 2726, 2727, 2728, 2729, 2730, 2731, 2732, 2733, 2734, 2735, 2736, 2737, 2738, 2739, 2740, 2741, 2742, 2743, 2744, 2745, 2746, 2747, 2748, 2749, 2750, 2751, 2752, 2753, 2754, 2755, 2756, 2757, 2758, 2759, 2760, 2761, 2762, 2763, 2764, 2765, 2766, 2767, 2768, 2769, 2770, 2771, 2772, 2773, 2774, 2775, 2776, 2777, 2778, 2779, 2780, 2781, 2782, 2783, 2784, 2785, 2786, 2787, 2788, 2789, 2790, 2791, 2792, 2793, 2794, 2795, 2796, 2797, 2798, 2799, 2800, 2801, 2802, 2803, 2804, 2805, 2806, 2807, 2808, 2809, 2810, 2811, 2812, 2813, 2814, 2815, 2816, 2817, 2818, 2819, 2820, 2821, 2822, 2823, 2824, 2825, 2826, 2827, 2828, 2829, 2830, 2831, 2832, 2833, 2834, 2835, 2836, 2837, 2838, 2839, 2840, 2841, 2842, 2843, 2844, 2845, 2846, 2847, 2848, 2849, 2850, 2851, 2852, 2853, 2854, 2855, 2856, 2857, 2858, 2859, 2860, 2861, 2862, 2863, 2864, 2865, 2866, 2867, 2868, 2869, 2870, 2871, 2872, 2873, 2874, 2875, 2876, 2877, 2878, 2879, 2880, 2881, 2882, 2883, 2884, 2885, 2886, 2887, 2888, 2889, 2890, 2891, 2892, 2893, 2894, 2895, 2896, 2897, 2898, 2899, 2900, 2901, 2902, 2903, 2904, 2905, 2906, 2907, 2908, 2909, 2910, 2911, 2912, 2913, 2914, 2915, 2916, 2917, 2918, 2919, 2920, 2921, 2922, 2923, 2924, 2925, 2926, 2927, 2928, 2929, 2930, 2931, 2932, 2933, 2934, 2935, 2936, 2937, 2938, 2939, 2940, 2941, 2942, 2943, 2944, 2945, 2946, 2947, 2948, 2949, 2950, 2951, 2952, 2953, 2954, 2955, 2956, 2957, 2958, 2959, 2960, 2961, 2962, 2963, 2964, 2965, 2966, 2967, 2968, 2969, 2970, 2971, 2972, 2973, 2974, 2975, 2976, 2977, 2978, 2979, 2980, 2981, 2982, 2983, 2984, 2985, 2986, 2987, 2988, 2989, 2990, 2991, 2992, 2993, 2994, 2995, 2996, 2997, 2998, 2999, 3000, 3001, 3002, 3003, 3004, 3005, 3006, 3007, 3008, 3009, 3010, 3011, 3012, 3013, 3014, 3015, 3016, 3017, 3018, 3019, 3020, 3021, 3022, 3023, 3024, 3025, 3026, 3027, 3028, 3029, 3030, 3031, 3032, 3033, 3034, 3035, 3036, 3037, 3038, 3039, 3040, 3041, 3042, 3043, 3044, 3045, 3046, 3047, 3048, 3049, 3050, 3051, 3052, 3053, 3054, 3055, 3056, 3057, 3058, 3059, 3060, 3061, 3062, 3063, 3064, 3065, 3066, 3067, 3068, 3069, 3070, 3071, 3072, 3073, 3074, 3075, 3076, 3077, 3078, 3079, 3080, 3081, 3082, 3083, 3084, 3085, 3086, 3087, 3088, 3089, 3090, 3091, 3092, 3093, 3094, 3095, 3096, 3097, 3098, 3099, 3100, 3101, 3102, 3103, 3104, 3105, 3106, 3107, 3108, 3109, 3110, 3111, 3112, 3113, 3114, 3115, 3116, 3117, 3118, 3119, 3120, 3121, 3122, 3123, 3124, 3125, 3126, 3127, 3128, 3129, 3130, 3131, 3132, 3133, 3134, 3135, 3136, 3137, 3138, 3139, 3140, 3141, 3142, 3143, 3144, 3145, 3146, 3147, 3148, 3149, 3150, 3151, 3152, 3153, 3154, 3155, 3156, 3157, 3158, 3159, 3160, 3161, 3162, 3163, 3164, 3165, 3166, 3167, 3168, 3169, 3170, 3171, 3172, 3173, 3174, 3175, 3176, 3177, 3178, 3179, 3180, 3181, 3182, 3183, 3184, 3185, 3186, 3187, 3188, 3189, 3190, 3191, 3192, 3193, 3194, 3195, 3196, 3197, 3198, 3199, 3200, 3201, 320

सर्वं पूर्णफलं, प्रसन्नान्ते । शंभोश्चरतेन मन्त्र्यां सभायामाकार्य श्रीतेजः-
पात्, पूर्णशक्तिः । मन्त्रालयं इति इति दत्तं । कर्त्रीश्वरे सोमेश्वरे च दृक् स-
ञ्चारिता । ततः सोमेश्वरेण प्रातः—

मासं कर्त्तव्यं जलभूते गत्तांजतेराकूले

गिधे छाकटिके भूतेऽतिप्रिये दूरे गते रोधसि ।

दानेभेत्तां प्रजोयि सक्तं कृत्योन्निहतां तर्जनी-

सोमेश्वरे प्रिये रिताय भवलं योढुं भरं कः धमः ॥ ३० ॥

रिषात्त सभा । सिद्धिर्ता यस्तुपालतेजःपालायेकत्र । कृताः कथाश्चिरम् ।
तुष्टो को मन्त्रयेते तस । धर्म एव धनमिदं दत्ते । धर्म एव व्ययनीयम् । ततः
सद्विशेषं तथैव कृताः । ततः कथिना केनाप्युक्तम्—

पन्थानमेयां न कदापि गच्छेदिति स्मृतिप्रोक्तमिव स्मरन्तौ ।

नौ धानरां संस्मृतिमोक्षारं सन्भूय धर्माध्वनि सम्प्रवृत्तौ ॥ ३१ ॥

अथ यस्तुपालः शुभे मुहूर्ते स्तम्भतीर्थं गतः । तत्र मिलितं चातुर्वर्ण्यं, दानेन
तापितं नयेत् । तत्र सदीयानामा नौवित्तकः । स च सर्ववेलाकूलेषु प्रसर-
माणदिग्वा वद्वसूलः अधिकारिणं नन्तुं नायाति, प्रत्युत तत्पार्श्वेऽधिकारिणा
गन्तव्यम् । एवं बहुपालो गतः । पूर्वं मन्त्रीन्द्रस्तं भट्टेनोवाच अस्मान्नन्तुं किमिति
नागच्छसि ? स यक्ति न नवेयं रीतिः, प्रागपि नागच्छामि; यच्च स्यान्नूनं तव
नन्पूर्यामि स्थानस्थः । तच्छ्रुत्वा मन्त्री रुष्टः कथापयामास पुरुषो भूत्वा तिष्ठेः,
शास्मि त्वां दुर्विनीतम् । ततस्तेन वद्वआख्यवेलाकूलस्वामी राजपुत्रः पञ्चाश-
शंशमध्यस्थत्वादिरमुशलस्यच्छेदने खड्गेन प्रभुः, प्रभूतसैन्यत्वात्साहणसमुद्र
इति ग्वातः शङ्खाख्य उत्थापितः । तेन भाणितं मन्त्रिगणे । मन्त्रिन्मदीयमेकं
नौवित्तकं न सहसे, मदीयमित्रमसौ । तस्माद्वचनात्कुडो मन्त्री प्रत्यवीवचत् ।
उमशानवासी भूतेभ्यो न विभेति । त्वमेव प्रगुणो भूत्वा युधि तिष्ठेथाः । सन्नद्धः
सः । मन्त्रिवस्तुपालोऽपि धवलककाङ्कूरिसैन्यमानाव्याभ्यपेणयत् । रणक्षेत्रेऽर्दितौ
भौ । शङ्गेन निर्दलितं मन्त्रिसैन्यं पलायिष्ट दिशो दिशि । तदा वस्तुपालेन
स्वराजपुत्रो माहेवकनामा भाषितः । इदमस्मन्मूलघट्टं वर्त्तते, तत्कुरु येन
श्रीवीरधवलो न लज्जते । ततोऽसौ राजपुत्रः स्वैरेव कतिपयैर्मित्रराजपुत्रैः सह
तमभिगम्योवाच । शङ्ख ! नेयं वद्व्याख्या ग्रामवाटिका, क्षत्रियाणां सङ्ग्रामोऽयम् ।

1 This verse occurs in the Mt. Abu Prasasti with some differ-
ence in readings.

शङ्खोप्याह सुष्ठु वक्तुं वेत्सि नायं तव प्रभोः पदकिलपरिपन्थनप्रदेशः, किन्तु सुभद्रस्य क्रीडाक्षेत्रमिदमिन्येवं वादे जाते छन्दरणे माहिवकेन मन्त्रिणि पठयति मन्त्रिप्रतापाच्छङ्खः पातिनः । स्मरे जानो जयजयाकारः । मन्त्रिणा तद्राज्यं गृहीतम् । वेलाकूलकडीनां का सङ्ख्या । ननः स्तम्भनीर्थमुत्तोरणमुत्पनाकमविशत् । प्रविष्टः सदीकसदनम् । तस्य भद्रानां सप्त छिगुणशतानि सन्नानि हत्वा सजीवग्राहं जग्राह, विद्ववाणं नं कृपाणेन जघान । ननो गृहमासूलचूलं खातं पातिनम् । हेमेष्टिकानां सङ्ख्या न, तथा मणिमुक्ताफलपदकानाम् । आयानो मन्त्री स्वधवलगृहम्, तोपितः स्वस्वामी वीरधवलः परिग्रहलोकश्च ।
ततः स्तुतिः—

श्रीवस्तुपाल ! प्रतिपक्षकाल ! त्वया प्रपेदे पुरुषोत्तमत्वम् ।
तीरेऽपि वाहैरकृतेऽपि मात्स्ये रूपे पराजीयत येन शङ्खः ॥ ३२ ॥

तावल्लीलाकवलितसरित्तावदंलिहोमि-
स्तावत्तीव्रध्वनितमुखरस्तावदज्ञातसीमा ।
तावत्प्रेङ्खत्कमठमकरव्यूहवन्धुः स सिन्धुः

लोपासुद्रासहचरकरक्रोडवर्ती न यावत् ॥ ३३ ॥

ततश्चाक्षवादिनौवित्तकवाच्योः पार्यक्यं कृतम् । आ महाराष्ट्रेभ्यः सा-
धिता भूः । वेलाकूलीयनरेन्द्राणां नरेन्द्रान्तराक्रम्यमाणानां मन्त्री प्रतिग्राहेण
सान्निध्यं कृत्वा जयलक्ष्मीमर्पयतीति ते बोहित्यानि सारवस्तुपूर्णानि प्राभृते
प्राहिष्वन्ति । अम्बिकाकपर्दिनौ रात्रौ निधानभुवं कथयतः । ते निघयो म-
न्त्रिणा खानंखानं गृह्यन्ते । दुर्भिक्षस्य नामापि नाभूत्, विड्वराणि दूरे नष्टानि,
मुद्गलवलान्यागच्छन्ति जग्निरे । कदा पुनर्नाययुः । पल्लीवने दुकूलानि नागोदरा-
णि च वडानि, गृहीता कोपि न । ग्रामे ग्रामे सत्राणि, सत्रे सत्रे मिष्टान्नानि, ना-
म्यूलानि वैद्याः । दर्शनद्वेषो न । श्वेताम्बरेभ्यः प्रतिवर्षं निस्त्रः निस्त्रः स्वदेशसर्वन-
गरेषु प्रनिलाभनाः शेषदर्शनानामप्यर्चा । मन्त्रिवस्तुपालपत्न्यो ह्ये ललिनादेशो-
पू कल्पवल्लीकामयेनू । ललिनादेश्याः सुतो मन्त्रिजयन्तसिंहः, सहवदे विजानिः ।
प्रत्यक्षचिन्नामणिः तेजःपालदयिनाऽनुपमा । एवं पठितं च कविना—

लक्ष्मीश्चला शिवा चण्डी शची सापत्न्यदूषिता ।

गङ्गा न्यग्गामिनी वाणी वाक्साराऽनुपमा ननः ॥ ३३ ॥

श्रीशत्रुञ्जयादिषु नन्दीश्वरेन्द्रमण्डपप्रभृतिकर्मस्थायाः प्रारंभियत । आ-
रासणादिदलिकानि स्थलपथेन जलपथेन च तत्र प्राप्यन्ते । तपसामुद्यापनानां
च प्रकाशः ।

एकदा तौ भ्रातरौ तत्रापि मन्त्रिपुरन्दरौ मल्लिसहोपेतौ श्रीपाश्व-
कार्थं ननु स्वभनराजस्यभोग्यतुः । प्रथमदिने मसहो तौ पार्श्वनाथस्य पुरो
भावभासुरौ आचरन्तश्चण्डिपुरःसुरां स्थितां । गीतरासादि वर्तते । सहोपरो-
पाश्वप्रत्या अग्यभ्याः सुरयो मल्लवादिनः समाकारिताः । ते यावद्देवगृहं प्रवि-
शन्ति तावत्पठन्ति—

“ अस्मिन्नसारे संसारे सारं सारङ्गलोचना । ”

मन्त्रिभ्यां भुक्तं चिन्तितं च । अहो । मठपतिर्गृहवदेवगृहेऽपि शृङ्गारा-
ङ्गर्भं पद्यं प्रस्तौति । देवनमस्कारादिकमुचितामिह तन्नाधीते, तस्माददृष्टव्योऽसौ ।
व्यविष्टः नरिः । अन्येऽपि ज्ञानजः सुरयः पद्मां निपिण्णाः । मल्लदीपान्तेऽपर-
सुरिभिर्मल्लयादिन एयागीर्यादाय प्रेरिताः । मन्त्री पुरस्तिष्ठति । “अस्मिन्नसारे
संसारे ” इत्यादिपादक्यं भणितं तैः । मन्त्री हस्तेन वन्दित्वा विरक्तो गतः
स्वोत्तारकम् । दिनान्यष्ट एवं पाठश्च । मन्त्र्यवज्ञा चारोहत्प्रकर्षे । अष्टम्यां रात्रौ
मन्त्री मुक्तालापनिकां कर्तुं देवरङ्गमण्डपे निविष्टः । पुरो धनवदरकाः । कोऽपि
कविराह—

श्रीवस्तुपाल ! तव भालतले जिनाज्ञा वाणी मुखे हृदि कृपा करपल्लवे श्रीः ।
दृष्टे शुतिर्विलसतीति रूपेव कीर्त्तिः पैतामहं सपदि धाम जगाम नाम ॥ ३४ ॥

अपरस्तु—

अनिःसरन्तीमपि गेहगर्भात्कीर्त्तिं परेषामसतीं वदन्ति ।

स्वरं भ्रमन्तीमपि वस्तुपाल ! त्वत्कीर्त्तिमाहुः कवयः सतीं तु ॥ ३५ ॥

इतरस्तु—

सैयं समुद्रवसना तव दानकीर्त्तिपूरोत्तरीयपिहितावयवा समन्तात् ।

अद्यापि कर्णविकलेति न लक्ष्यते यत्तन्नाद्भुतं सचिवपुद्गव वस्तुपाल ॥ ३६ ॥

कश्चित्तु—ऋमेण मन्दीकृतकर्णशक्तिः प्रकाशयन्ती च बलिस्वभावम् ।

कैर्नानुभूता सशिरःप्रकम्पं जरेव दत्तिस्तव वस्तुपाल ! ॥ ३७ ॥

तेभ्यः कविभ्यः सहस्रलक्षाणि ददिरे । एवं गायनभट्टादिभ्योऽपि । याव-

ज्वातं प्रातरिव, तदा मल्लवादिभिः स्वसेवकाश्चैत्यद्वारद्वयेऽपि नियुक्ताः । एकं द्वा-

रमन्यदिशि, एकं च मठदिशि । उक्तं च तेभ्यः, मन्त्री चैत्यान्निःसरन् ज्ञाप-

नीयः । क्षणेन वस्तुपालो मठद्वाराभिर्गच्छति, तावता सेवकज्ञापिताः सुरयः

संमुखाः स्थिताः । मन्त्रिणा रीढया भ्रूषणाम इव कृतः । आचार्यैरभिहितम्—

“ दूरे कर्णरसायनं निकटतस्तृष्णापि नो शाम्यति ”

श्रीशान्तरोगान्निवृत्तनागआमदत्तनागज्येष्ठश्रीआभूनंदिनी श्राविकोत्तमा
कुमारदेवी शशाङ्गा. यया एतां कलियुगमत्तान्धकारे मज्जजिनधर्मप्रकाशनप्रदीपौ
रदशां नन्दनां जानां । तन्त्येयं चिन्तयतामस्माकं पद्यपादद्वयं वदनादुद्धतं, जिन-
नमस्कारादि चिरमृतम् । पदार्थं तु शृणुत—

यत्कृत्स्निप्रभया एते वस्तुपाल ! भवादृशाः ॥ ४० ॥

सचिव्वरं व्याख्यानं कृतम् । जिहाय सचिवेन्द्रः । पदोर्लेगित्वा सूरीन्क्ष-
भयित्वा प्रोशान्ते ग्राम एक आगात् । तत्र स्नातभुक्तविलिप्तः स्वं भृत्यं सचिवमे-
कमाकार्यं समादिक्षत् । इयं यादिनी मे सहस्रदशकवदरकयुकु सूरिभ्यो देया । ग-
तो मन्त्रिमेवकल्पत्र । भाषिताः स्वरयः, मन्त्रिदत्तमिदमवधार्यताम् । आचार्यैर्दृष्ट-
म् । अभ्यमागत भद्रशतोद्भासितकृपाणजलप्लावितखास्तत्र गताः, यत्र श्रीवस्तुपा-
लः, उदितश्च तैः । मन्त्रिन् ! किमहमुचितभाषी किं चारणः किं बन्दी, किन्तु सर्व-
सिद्धान्तपारगः सम्प्रगजैः स्वरिः । मया मनःप्रमोदेन यद् उपश्लोकनमुक्तं तन्मूल्य-
भृतामिमां यो दत्ति कथं गृह्णामि । न मयेदं वित्तायाभिहितम्, किन्त्विदमन्त-
मानसं ध्यात्वा यथाऽप्यापि जयति जिनपतिमतम् । न गृह्णाम्येव । मन्त्र्यप्याह
भवन्तो निःस्पृहत्वान्न गृह्णीध्वे । वयं तु दत्तत्वान्न प्रतिगृह्णीमः । कथमनेन हेम्ना
भविन्व्यमिति शिक्षां दत्त । ततः स्वरिर्जगदे जगदेकदानी मन्त्री । मन्त्रिन् !
स्वगृहाय सम्प्रति गम्यते भवद्भिः तीर्थाय कस्मैचिद्वा । मन्त्र्याह , इतो भृगुपुरं
श्रीसुव्रततीर्थवन्दनार्थं गच्छन्तः स्मः । आचार्याः प्राहुः तर्हि लब्ध एतद्वे-
मव्ययोपायः । तत्र लेप्यमयी प्रतिमा आस्ते । तत्र स्नात्रसुखासिका न पूर्यते
श्रावकाणाम् । तस्मादनेन राया रीरीहेममयीं स्नात्रप्रतिमां निर्मापयत । मन्त्रिणो
ध्वनितं तत्, तथैव च कृतम् । ततः समायातः स्वसदनं गूर्जरेन्द्रमन्त्री ।

अन्येद्युरादर्शं प्रातर्वदनं पश्यता सचिवेन पलितमेकमालोकि ।

अपाठि च—

अधीता न कला काचिन्न च किञ्चित्कृतं तपः ।

दत्तं न किञ्चित्पात्रेभ्यो गतं च मधुरं वयः ॥ ४१ ॥

आयुर्जीवितवित्तेषु स्मृतिशेषेषु या मतिः ।

सैव चेज्जायते पूर्वं न दूरे परमं पदम् ॥ ४२ ॥

आरोहन्ती शिरः स्वान्तादौन्नत्यं तनुते जरा ।

शिरसः स्वान्तमायान्ती दिशते नीचतां पुनः ॥ ४३ ॥

लोकः पृच्छति मे नानां जग्निं कुजगं नत ।

कुनः कुशलमस्माकमायुर्याति दिने दिने ॥ ४४ ॥

ततोऽधिकं जिनधर्मं रेमे ।

अथैकदा द्वावपि भ्रान्तौ श्रीवीरधवलं व्यजिज्ञपताम् । देव ! देवादेति

गूर्जरधरा साधिता । राष्ट्रान्तराणि करदानि । गपादेजाः स्यात्तदा राज्याभियं

त्सवः क्रियते । राणकेनोक्तं मन्त्रिणौ ऋजू भक्तिजटा ।

अजित्वा सार्णवामुर्वीमनिष्टा विविधैर्मनैः ।

अदत्त्वा चार्थमर्थिभ्यो भवेयं पार्थिवः कथम् ? ॥ ४५ ॥

अतो राणकन्वमेवास्तु । उत्युक्त्वा व्यसृजत्तौ ।

एकदा मन्त्रिभ्यां श्रीसोमेश्वरादिकविभ्यो विपुला वृत्तिः कृता भ्रूयादि
दानैः । ततः पठितं सोमेश्वरेण—

सूत्रे वृत्तिः कृता पूर्वं दुर्गसिंहेन धीमता ।

विसूत्रे तु कृता तेषां वस्तुपालेन मन्त्रिणा ॥ ४६ ॥

श्रीवीरधवलोऽपि सेवकान्सुष्ठु पदवीमारोपयन् जगत्प्रियोऽभूत् । किमु
च्यते तस्य ? पश्यत ! पश्यत ! । श्रीवीरधवलो ग्रीष्मे चन्द्रशालायां सुप्तोऽस्ति,
वण्ठश्चरणौ चम्पयत्येकः । पटीपिहितवदनो जाग्रदपि वण्ठेन सुप्तो मेने ।
ततश्चरणाद्गुलिस्था रत्नाङ्कमुद्रा जगृहे, मुखे च चिक्षिपे । राणकेन किमपि
नोक्तम् । उत्थितो राणः । भाण्डागारिकपार्श्वार्द्धहीत्वाऽन्या मुद्रा तादृशे
पादाद्गुलौ स्थापिता । द्वितीयदिने पुनः राणस्तत्रैव चन्द्रशालायां प्रसुप्तः ।
वण्ठश्चरणौ चम्पयति । राणः पटीस्थगितवदनोऽस्ति । वण्ठः पुनः पुनर्मुद्रामा-
लोकते । अहो प्राक्तनीवेयं । ततो राणकः प्राह भोम् वण्ठ ! इमां मुद्रां मा
ग्रहीः, या कल्पे गृहीता सा गृहीता । तद्वचनाकर्णन एव वण्ठो भीत्या वज्रा-
हत इवास्थात् । यतः—

हसन्नपि नृपो हन्ति मानयन्नपि दुर्जनः ।

स्पृशन्नपि गजो हन्ति जिघ्रन्नपि भुजङ्गमः ॥ ४७ ॥

तां तस्य दीनतां दृष्ट्वा राणेन भणितं वत्स ! मा भैषीः । अस्माकमेवायं
कार्पण्यदोषो येन तेऽल्पा वृत्तिः । इच्छा न पूर्यते, ततो बह्वपाये चौर्यबुद्धिः ।
अतः परं ह्य आरोहाय दीयमानोऽस्ति लक्ष्यार्थं वृत्तौ । इत्याश्वासितः सः । अतो
वीरधवलः क्षमापरत्वाज्जगद्बलमः सेवकसदाफलत्वेन पप्रथे । स सहजदयार्द्र
इति मन्त्रिभ्यां रहः कथान्तरे शान्तपर्वणि द्वैपायनोक्तभीष्मयुधिष्ठिरोपदेशाद्वा-

कथं तेषामनोनां । तांश्चिद्विज्ञानमप्रेक्षितान्जगत्स्वीयाऽप्राधिजाधिकारस्थं
 ५ मियत्स्यस्यस्यस्यस्यं न सान्परितारं व्याख्याय व्याख्याय प्रायो मांसमद्य-
 स्तुपायिभ्यः कृतः । मलपात्रिः श्रीः प्रभस्वरिस्रिभे व्याख्यां श्रावंश्रावं सवि-
 त्तं तं तत्तयपरिमितिकर्मनिः कृतः । अन्येऽपि वस्तुपालो ब्राह्मणे सुहृत्तं विमृशति ।
 कर्षाद्याना विहारेण क्रियते तदा श्राः फलयती ।

पञ्चगिन्या जानानेवान्मुकृतं गुणते श्रिया ।

वक्तवो गुणते येन स तु धूर्तधुरन्धरः ॥ ४८ ॥

लुप्यापापपापंभ्यः मुकृतं स्वीकृतं न यैः ।

वान्मृत्तिभायकेभ्योऽपि मन्ये मूढतरान्नरान् ॥ ४९ ॥

इत्यादि विमृश्य तेजःपालेन नित्यभक्तन साम्मत्यं कृत्वा मलधारिः श्री-
 एन्द्रहरिपादानुज्जत् । भगवत् या मे चिन्ताऽधुना सा निष्पत्स्युहं सेत्स्यति ।
 प्रभुभिः शास्त्रकिरीटैरुक्ताम् । जिनयात्राचिन्ता वर्त्तते सा सेत्स्यति । वस्तुपालेन
 गदिनं तर्हि देवालये वासक्षेपः मियताम् । श्रीनरचन्द्रसूरयः प्राहुः । मन्त्रीश !
 श्यं ते मातृपक्षे गुरयो, न पितृपक्षे । पितृपक्षे तु नागेन्द्रगच्छीयाः श्रीअमरच-
 न्द्रहरिः श्रीमहेन्द्रहरिपेटे श्रीविजयसेनसूरयः, वैर्वस्तुपालः प्रथमगुणस्थानग-
 नांषि बोधिनः । एकदा विजयसेनसूरयो वन्दापधितुमागताः । ब्राह्मणवेष्टितो
 गवाश्रस्थो वस्तुपालो नोत्तस्यौ । मातृकुमारैर्वीप्रवन्धेन मिलितो मन्त्री । क्षामि-
 ना गुरवः । गुरुभिरुक्तं मन्त्रिन् ! वयं ठकुरचण्डपचण्डप्रसादसोमआसराजत-
 न्द्रवस्य कुमारदेवीकुक्षिसरोवरराजहंसस्य वस्तुपालस्य गृहं मत्वा समायाताः ।
 परमये भवगृहं दृष्टम् । मन्त्रिणोक्तं कुतः ? तैरुक्तम्—

जीवादिश्रेणि पुनरुक्तिमुदीरयन्तः कुर्वन्ति दास्यमपि वण्ठजनोचितं ये ।
 तेष्वेव गद्गुर्धियं धनिनो विद्वद्भ्युः सोऽयं विभूतिमदपानभवोऽपराधः ५० ॥
 ततः प्रबुद्धो वस्तुपालो गुरुन्क्षामयामास । ते श्रीउदयप्रभसूरिसंज्ञक-
 शिष्ययुजां विशालगच्छाः पीलुयाईदेशे वर्त्तन्ते । ते वासनिक्षेपं कुर्वन्तु, न
 क्यम् ।

जा जस्स ठिई जा जस्स संतई पुन्वपुरिसकयमेरा ।

कंठट्टिण वि जीवे सा तेण न लंघइव्वत्ति ॥ ५१ ॥

मन्त्याह । अस्माभिर्भवदन्तिके त्रैविध्यपडावश्यककर्मप्रकृत्यादि सर्व-
 मधीतम् । यूयमेव गुरवः । प्रभुभिरुक्तं नैवं वाच्यं, लोभपिशाचप्रसङ्ग-
 नकत्वात् ।

ततो मन्त्रिभ्यां मरुदेशाद्गुरवः शीघ्रमानायिनाः । मुहूर्तप्रतिष्ठा देवालय-
प्रस्थानं वासनिक्षेपणं कुलगुरुभिः कृतं, साधर्मिकवात्सल्यं शान्तिकं मारिवारणं
स्वामिपूजनं लोकरञ्जनं चैत्यपरिपाटीपर्यटनं च विहितम् ।

अथ प्रतिलाभना । तत्र मिलिताः कवीश्वराः नरेश्वराः सङ्घेश्वराः ।
दत्तानि कौशेयकटककुण्डलहारादीनि लोकेभ्यः । यतिपतिभ्यस्तु तदुचितानि
कम्बलभोज्यादीनि । तदा श्रीनरचन्द्रसूरिभिः सङ्घानुज्ञातैर्व्याख्या कृता ।

चौलुक्यः परमार्हतो नृपशतस्वामी जिनेन्द्राज्ञया

निर्यन्थाय जनाय दानमनघं न प्राप जानन्नपि ।

स प्राप्तस्त्रिदिवं स्वचारुचरितैः सत्पात्रदानेच्छया

त्त्वद्रूपोऽवततार गूर्जरभुवि श्रीवस्तुपाल ! ध्रुवम् ॥ ५२ ॥

ध्वनितः सङ्घः ।

सकलस्यापि वर्षस्य स एव दिवसः शुभः ।

यस्मिन्तीर्थमरेर्नाशः सज्जनश्च निरीक्ष्यते ॥ ५३ ॥

अथ चलितः सुशकुनैः सङ्घः । मार्गं सप्तक्षेत्राण्युद्धरन् श्रीवर्द्धमानपुरासक-
मावासितः । वर्द्धमानपुरमध्ये तदा बहुजनमान्यः श्रीमान् रत्नश्रावको वसति ।
तद्गृहे दक्षिणावर्त्तगङ्घः पूज्यते । स रात्रौ करण्डाग्निर्गत्य स्निग्धगर्भांशं शुभ-
युमायमानो नृत्यति च । तस्य प्रभावात्तस्य गृहे चतुरङ्गा लक्ष्मीः । शङ्खेन रात्रौ
रत्न आलापि । तत्र गृहेऽहं चिरमस्थामिदानीं तत्र पुण्यमन्पम् । मां श्रीवस्तुपा-
लपुरुषोत्तमकरपङ्कजप्रणयिनं कुरु । मन्पात्रे दानात्त्वमपीह परत्र च मुर्धाभवेः ।
व्यक्तं तज्जान्त्वा रत्नो विपुलसामग्र्याऽभिमुखो गत्वा मन्त्रांशं स्वगृहे बहुप-
ग्विरं भोजयित्वा परिधाप्योच । एवमेवं शङ्खादेशो मे, गृहाणेमम् । मन्त्र्या-
न वयं पर्यनार्थिनः पिशुनाच्छङ्गसनां ज्ञान्त्वा तं गृहाण्यति स्वयं मन्त्री, तस्मा-
त्त्वयमेव ददामीति । अपि मा शङ्किताः, निर्दोभन्वाद्मार्कमास्माकप्रभृणां
चेत्युक्त्वा विगते मन्त्रिणि, रत्नेन गदितम् । देव ! महद्वाचस्थानमस्मै न गच्छते ।
ततः किं विचिन्ते गृहाणैव । ततो गृहीतो मन्त्रिणा शङ्खः । तत्रमायाऽवन्तः ।
रत्नैः सदाः श्रावणवृत्तवत्तद्विक्रमाप । तत्र ललितामरः प्रासादादिर्षार्थनाभि
पश्यन्प्रमुदिनः समस्तः सचिवः आसत्तः दायुःश्यादिम् । सचिवैकभागं च तत्र
मन्त्रो वृषभं वन्दते । तदा काव्यपाठः—

आस्यं कस्य न र्वादिनं ए न कृता मेवा न के पा स्तुता-

मृगापुष्पगन्धेन मममा के के च नाभ्यर्पिताः ।

सागुपात्रप्रग्रभ.

तन्मान्तरिंमलाद्भि नन्दनयनाकल्पैककल्पद्वयम् ।
 त्वामासात्र कदा कर्द्धनमिदं भृगोऽपि नाहं सहे ॥ ५४ ॥
 अथानारितसमग्रमेकत्रजारोपणेन्द्रपदारिंरञ्जनादीनि कर्तव्यानि विहि-
 । देवेभ्यो दैमानि आरात्रिकतिलकादीनि दत्तानि । कुङ्कुमकर्पूरागुरु-
 इन्द्रकुमुमपरिमलमिलदलिकुलसङ्कारभारपूरितमिव गगनमभवत् । गीत-
 त्वयिनिभिर्दिग्गुराणि अधियन्त । पूर्वं मन्त्रिश्रीउदयनदत्ता देवदायाः
 वैऽपि सविशेषाः कृताः । देवद्रव्यनाशनिषेधार्थं चत्वारि श्रावककुला-
 यज्ञौ कृतानि । अनुपमा दानाधिकारिणी । तस्याः साधुभ्यो दानानि
 ददत्याः किल मत्तति घृन्दे पतता घृतकउहृदकेन शौमाण्यभ्यक्तानि । तदा
 याष्टिकेन वाज्रष्टकभृते सायवे यष्टिप्रहारलेशो दत्तः । मन्त्रिण्या देशनिर्वासनं
 समादिष्टम् । रे ! न वेत्सि यत्तत् तैलिकुपत्नी कान्दविकी वा ह्यभविष्यम्, तदा
 प्रतिपदं तैलघृताभिपद्मान्मलिनान्येव वासांसि अभविष्यन् । एवं तु वस्त्राभ्यङ्गो
 दर्शनप्रसादादेव स्यात् । य इदं न मन्यते तेन नो नहि कार्यमेवेत्युक्तम् । अहो !
 दर्शनभक्तिरिति ध्वनितं सर्वम् । एकदा मन्त्रीश्वरो नामेयपुर आरात्रिके स्थि-
 नोऽस्ति दिव्यधवलवासाश्चान्दनतिलको दिव्यपदकहारभूषितोरःस्थलः । सूरिणां
 कवीनां श्रावकश्राविकानां च ततः । तिलकं तिलकोपरि पुष्पसङ्कु पुष्पसङ्गुपरि ।
 तदा सङ्घारणैकेन दारवी कुमारदेव्या मातुर्मूर्त्तिर्महन्तकाय नवीनघटिता दृष्टौ
 कृता । उक्तं च तेन मातुर्मूर्त्तिरियम् । तदा मन्त्रीश्वरेणाशिखनखं दृष्टा मूर्त्तिः
 रुदितं च । प्रथममश्रुमात्रं, ततोऽन्यक्तरो ध्वनिः, ततो व्यक्ततरः । सर्वे तदस्थाः
 उद्भव इव विष्णोः, अभय इव श्रेणिकस्य, कल्पक इव नन्दनस्य, जाम्बक इव
 वनराजस्य, विद्याधर इव जयन्तराजस्य, आलिङ्ग इव सिद्धराजस्य, उदयन
 इव कुमारपालस्य, त्वं मन्त्री वीरघवलस्य । विपद्भीताः पर्वता इव सागरं त्वा-
 येव चकोरास्तुभ्यं स्पृहन्ति स्वजनाः, हिमवत इव गङ्गा त्वत्तः प्रभवति राजनीतिः,
 भानोरिव पद्मास्तवोदयमीहन्ते सूरयः, विष्णाविव त्वयि रमते श्रीः, तन्नास्ति
 यन्नास्ति ते । ततो मन्त्रिणोक्तं दुःखमिदं यन्मे भाग्यसङ्घाधिपत्यादिविभूति-
 मातृमरणादनन्तरं सम्पन्ना । यदि तु सा मे माता इदानीं स्यात्तदा स्वहस्तेन

(1) This verse occurs as the 9th stanza of Vastupāla's Ādiśvara
 Stotra. See Naranāyanānanda p. 61

मङ्गलानि कुर्वत्यास्तस्या मम च मङ्गलानि कारयतः, पश्यतश्च लोकस्य, किय-
त्सुखं भवेत् । परं किं कुर्मो धात्रा हताः स्मः । ततः श्रीनरचन्द्रमुरिभिर्मलक-
रिभिरभिहितं मन्त्रीश्वर ! यथा त्वं सचिवेषु तथाऽत्र देशे प्रधानं राजसु सिद्ध-
राजो व्यजयत । स मालवेन्द्रं जित्वा पत्तनमागतो मङ्गलेषु कियमाणेष्वपाठे-
द्यथा—

मा स्म सीमन्त्रिनी कापि जनयेत्पुत्रमीदृशाम् ।

बृहद्भाग्यफलं यस्य मृगमातुरनन्तरम् ॥ ५५ ॥

तस्मान्न सर्वेऽपि नृणां मनोरथाः पूर्यन्ते । श्रीनरचन्द्रमुरिभिराशीर्दिता—

तवोपकुर्वतो धर्मं तस्य त्वामुपकुर्वतः ।

वस्तुपाल ! द्वयोरस्तु युक्त एव समागमः ॥ ५६ ॥ इति ।

अथ रात्रौ तन्मयतया नाभेयपूजाध्यानदानपूजाः । नदा कवयः पठन्ति—

ये पापप्रवणाः स्वभावकृपणाः स्वामिप्रसादोल्बणा-

स्तेऽपि द्रव्यकणाय मर्त्यभपणा जिह्वे भवत्या स्तुताः ।

नस्मात्त्वं तदधापधानविषये बद्धादरा साम्प्रतं

धर्मस्थानविधानधर्षितकलिं श्रीवस्तुपालं स्तुहि ॥ ५७ ॥

अपरम्तु—

नृगे रणेपु चरणप्रणनेपु सोमो वक्रोऽतिवक्रचरितेपु बुधोर्येऽवोये ।

नीतौ गुरुः कविजने कविरक्रियासु मन्दोऽपि च ग्रहमयो नहि वस्तुपालः ॥ ५८ ॥

अन्यस्तु—श्रीभोजवदनाम्भोजवियोगविधुरं मनः ।

श्रीवस्तुपालवक्त्रेन्दो विनोदयति भारती ॥ ५९ ॥

उत्तरम्तु—श्रीवामाम्बुजमाननं परिणतं पद्माङ्गुलीलम्बनां

जन्मुर्दक्षिणपञ्चशास्त्रमयतां पत्रापि देवदुमाः ।

वान्छाप्ररणकारणं प्रगयिनां जिह्वे चिन्तामणि-

जाता यस्य किमस्य दाम्यमपरं श्रीवस्तुपालस्य नत ॥ ६० ॥

सर्वत्र लक्षदानम् । अष्टाहिकायां गतायां श्रीवस्तुपालस्य गङ्गायां

सन्त्यह्यल्लत् ।

स्वप्नासदृशे नीते वसने शृण्वन्मुग्धान्तव ।

सद्दर्शनदृष्टान्मा नृप्यामं विद्वांस्यन्तम् ॥ ६१ ॥

यद्यपि सतकारण्य मन्त्रिपारणं विद्यामिनः ।

सन्त्यह्येऽपि लक्षे तद्दर्शनं मेऽस्तु ते मये ॥ ६२ ॥

मङ्गलानि कर्तव्यास्तस्या मम च मङ्गलानि कारयत, परंपरतश्च लोकस्य, किय-
 त्स्वित् मवेत् । परं किं कर्मा वाचा देताः स्मः । ततः श्रीनरचन्द्रसंस्तिभूमौजा-
 रिभिरभिहितं मन्त्रोपरं । यथा त्वं सविधेव तयाऽऽ त्देशे प्रयानं राजसि सिद्ध-
 रोजो व्यजयत । स मालवेन्द्रं जित्वा पतनमगता मङ्गलेषु कियमाणेष्वपार्श्व-
 यथा—

मा स्म सोमन्विता कापि जनवैत्युजमाहरोम ।
 वृहेर्देवपुत्रस्य सतमागुरेनन्तरम् ॥ ५५ ॥
 तस्मात् सवृष्टिं यथा मनोरथाः पूयन्ते । श्रीनरचन्द्रसंस्तिभिरभिराहोता—
 तत्रोपकृतो धूम तस्य त्वासिपकृतः ।
 वसिष्ठाल ! इत्यरेस्ति युक्त एव समानसः ॥ ५६ ॥ इति ।

अथ राज्ञो नन्मयतया नाम्युर्गुणाख्यानदानवृजाः । तदा कथयः पठन्ति—
 सु पापप्रवणाः स्वभावकृपणाः स्वामिप्रसदात्प्रवणा-
 स्तेऽपि इव्यकणाय मन्वृषयणा जिह्वै मयवा स्थिताः ।
 तस्मान्त्वं तदवापायानाविषये वदद्वारा सम्यक्तं

धूमस्त्वानाविधानवर्धनकलिं श्रीवसिष्ठालं स्थितिं ॥ ५७ ॥
 अपरस्ति—
 सरो रणेषु चरणपणोत्पे सोमा वक्रोऽतिवक्रचरितेषु वृषार्शुऽवोत्पे ।
 नाना गुरुः कविजनं कविरिकियासि मन्वोऽपि च अदेमया नाहं वसिष्ठालः ॥ ५८ ॥
 अन्यस्ति—श्रीमोत्रवदनाभोजविद्योगविद्युरं मनः ।
 श्रीवसिष्ठालवक्त्रेण विनादयति आरतो ॥ ५९ ॥

देतरस्ति—श्रीवासास्त्रिजमाननं परिणतं पञ्चाङ्गुलैश्छिद्यता
 वामदंष्ट्रिणपञ्चशालमयना पञ्चापि वृषदंष्ट्रमाः ।
 वाज्यापूर्णेणकारेण प्रणयिना जिह्वैव चिन्तामणि-
 वाना यस्य कियस्य अस्त्रमपरं श्रीवसिष्ठालस्य तत्र ॥ ६० ॥
 सर्वत्र लक्षदंष्ट्राम् । अष्टाङ्गिकायां गानायां श्रीकण्ठमदंष्ट्रं गदंष्ट्राम् ॥

नरयामादंष्ट्रं नाहं वयसं श्रुतव्युत्पास्त्रिव ।
 सप्तदंष्ट्रानतदयमा मेषामं विहगालाहसम् ॥ ६१ ॥
 यदंष्ट्रं यदंष्ट्रं यदंष्ट्रं यदंष्ट्रं यदंष्ट्रं यदंष्ट्रं यदंष्ट्रं यदंष्ट्रं ॥ ६२ ॥

तस्मादेविकल्पना विपरता शोधयितः किं ॥ ३५ ॥
 नारायणामस्मिन् विरमयन्तानिः शब्दात्
 पातालं पवमानमनजनं कष्टं प्रपद्ये वदितः ।
 देवद्वारसिद्धिसिद्धतः सुरगणोऽल्पदुःखः स्थापते

दृश्यमानं दृष्ट्वा संसृज्यते कविः—

मयमयः स्वर्गकल्पमाप्नुयाम । आराधितकल्पितां ससन्धं नानिदमन्व
 निक्रमसादात्स्विकासास्वयिभिरास्वितरत्तारणादिकीर्तनद्वैतः । नमो नमो
 तवाप्यष्टादिकारिभिः प्रभाव । मायमयमवनकल्पानात्प्राजापत्यद्वैत-
 कथं केशाद्योऽपि हि मान्ति हेतुं यस्मादेवकीर्णं पदं न त्वं ॥ ३६ ॥
 अमर्त्यैरामयतद्वैतं विभं त्वदेषु यद्वैतयत्नः ।

विभं जातिभूय ददौ वत यत नोभिः शीरवते स विषया विषयान्पाज्यद्वै
 कल्पदृशितकरसां तत्रवत्तयान्यं विनामामिभिरसां मण्यत्तयान्यं ।

एत न आनन्दश्चिन्तितोऽर्थः—

पश्चिदिगोत्रिवाद्यप्येता सङ्गी देवतमाकर्तुं च । नोभित दृष्टं मन्त्रं नमसं, प
 लयश्च । विष्टा मालिकाः । एवं पराशरामर्त्यपरमसिख आसितजस्यः । शोभः शोभः
 सङ्गिनं तानि प्रवृत्तानि यद्वैतव्याप्यद्वैतं कृता, मालिकेतरकालनं यथावर्तमानिदं-
 प्रवृत्तानि कृति चैतिसं मालिका इमानि प्रवृत्तानि च प्रवृत्तयान्तिशयत । नतः
 शय, सोऽर्द्धः कथं न तौभूम । लोकोप्यादं सत्यं तौभूम । नहिं प्रवृत्तानि,
 समवासापूर्वा, ततो नोभवतिना शोधयितानिनाः समवासापुरिसंज्ञाः सिद्धा-
 विस्तृतम् । मन्त्रा गदति लोकाः । प्रवृत्तं तौभूमयो निरिः यत्र त्वयं कल्पमर्त्यः
 महेन्द्रः प्रादं यद्विस्तृतं तत्र जानीय ययं, ययं स्मरयामः । सङ्गी यदति कि
 स्थितम् । लोकाः प्रादं प्रत्येकं सर्वानि तैर्यानि प्रवृत्तानि ज्ञानानि । मन्त्र-
 स्तौभूमिजातिभूताः ? । लोकेनां कं पूर्णाः । मन्त्रप्रादं किमपि तौभूमिजिनं
 तम् । शोधयित्वा त्वद्वैतं सङ्गीमयत, यथा शो भय्याः । सर्वेषां पूर्ण-
 मन्त्रिणाऽमणि । अत्रैव स्थीयतान्मर्त्यैश्चाम । तावता पाश्चात्यं सर्वेषां प्रति
 तन्मन्त्रन्याया ज्ञेयं, सङ्गीतानः, तस्मादेवमया ययम् । इति तेषां दैत्यं दृष्ट्वा
 दैत्यैरुपवृत्तयदेषु । सङ्गीः किञ्च यद्विष्टयिष्टावर्तयति, प्रकटं सत्यं लक्ष्यामादं ।
 मन्त्रितोरसाऽप्येव । इदमेतं कथमित्युक्ता इव ययम् । नोभितं देवः । ययं
 तत्रवत्समवासापूर्वात्तद्वैतव्येनानिदमन्त्रिकयता मालिकान् प्रवृत्तयत्त-
 एवं सङ्गीः सविश्वहितः । मर्त्यैर्वाशोधयितं यद्वैतकियदपि यानि

यदा अग्रा प्रविशन्ति, तदैव लङ्घिता घटिकाः स्वराजन्त्ये रोधयेथाः । आवासात्
 यत्र गृह्णन्ति, तत्र स्थिरचित्रम्; ससुप्त्या युद्धाय सरससं लोकथाः । जयश्रीः कर-
 पञ्चैरे एव । इदं श्रुत्वा धारणार्थं यादुर्दिगिरिनामकाय स्वसेवकाय नराग-
 शक्यापयव म्लच्छसैन्यमवुर्दमयेथं सूत्रेण आत्मनिभूयते । त्वं तानाग-
 च्छन्ती सुकरवा पञ्चाङ्घ्रिकिका कन्त्याः । तेन तथैव केतम् । प्रविष्टा यवनाः
 यावदावासात् गृह्णीष्यन्ति तावत्प्रतिनी वस्त्रिपालः कालः । दैन्यन्ते यवनाः ।
 उच्छलितो वृत्तारवः । कैश्वदन्तान् गृह्णीष्यन्ति, अपरे तोषा कुर्वन्ति, न तु छि-
 त्ति । एवं नादेत्वा तच्छीघ्रलक्ष्णेः शोकदाति सूत्रेण धवलकमन्त्य मन्त्री स्व-
 स्वाभिमानमदर्शयेत् । श्लाघितश्च तेनायं—

न खानं तद्वृ न यासि विकटं नोच्चैवदेस्थानं

दृष्याथो लिखसि क्षितिं खुरद्वैर्नावशया वाञ्छसे ।

किन्तु एवं वसुधातलकवचल । स्फन्वाधिरुदं मरे

नोपान्युचिन्ततीवदृष्टिपममाणुदृष्टिपल्लस्यसे ॥ ६९ ॥

ततः परिधापितः विमिष्टः स्वगृहेषु । तत्र मङ्गलकराण्य लोकाणाम् ।
 इतश्च नामगुरे सायुर्देहासितः सायुर्धनदः श्रामाजदीनसिखराणामन्तर्धा-

शुभे यावा विषमस्याधिककदादेशात्तावत्पु वञ्चैरपुरादिदिना । द्वितीया सिखा-
 णादेशात्, पञ्चशतान्यधिककदादेशात्तावत्पु वञ्चैरपुरादिदिना । द्वितीया सिखा-

पतः । ततः सम्मिलमानस्य मदेन्तकतेजःपालेन धवलकमन्त्याः । श्रौतवस्त्रिपालः
 सम्मिलमानसत् । सङ्घस्य शूलो पवनविशैल्यायां द्विदामवु धापात्, मन्त्री तत्र

गच्छति । तदस्त्रभूमिगत, मन्त्रीशो । इती रजः रजः पादोऽप्यधुनाम् । ततः स-
 त्रिवेन वञ्चो । इदं रजः सङ्घं गृह्यतेत्येतेऽनेन रजसा स्थूयैन वृत्तिनरजासि इ-

तदयन्ति । ततः सङ्घपतिपुनत्तमन्त्रिणाणां शिल्पिनप्रियादत्ता सुवेत्ता । सर्वत्रा-
 स्थितः पुनदः कुलशुभमलधारिश्चानरपरचन्दसंनिपादात् न वृद्धं । रात्रौ वस्त्रिपालेन

कथापिबुं पुनदस्य गृह्यतामने । प्रातः सपुसङ्घेनास्मदसन्तानिभ्या वृत्तना व
 मन्त्रित्वस्य । पुनो न कथुः । पुनदेन तथैवपादतम् । रात्रौ मण्डपा दिवसो स्त-

पतीपकाराय सवु विपदासम् । प्रातरायात्ति नामगुरिथाः । सत्रेण चरन्तकाम-
 तिलकरचनां च श्रौतवस्त्रिपालः स्वरेक्षितं करोति । एवं तथा विमिष्टे, मन्त्री ३

तः । मन्त्राणां मन्त्रान्तरं विविधास्ति एका जलमणुः, अपरः करमणुः,
 राज्ञोसिपदं द्रव्याणि प्रणोक्तानि । एवं सामर्थ्या सा प्रहिता नव । रचितं
 तेषां मसुतिद्वारं । नव दीपतलादीवृत्तानि तद्वाजपशुवै शोभता
 कारिता । एवं सूरि नव । उदंभद्वि पशुः । व्यावता जरी । आनीता
 सन्मनसुः । प्रवेशनः कारितः । तेषु तद्विज्ञानम् । एवं अन्त्या विन-
 द्वाकं स्थापिता । तावता ववलिक्वोरशतपञ्चकमन्मदं विद्वेकलनवरोजकं
 राट्टं गृहीतम् । वृद्धा प्राक्ता मानश्चलिषु यथादिशसि । तत्र मानं च दंपयत्
 तद्वेमपि अगच्छामि । तथा सणितं तत्रादेशं प्रसिः स्वरसहि पूजा ते नव ।
 श्रौतवचलमन्या चलिता मन्त्रमहेन्द्रः । गता विज्ञितम् । राजमानेव-
 नाकारादेषु तेषु । सिराणाः समुल्लमगान्माविः । माता प्रजा पृथु च सु-
 यासम् । जस्या प्राक् कथं न मे भद्रं यथा हितां तं पुत्रः, गुरुराच-
 वसिपालः । राजा एव कोऽसौ वसिपालः ? । जस्या वतान्तः प्राक् नन्द-
 व्यापितासुः । राजाह स किमिति भावान्तः । वृद्धा आह आनीतः ।
 ददुतां तद्द्वि । अन्ववरं प्रहित्यानाय ददुतां वसिपालः । वतान्तः ।
 तत्र राजा अस्मन्माता त्वां स्तौति, किञ्चिद्व्याचरे । वसिपालः ।
 गुरुरपरा सह देवस्य यावज्जीव साधयसि । उपलक्ष्य
 दीप्य । राजा मत् नव । कल्लोपञ्चकं वि पञ्चमं मूषि शब्देन मूषि
 पमद्वेपानिमा ?, द्वितीया पुण्डरीकफलोद्वा ?, तृतीया कर्णिक ?, चतु-
 र्थाः ४, पञ्चमा तैलः पालयासाहं पायुवतिमा । नन्वा नन्वा
 रवरासा । तेन विरदंनोत्कण्ठविह्वलनं पृथगपि कृतं ।
 गामवेतान्तं मन्त्रिणां पण्डितं । साऽपि विरदंनं च न ।
 वरुवतः । वता दद्यात्तु द्वेषा प्रसादनं । ना
 मन्त्रादौ सर्वा लोकाः, सत्केय प्रीतः ।

पुरप्रवेशवर्णन
चन्द्रोदयवर्णन
परमार्थविचार
चात्रासमागमवर्णन

सूर्योदयवर्णन
शत्रुञ्जयवर्णन
नेमिदर्शनवर्णन
पङ्कतुवर्णन
पुरप्रवेशवर्णन
धर्मस्थानवर्णन

ऋतुवर्णन
केत्रिवर्णन
चन्द्रोदयवर्णन
सूर्योदयवर्णन
शत्रुञ्जययात्रावर्णन
प्रभासतीर्थयात्रावर्णन
रैवतवर्णन
रैवतयात्रावर्णन
सङ्गतिपाणिग्रहणवर्णन

It will be seen from this that the present work is the longest of the three, as it consists of fourteen cantos with the granthasankhyâ of 1516 Anushtubh verses, while the other two have nine cantos with about eight hundred verses and eleven cantos with nine hundred and seventy-six verses respectively.

Inscriptions and colophons connected with the career of the ministers—Vastupâla seems to have been very careful about the inscriptions of the temples etc erected by him. The Vastupâlacharitra of Jinaharsha mentions a very large number of the works of these two brothers. No trace is left of many of these, but those which have survived the hand of time have got long inscriptions and praśastis which are historically of great importance, as they contain not only an account of themselves and their family, but also of the kings in whose territories the temples were erected. Below will be found the main inscriptions colophons etc. arranged chronologically.—

One inscription in Vimalavasati on Mt. Âbu in the niche of Mallanâtha, built for the religious merit of Malladeva, dated Samvat 1278, Fâlguna Vadi 11, Guru.

Two inscriptions on Mt. Târangâ, Samvat 1285 1

Two inscriptions in the temple of Mt. Âbu dated Samvat 1287 (Fâlguna Vadi 3, Ravi)

Three broken inscriptions on broken images in Serisâ, a village near Kalol. One of these seems to be dated 1285 (8 ?)

Six inscriptions of temples on Mt. Girnar dated 1288 (Fâlguna Sudi 10, Budha)

Colophon of the reign of Lavanaprasâda, dated Samvat 1288.

A treaty between Lavanaprasâda and Sinhama, dated 1288

(1) स्मृतं श्रीविष्णुसम्पत् १२८५ (८ ?) वदि पाणुपयुदि २ मसो ४ श्रीमदर्णहृद
पुस्तकान् प्रकृतान्प्रकृतान् तः श्रीचन्द्रसम्पत् तः श्रीवप्रसादात् तः श्रीयोगानु ४ श्रीभागा-
न्यायवर्णन तः सुप्रसिद्धीसुप्रसिद्धि तः श्रीविष्णुस म ४ श्रीमा १२१३पुस्तकेन मर्तः श्रीवपायमपुस्तकान्
४ पुस्तकान् विष्णुसम्पत् १२८५ वदि २ मसो ४ श्रीवप्रसादात् तः श्रीयोगानु ४ श्रीभागा-
न्यायवर्णन तः सुप्रसिद्धीसुप्रसिद्धि तः श्रीविष्णुस म ४ श्रीमा १२१३पुस्तकेन मर्तः श्रीवपायमपुस्तकान्

वतुपालप्रथमः

नेत्यालियांभ्रताऽभवत् । स चिरमर्बुदाधिपत्यमभुनक् गूर्जरेश्वरप्रसन्नेः । तस्य
विमलस्य विमलमतेर्वाञ्छाऽप्यमभूत् पुत्रवाञ्छा प्रासादवाञ्छा च । तस्मिन्नेव
अम्बामुपवासत्रयेणाराध । प्रत्यक्षीभूय सा प्राह । वत्स ! वाञ्छां ब्रूहि । वि-
मलो जगो पुत्रेच्छा प्रासादनिष्पत्तीच्छा चाबुदशृजे मे वर्तते । अम्बया प्रोक्तं
हे प्राप्ती न स्तः, एकां ब्रूहि । ततो विमलेन संसारबुद्धिमात्रफलमसारां पुत्रेच्छां
मुक्त्वा प्रासादेच्छैव सफलीकर्तुमिष्टा । अम्बयोक्तं सेत्स्यत्ययं चैत्याभिलाषः,
परं क्षणं प्रतीक्षस्व, यावताऽहं गिरिवरार्बुदाधिष्ठात्र्याः सख्याः श्रीमातुर्भतं
गृह्णामि । विमलो ध्यानेन तस्यै । श्रीमातुर्भतं लात्वा देव्यायाता अभाषीच्च ।

पुष्पसद्गामन्चिरं दृष्ट्वा गोमयगोमुखम् ।
प्रासादाहो भुवं विद्याः श्रीमातुर्भवनात्तिके ॥ ७८ ॥

तत्तथा दृष्ट्वा चम्पकहृत्सन्निधौ तीर्थमस्थापयत् । वैतिलप्रतिमा महती ।
विष्णुमादित्यात्सहस्रोपरि वर्षाणामष्टाशीतौ गतायां चतुर्भिः सूरिभिरादिनाथं
प्रत्यनिष्ठिपत् । विमलवसतिरिति प्रासादस्य नाम । तस्मिन् दृष्टे जन्मफलं ल-
भ्यते । एतत्कथाश्रवणान्मन्त्री दध्यौ । वयं चत्वारोऽभूम, द्वौ स्तः, द्वौ तु मालदेव-
लृणिगावल्पवयसो दिवमगाताम् । मालदेवनाम्ना कीर्त्तनानि प्रागप्यकारिषत्
क्रियन्त्यपि । लृणिगश्रेयसे तु लृणिगवसतिर्बुदे काराग्या । एतत्तेजःपालाय
प्रकाशिनम् । तेन विनीतेन सुतरां मेने । अथ तेजःपालो धवलकृत्तार्बुदगिरि-
भूषणां चन्द्रावनीपुरीमगात् । धारावर्षराणकगृहमगात् । तेनात्यर्थं पूजितः कि
कार्यमादिश्यतामित्युक्तं च । मन्त्रिणोक्तम्, अर्बुदाग्रे प्रासादं कारयामहे, यदि
योज्यः । ततो राष्ट्रिकगौगलिकादयो महादानैर्वशीकृताः, तथा निष्पत्स्यमान-
चैत्यं करैर्न भारयन्ति । दानेन भूतानि वशीभवन्ति । ततश्चन्द्रावतीमहाजन-
मुख्यं श्रावकं चागपलनामानं गृहे गत्वा आललाप । वयं चैत्यमर्बुदे कारयामो,
यदि पूजासान्निध्यं कुरुष्वे । चाम्पलेनापि स्वस्य कुड्मस्त्रान्तराणामपि देवपूजार्थं
नित्यधनचिन्ता कृता । ततो मन्त्री आरासणं गत्वा चैत्यनिष्पत्तियोग्यं दल-
वादकं निरकाशयत् । तद्युगै रहकलैश्चार्बुदोपत्यकामानीनयत् । अर्द्धक्रोशार्द्ध
क्रोशान्तरं हृद्यनि । सर्वं लभ्यते, पशूनां नराणां कृच्छ्रं माभूदिति । उंबरि-
णीपथेन प्रासादनिष्पत्तियोग्यं दलं द्विगुणमुपरि गिरेः प्रवेशयामास । पुनस्तां
पवां विपमाश्चकार, यथा परचक्रस्य प्रवेशो न भवेत् । एवं सिद्धे कर्मणि शोभन-
देवं सूत्रधारमाह्वय कर्मस्थाये न्ययुङ्ग । जदलाख्यं श्यालमुपरिस्थायिनसकरोत् ।

एकस्त्वं भुवनोपकारक इति श्रुत्वा सतां जल्पितं
 लज्जानम्रशिराः स्थिरातलमिदं यद्वीक्षसे वेद्मि तत् ।
 वाङ्मेवीवदनारविन्दतिलक श्रीवस्तुपाल ! ध्रुवं
 पातालाहलिसुदिधीर्षुरसकृन्मार्गं भवान्मार्गति ॥ ७४ ॥

तदैव कृष्णनगरीयकविकमलादित्येन भङ्गयन्तरमुक्तम्—
 लक्ष्मीं चलां त्यागफलां चकार यां
 साऽर्थश्रिता कीर्त्तिमसूत नन्दिनीम् ।
 साऽपीच्छया क्रीडति विष्टपाग्रत-
 स्तद्द्वार्तयाऽसौ त्रपते यतो महान् ॥ ७५ ॥

अथ कदाचन मन्त्रिणा श्रुतं यथा रैवतकासन्नं गच्छतां लोकानां पार्श्वतो
 भरडकाः पूर्वनरेन्द्रदत्तं करमुद्ग्राहयन्ति । पोटलकेभ्यः कणमाणकं, कूपकात्कर्पः ।
 एवमुपद्रूयते लोकः । तत आयतिदर्शिना सचिवेन ते भरडकाः कुहाडीया-
 नामानं ग्रामं दत्त्वा तं करमुद्ग्राहयन्तो निषिद्धाः । अङ्केवालियाख्यो ग्रामस्तु
 ऋषभनेमियात्रिकाणां क्षीणधनानां स्वगृहाभियोग्यपाथेयद्रम्मपदे दत्तः ।
 शत्रुञ्जयरैवतोपत्यकानगरयोः सुखासनानि कृत्वा मुक्तानि । अन्धज्वरितानां
 यात्रिकाणां तीर्थारोहणार्थं तद्युग्यनराणां तु ग्रासपदे शालिक्षेत्राणि प्रतिष्ठितानि ।
 तीर्थेषु सर्वेषु देवेभ्यो रत्नखचिनानि हैमभूषणानि । विदेशायातसूरिशुश्रूषार्थं
 सर्वदेशग्रामण्यो नियुक्ताः । लौकिकतीर्थकरणमपि तस्य स्वामिरञ्जनार्थं, न
 भक्त्या सम्यग्दृष्टित्वात् ।

एकदा मन्त्री धवलकृष्णात्स्तम्भपुरं गतः । तत्र यानपात्रात्तुरङ्गा उत्तरन्तः
 सन्ति । तदा सोमेश्वरकवीन्द्र आसन्नः । मन्त्रिणा समस्या दत्ता—

प्रावृद्धकाले पथोराशिरासीद्गर्जितवर्जितः ।

सोमेश्वरः पूरयति स्म—

अन्नःसुप्तजगन्नाथनिद्रामङ्गभयादिव ॥ ७६ ॥

तुरङ्गमपोडशकमुचिन्तदाने । पुनः कदाचिन्मन्त्रिणोक्तम्—

“ काकः किं वा क्रमेत्यकः ” । सोमेश्वरेण पृग्निं पथम्—

येनागच्छन्ममाग्यातो येनार्नानश्च मे पतिः ।

प्रथमं सग्वि ! कः पूज्यः काकः किंवा क्रमेत्यकः ॥ ७७ ॥

अत्रापि पोटलामद्रमद्रम्माणां टनिः । एवं लीलास्तम्य ।

एकदा अन्नभक्तिं गृहेभ्यः, तथा प्राग्वाट्यंशो श्रीविमलो दण्डनायकः

नेहवाहिलयोर्भ्राताऽभवत् । स चिरमर्बुदाधिपत्यममुनक् गूर्जरेश्वरप्रसत्तेः । तस्य विमलस्य विमलमतेर्वाञ्छाद्वयमभूत् पुत्रवाञ्छा प्रासादवाञ्छा च । तत्सिद्धौ अम्बासुपवासत्रयेणारराध । प्रत्यक्षीभूय सा प्राह । वत्स ! वाञ्छां ब्रूहि । विमलो जगौ पुत्रेच्छा प्रासादनिष्पत्तीच्छा चाबुदशृङ्गे मे वर्त्तते । अम्बया प्रोक्तं द्वे प्राप्सौ न स्तः, एकां ब्रूहि । ततो विमलेन संसारवृद्धिमात्रफलामसारां पुत्रेच्छां मुक्त्वा प्रासादेच्छैव सफलीकर्तुमिष्टा । अम्बयोक्तं सेत्स्यत्ययं चैत्याभिलाषः, परं क्षणं प्रतीक्षस्व, यावताऽहं गिरिवरार्बुदाधिष्ठात्र्याः सख्याः श्रीमातुर्मनं गृह्णामि । विमलो ध्यानेन तस्यौ । श्रीमातृमतं लात्वा देव्यायाता अभाषीच ।

पुष्पसङ्गामरुचिरं दृष्ट्वा गोमयगोमुल्लसम् ।

प्रासादाह्नीं भुवं विद्याः श्रीमातुर्भवनान्तिके ॥ ७८ ॥

तत्तथा दृष्ट्वा चम्पकद्वयसन्निधौ तीर्थमस्थापयत् । पैत्तिलप्रतिमा महती । विक्रमादित्यात्सहस्रोपरि वर्षाणामष्टाशीतौ गतायां चतुर्भिः नृरिभिरादिनाथं प्रत्यतिष्ठिपत् । विमलवसतिरिति प्रासादस्य नाम । तस्मिन् दृष्टे जन्मफलं लभ्यते । एतत्कथाश्रवणान्मन्त्री दध्मौ । वयं चत्वारोऽभूम, द्वौ स्तः, द्वौ तु मालदेव-लूणिगावल्पवयसौ दिवमगाताम् । मालदेवनाम्ना योर्त्तनानि प्रागप्यकारिद्वयं कियन्त्यपि । लूणिगश्रेयसे तु लूणिगवसतिरर्बुदे काराप्या । एतत्तजःपालाय प्रकाशितम् । तेन धिनीतेन सुतरां मेने । अथ तेजःपालो धयलफाकादर्बुदगिरि-भूषणां चन्द्रावतीपुरीमगात् । धारावर्षराणकगृहमगात् । तेनात्यर्थं एजितः किं कार्यमादिश्यतामित्युक्तं च । मन्त्रिणोक्तम्, अर्बुदात्रे प्रासादं कारयाम्ते, यदि यूयं सहायाः स्यात् । धारावर्षेण भणितं तव सेवकोऽस्मि, अहं सर्वकार्येषु परि योज्यः । ततो राष्ट्रिकगौगलिकादयो महादानैर्वशीकृताः, तथा निष्पत्यमान-चैत्यं करैर्न भारयन्ति । दानेन भूतानि वशीभवन्ति । ततश्चन्द्रावतीमहाजन-मुख्यं श्रावकं चाम्पलनामानं गृहे गत्वा आललाप । वयं चैत्यमर्बुदे कारयाम्ते, यदि पूजासान्निध्यं कुरुध्वे । चाम्पलेनापि स्वस्य कुटुम्बान्तराणामपि देवपूजार्थं नित्यधनचिन्ता कृता । ततो मन्त्री आरासणं गत्वा चैत्यनिष्पत्तियोग्यं दत्-वाटकं निरकाशयत् । तद्युगै रहकलैश्चार्बुदोपत्यकामानीनयत् । अर्द्धमोशान्ते-प्रोशान्तेरुद्दानि । सर्वं लभ्यते, पशूनां नराणां वृक्षं समृद्धिनि । उर्वरि-णीपथेन प्रासादनिष्पत्तियोग्यं दत्तं द्विगुणमुपरि गिरिः प्रवेशयामास । पुनन्तां पयां विषमाञ्जकार, यथा परचक्रस्य प्रवेशो न भवेत् । एवं सिद्धे कर्मणि शोभन-देवं सूत्रधारमाहूय कर्मस्थाये न्ययुङ्क्त । ऊदलाख्यं श्यालरुपरिस्थाधिन्मज्जगं ।

एकस्त्वं भुवनोपकारक इति श्रुत्वा सतां जल्पितं
 लज्जानम्रशिराः स्थिरातलमिदं यद्दीक्षसे वेद्मि तत् ।
 वाङ्मेवीवदनारविन्दतिलक श्रीवस्तुपाल ! ध्रुवं
 पातालाह्वलिमुद्दिधीर्षुरसकृन्मार्गं भवान्मार्गति ॥ ७४ ॥

तदैव कृष्णनगरीयकविकमलादित्येन भङ्गयन्तरमुक्तम्—
 लक्ष्मीं चलां त्यागफलां चकार यां
 साऽर्थिञ्चिता कीर्त्तिमसूत नन्दिनीम् ।
 साऽपीच्छया क्रीडति विष्टपाग्रत-
 स्तद्वार्तयाऽसौ त्रपते यतो महान् ॥ ७५ ॥

अथ कदाचन मन्त्रिणा श्रुतं यथा रैवतकासन्नं गच्छतां लोकानां पार्श्वतो
 भरडकाः पूर्वनरेन्द्रदत्तं करमुद्ग्राहयन्ति । पोट्टलकेभ्यः कणमाणकं, कूपकात्कर्पः ।
 एवमुपद्रूयते लोकः । तत आयतिदर्शिना सचिवेन ते भरडकाः कुहाडीया-
 नामानं ग्रामं दत्त्वा तं करमुद्ग्राहयन्तो निषिद्धाः । अङ्गुवालियाख्यो ग्रामस्तु
 ऋषभनेमियात्रिकाणां क्षीणघनानां स्वगृहाभियोग्यपाथेयद्रम्मपदे दत्तः ।
 शशुञ्जयरैवतोपत्यकानगरयोः सुखासनानि कृत्वा मुक्तानि । अन्धज्वरितानां
 यात्रिकाणां तीर्थारोहणार्थं तद्युग्यनराणां तु ग्रासपदे गालिक्षेत्राणि प्रतिष्ठितानि ।
 तीर्थेषु सर्वेषु देवेभ्यो रत्नखचितानि हैमभूषणानि । विदेगायानसूरिशुश्रुपाथं
 सर्वदेशग्रामण्यो नियुक्ताः । लौकिकतीर्थकरणमपि तस्य स्वामिरङ्गनार्थं, न
 भक्त्या सम्यग्दृष्टित्वात् ।

एकदा मन्त्री धवलवृकात्स्तम्भपुरं गतः । तत्र यानपात्राचतुरङ्गा उत्तरन्तः
 सन्ति । तदा सोमेश्वरकवीन्द्र आसन्नः । मन्त्रिणा समस्या दत्ता—

प्रावृट्काले पयोराशिरासीद्गर्जितवर्जितः ।
 सोमेश्वरः पूरयति स्म—

अन्नःसुप्तजगन्नाथनिद्राभङ्गभयादिव ॥ ७६ ॥
 तुग्दमपोडठाकमुचिनदाने । पुनः कदाचिन्मन्त्रिणोक्तम्—
 “ काकः किं वा क्रमेलकः ” । सोमेश्वरेण पृष्ठितं पद्यम्—
 येनागच्छन्समाख्यातो येनानानश्च मे पतिः ।

प्रथमं सवि ! कः पृथ्व्यः काकः किंवा क्रमेलकः ॥ ७७ ॥
 अत्रापि पोट्टममहद्वृत्तमाणां दन्तिः । एवं लीलान्तम्य ।
 एकदा अतर्भनिशं वृद्धेभ्यः, यथा प्राग्वाटवंशे श्रीविमलो दण्डनायकः

नेहवाहिलयोर्भ्राताऽभवत् । स चिरमर्बुदाधिपत्यमभुनक्त्वा गूर्जरेश्वरप्रसक्तेः । तस्य विमलस्य विमलमतेर्वाञ्छाद्वयमभूत् पुत्रवाञ्छा प्रासादवाञ्छा च । तत्सिद्धयै अग्न्यामुपवासत्रयेणाराराध । प्रत्यक्षीभूय सा प्राह । वत्स ! वाञ्छां वृहि । विमलो जगौ पुत्रेच्छा प्रासादनिष्पत्तीच्छा चाबुदश्रुद्धे मे वर्त्तते । अम्बया प्रोक्तं द्वे प्राप्ती न स्तः, एकां वृहि । ततो विमलेन संसारवृद्धिमात्रफलामसारां पुत्रेच्छां मुक्त्वा प्रासादेच्छैव सफलीकर्तुमिष्टा । अम्बयोक्तं सेत्स्यत्ययं चैत्याभिलाषः, परं क्षणं प्रतीक्षस्व, यावताऽहं गिरिवरावर्बुदाधिष्ठात्र्याः सख्याः श्रीमातुर्मतं गृह्णामि । विमलो ध्यानेन तस्थौ । श्रीमातुर्मतं लात्वा देव्यायाता अभाणीच्च ।

पुष्पस्रद्गामरुचिरं दृष्ट्वा गोमयगोमुखम् ।

प्रासादाहर्णं भुवं विद्याः श्रीमातुर्भवनान्तिके ॥ ७८ ॥

तत्तथा दृष्ट्वा चन्पकट्टमसन्निधौ तीर्थमस्थापयत् । पैत्तिलप्रतिमा महती । विक्रमादित्यात्सहस्रोपरि वर्षाणामष्टाशीतौ गतायां चतुर्भिः सूरिभिरादिनाथं प्रत्यतिष्ठिपत् । विमलवसतिरिति प्रासादस्य नाम । तस्मिन् दृष्टे जन्मफलं लभ्यते । एतत्कथाश्रवणान्मन्त्री दध्यौ । वयं चत्वारोऽभूम, द्वौ स्तः, द्वौ तु मालदेव-लृणिगावल्पचयसौ दिवमगाताम् । मालदेवनाम्ना कीर्त्तनानि प्रागप्यकारिषत् कियन्त्यपि । लृणिगश्रेयसे तु लृणिगवसतिरर्बुदे काराप्या । एतत्तेजःपालाय प्रकाशितम् । तेन विनीतेन सुतरां मेने । अथ तेजःपालो धवलककादर्बुदगिरि-भूषणां चन्द्रावतीपुरीमगात् । धारावर्षराणकगृहमगात् । तेनात्यर्थं पूजितः किं कार्यमादिश्यतामित्युक्तं च । मन्त्रिणोक्तम्, अर्बुदाग्रे प्रासादं कारयामहे, यदि यूयं सहायाः स्यात् । धारावर्षेण भणितं तव सेवकोऽस्मि, अहं सर्वकार्येषु धुरि योज्यः । ततो राष्ट्रिकगौगलिकादयो महादानैर्वशीकृताः, तथा निष्पत्स्यमान-चैत्यं करैर्न भारयन्ति । दानेन भूतानि वशीभवन्ति । ततश्चन्द्रावतीमहाजन-मुख्यं श्रावकं चाम्पलनामानं गृहे गत्वा आललाप । वयं चैत्यमर्बुदे कारयामो, यदि पूजासान्निध्यं कुरुष्वे । चाम्पलेनापि स्वस्य कुटुम्बान्तराणामपि देवपूजार्थं नित्यधनचिन्ता कृता । ततो मन्त्री आरासणं गत्वा चैत्यनिष्पत्तियोग्यं दल-वाटकं निरकाशयत् । तद्युग्यै रहकलैश्चार्बुदोपत्यकामानीनयत् । अर्द्धक्रोशार्द्ध-क्रोशान्तरे दृष्टानि । सर्वं लभ्यते, पशूनां नराणां कृच्छ्रं माभूदिति । उंवरि-णीपथेन प्रासादनिष्पत्तियोग्यं दलं द्विगुणमुपरि गिरेः प्रवेशयामास । पुनस्तां पद्यां विपमाशकार, यथा परचक्रस्य प्रवेशो न भवेत् । एवं सिद्धे कर्मणि शोभन्-देवं सूत्रधारमाह्वय कर्म-न्ययुक्तः । ऊदलाख्यं श्यालमुपरिस्थायिनसकरोत् ।

अर्थव्यये स्वैरितां समादिशत् । एवं सूत्रं कृत्वा तेजःपालो धवलकृकमागात् । निष्पद्यते प्रासादः । श्रीनेमिविम्बं कपोपलमयं घटयते । सूत्रधाराणां सप्तगती घटयति घाटम् । ते तु दुःशीलाः पुरः पुरोऽर्थं गृह्णन्ति, कार्यकाले पुनर्याचन्ते । तत ऊदलो मन्त्री तेजःपालाय लिखति, वदन्ति देव! द्रस्मा विनश्यन्ति, सूत्रधाराः कर्म-स्थायत्प्रथमं प्रथमं गृह्णन्ति । ततस्तेजःपालेन कथापितं द्रस्मा विनष्टा इति किं द्रूपे । विनष्टाः किं कुथिताः ? । न तावत् कुथिताः किन्तु मनुष्याणामुपकृताः । उप-कृताश्चेद्विनष्टाः कथं, माता मे बन्ध्येतिवाक्यवत्परस्परं विरुद्धं द्रूपे । तस्मात्तत्त्व-मिदं सूत्रधाराणामिच्छाच्छेदो न कार्यः, देयमेवेति । ततो दत्ते ऊदलः । तावन्नि-ष्पन्नं गर्भगृहम् । मध्ये श्रीनेमिनाथविम्बं स्थापितम् । एतच्च कृतं श्रीतेजःपालाय विज्ञप्तम् । तुष्टौ द्वौ मन्त्रिणौ । श्रीवस्तुपालादेशात्तेजःपालोऽनुपमया सहानल्प-परिच्छदोऽर्षुदगिरिं प्राप्तः । प्रासादं निष्पन्नप्रायं ददर्श तुतोप । स्नात्वा सङ्घप्र-वरणः सपत्नीको मन्त्री श्रीनेमिनं पूजयति स्म । अथ ध्यानेनोर्ध्वस्तस्थौ चिरम् । क्षणाद्धैनानुपमा पति तथास्थं मुक्त्वा प्रासादनिष्पत्तिञ्जुतहलेन वहिरागात् । तत्र सूत्रधारशोभनदेवो मण्डपचतुःस्तम्भीसूर्ध्वयितुमुपक्रमते । मन्त्रिण्योक्तं सूत्रधार ! मम पश्यन्त्याश्चिरं बभूव, अद्यापि स्तम्भा नोत्तम्यन्ते । शोभनदे-वेनोक्तं स्वामिनि ! गिरिपरिसरोऽयं, शीतं स्फीतं, प्रातर्घटनं विपसं, मध्याह्नो-द्देशे तु गृहाय गम्यते स्नायते भुज्यते एवं विलम्बः स्यात् । अथवा विलम्बात्किं भयम् । श्रीमन्त्रिपादाश्चिरं राज्यमुपभुञ्जानाः सन्तीह तावत् । ततोऽनुपमया जगदे । सूत्रधार ! चाटुमात्रमिदम् । कोऽपि क्षणः कीदृग्भवेत् को वेत्ति । सूत्र-धारो मौनेनातिष्ठत् । पत्नीवचनमाकर्ण्य सचिवेन्द्रो वहिर्निःसृत्य सूत्रधारमवो-चत् । अनुपमा किं वावदीति । सूत्रधारो व्याहार्पीत् यद्देवेनावधारितम् । मन्त्री दयितामाह किं त्वयोक्तम् ? । अनुपमाह वदन्त्यस्मि कालस्य को विश्वासः, काऽपि कालकला कीदृशी भवति । न सर्वदा तेजः पुरुषाणाम् । तथा—

श्रियां वा तस्य नाशो वा येनावश्यं विनश्यति ।

श्रीसम्बन्धे बुधाः स्थैर्यबुद्धिं वध्नन्ति तत्र किम् ॥ ७९ ॥

वृद्धानाराधयन्तोऽपि तर्पयन्तोऽपि पूर्वजान् ।

पश्यन्तोऽपि गतश्रीकानहो मुह्यन्ति जन्तवः ॥ ८० ॥

भूपभूपल्लवप्रान्तनिरालम्बविलम्बिनीम् ।

स्थेयसीं वन मन्यन्ते सेवकाः स्वामपि श्रियम् ॥ ८१ ॥

इतो विपदिनो मृत्युरितो जनिरितो जरा ।

जन्तयो हन्त पीड्यन्ते चतुर्भिरपि सन्ततम् ॥ ८२ ॥

एतद्वचः श्रुत्वा मन्त्रिवरः प्राह अयि कमलदलदीर्घलोचने ! त्वां विना
कोऽन्य एवं वक्तुं जानाति—

ताम्रपर्णीतटोत्पन्नैर्मौक्तिकैरिक्षुकुक्षिजैः ।

वक्रस्पर्धभरा चर्णाः प्रसन्नाः स्वादवस्तव ॥ ८३ ॥

गृहचिन्ताभरहरणं मतिवितरणमखिलपात्रसत्करणम् ।

किं किं न फलति कृतिनां गृहिणी गृहकल्पवल्लीव ॥ ८४ ॥

राज्यस्वामिनि ! वद केनोपायेन शीघ्रं प्रासादा निष्पत्स्यन्ते । देव्याह
नाथ ! रात्रीयसूत्रधाराः पृथक् दैनीयसूत्रधाराः पृथक् व्यवस्थाप्यन्ते । कटाहि-
श्रटाप्यते, अमृतानि भोज्यन्ते सूत्रधाराणां च विश्रामलाभाद्रोगो न भवति ।
एवं चैत्यसिद्धिः शीघ्रा । आयुर्घात्येव श्रीरस्थिरेव ।

अजरामरवत्प्राज्ञो विद्यामर्थं च चिन्तयेत् ।

गृहीत इव केशेषु मृत्युना धर्ममाचरेत् ॥ ८५ ॥

इति सरस्वतीवीणाफणितकोमलया गिरा उक्त्वा निवृत्ता सुलक्षणा सा ।
मन्त्रिणा सर्वदेशकर्मस्थायेषु सैव रीतिः प्रारब्धा । निष्पन्नं च सर्वम् । गतो मन्त्री
धवलवृकम् । दिनैः कतिपयैर्वर्द्धापनिकानर आगतः । देव ! अर्बुदाद्रौ नेमिचैत्यं
निष्पन्नम् । एष्टौ द्वौ वान्धवौ । गतौ ससहौ तत्र । तत्र च जावालिपुरात् श्रीय-
शोवीरो नाम भाण्डागारिकः सरस्वतीकण्ठभूषणत्वेन ख्यातः आहूत आगात् ।
मिलिता वस्तुपालतेजःपालयशोवीरा एकत्र न्यायविक्रमविनया इव साक्षात् ।
चतुरशीति राणाः, द्वादश मण्डलीकाः, चत्वारो महाधराः, चतुरशीतिर्महाजनाः,
एवं सभा । तदा वस्तुपालेन यशोवीरः प्रोचे भाण्डागारिक ! त्वमुदयसिंहस्य
मन्त्री, यौगन्धरायण इव वत्सराजस्य । तव स्तुतीः स्वस्थानस्थाः शृणुमः । यथा—

विन्दवः श्रीयशोवीर ! मध्यशून्या निरर्थकाः ।

सङ्घ्वावन्तो विधीयन्ते त्वयैकेन पुरस्कृताः ॥ ८६ ॥

यशोवीर ! लिखत्याख्यां यावच्चन्द्रे विधिस्तव ।

न माति भुवने तावदाद्यमप्यक्षरद्वयम् ॥ ८७ ॥

अत एव नः सदा भवदर्शनरणरणाकाक्रान्तमेव स्वान्तमासीत् । इदानीं
चाक सम्पन्नं भवदीयसाङ्गत्यं, तदपि विशेषतः श्रीनेमिदृष्टौ । ततो यशोवीरो
व्याहरति—

श्रीमत्कर्णपरम्परागतभवत्कल्याणकीर्त्तिश्रुतेः

प्रीतानां भवदीयदर्शनविधौ नास्माकमुत्कं मनः ।

श्रुत्यप्रत्ययिनी सदा ऋजुतया स्वालोकविश्रम्भिणी

दाक्षिण्यैकनिधान ! केवलमियं दृष्टिः समुत्कण्ठते ॥ ८८ ॥

इत्याद्याः सङ्ख्याः पप्रथिरे । प्रासादविश्वप्रतिष्ठोत्सवाः संवृत्ताः । श्रीवस्तु-
पालेनैकदा चैत्यस्य दूषणभूपणे पृष्ठो यशोवीरः प्रोचे । देव ! शोभनदेवः सूत्रधारः
शोभनः । ततो युक्तमेतदम्वा कीर्त्तिस्तम्भोपरिस्थिता एकामङ्गुलीमूर्ध्वीकृत्य
स्थिता घटिता । परमः प्रासादः । परं दोषा अपि सन्ति । प्रासादापेक्षया सोपा-
नानि न्हस्वानि । स्तम्भे विश्वानि आशातनाभाजनं स्युः । द्वारप्रवेशे व्याघ्ररू-
पाणि पूजाऽल्पत्वाय स्युः । जिनपृष्ठे पूर्वजरोपणा पाश्चात्यानामृद्धिनाशिनी । आ-
काशे जैनसूतिरोपणा त्वत्परं दर्शनपूजनाल्पत्वाय । इत्यादि श्रुत्वा सत्यं मत्वा
न चुकोप, भवितव्यतां चाप्रतिकारां निश्चिष्ये । विविधदानैर्विक्रमादित्य इव प्रका-
श्य महिमानं, विसृज्य स्वस्थाने लोकं, सपरिजनो धवलङ्ककं गत्वा सुखं तस्थौ ।

इतश्च श्रीवीरधवलस्य द्वौ पुत्रौ स्तः । एको वीरमः, द्वितीयो वीसलः । तत्र
वीरमो यौवनस्थः शूरेषु रेखां प्रासः, यो वर्षाकालेऽकस्मादुपरि पतन्त्या विद्युत् उद्दे-
जेन कृपाणीमाकृषत् । स एकदा क्वचिदेकादशीपर्वणि धवलङ्ककमध्यतस्तलमग-
गन् । तत्र पर्वण्यसौ रीतिः । वैष्णवैः सर्वैरष्टोत्तरशतं बदराणामामलकानां
दा द्रम्माणां वा मोक्तव्यम् । तरोरधः वीरमेणाष्टोत्तरं शतं द्रम्माणां मुक्तम् । एके-
न तु वणिजा तस्यामेव सभायां स्थितेनाष्टोत्तरं शतमावृत्तां मुक्तम् । वीरमेण
तस्योपरि कृपाणिका कृष्टा । रे ! अस्मत्तः किमधिकं करोषीति च वदन् वणिजं
हन्तुमन्वधावत् । वणिक् नष्ट्वा वीरधवलाध्यासिनां सभामाविशत् । जातः
बलकलः । ज्ञानं पारम्पर्यं वीरधवलेन । वणिजि पश्यति वीरमो हृक्षितः । का ते
चर्या यद्यं त्वदधिकं करोति, अस्माकं न्यायं न वेत्सि । दूरे भव, पुनर्मं दृष्टौ
नागन्तव्यम् । वणिजो मम जङ्गमः कोशो मयि जीवति केनाभिमूयन्ते । इत्यु-
क्त्वा नं वीरमग्रामालये आसन्नग्रामेऽनिष्ठित् । रा तु कौणिककुमारवत् कैस-
दन् दिनरि द्विष्टो जीवन्मृगमन्योऽभ्यात् । वीसलस्तु राणश्रोतारधवलस्य व-
द्वनः श्रीवस्तुपालस्य च । अत्रान्तरे श्रीवीरधवलोऽचिहितस्येन व्याधिना जग्र-
ते । तदा वीरमः स्वसन्नयैर्वलदान् भृत्वा राज्यायीं राणकथितनामिणेण धवल-
उत्समान् । तदैव वस्तुपालेन नं दृग्ग्रायं ज्ञान्या प्रत्युत्पन्नमन्वित्वाद्भगजो-
मदितु इत्थाममनुष्यः परमो यत्नः कृतः । वीरमः प्रभवितुं न शक्नोति । धव-
लस्ये एव हो मांसे यितुलेज्जन्त्ये । दिनेत्रिभिर्थांग्यत्वां दिवं गतः । लोकः
शंभोःसुदृष्टे र्भिनः । यत्किञ्चिन्नागोऽयं कृतम् । मन्त्रो तु मपरिजनः काशानि

भक्षयत्परापरैर्मन्त्रिभिर्निपिण्डः । उक्तं च देव ! त्वयि सति राणपादा स्वयं
जीवन्तीव । त्वयि लोकान्तरिते परिपूर्णाः पिशुनानां मनोरथाः, गता गूर्जर-
धरा । ततो न मृतो मन्त्री । तत उत्थापनदिने मन्त्री सभासमक्षं पठति—

आयान्ति यान्ति च परे क्रतवः क्रमेण सञ्ज्ञानमेतदतुयुग्ममगतत्वरं तु ।

वीरेण वीरधवलेन विना जनानां वर्षा विलोचनयुगे हृदये निदाघः ॥८९॥

अतीव निःश्वस्य गताः सर्वे स्वस्थानम् । ततश्च मृते वीरधवले तद्राज्य-
लिप्सुर्वीरमः सत्तत्र गृह्णाद्विर्गमिष्यति याचना, तावता श्रीवस्तुपालेन वीसल-
कुमारो राज्ये निवेशितः । श्रीवीसलदेव इति नाम प्रख्यापितम् । सर्वराज्या-
ङ्गेषु आसनैरे रक्षा कारिता । स्वयं वीसलं गृहीत्वा साराश्वत्पुरपुटक्षुण्णक्ष-
मापीठोच्छलद्रजःपुञ्जस्यगितव्योमा राजन्यकक्रूरकरवालशत्यभल्लकिरणद्विशु-
णथोतितरविकिरणो वीरमसम्मुग्धो ययौ । दारुणः समरो जज्ञे । वीरमः
स्वस्य तेजसोऽनवकाशं मन्यमानो नष्टाश्वसुरेण राजकुलेनोदयसिंहेना-
धिष्ठितं जावालिपुरं प्रत्यचालीत् । मन्त्री तस्याशयं दक्षतया ज्ञात्वा पौडश-
योजनिकान्नरानुदयसिंहान्तिके प्रैषीत् । आख्यापयत् यथाऽसुं राजद्विष्टकारकं
जामातृजातेयेन यदि स्वान्तिके स्थापयिष्यसि, तदा तेन राज्यं न जीवितव्यं
च । हन्याश्चैनम् । ततो वीरमो जावालिपुरोद्यानं प्राप्तः । तदा विश्राम्यन्नङ्गरक्षा-
मुत्तारयन् अलसायमान उदयसिंहनियुक्तैर्धनुर्धरैः शरशतजर्जरश्चालनीप्राय-
कायः कृतः मृतश्च । तस्य शिरो वीसलदेवाय प्रहितमुदयसिंहेन । ततो जातं
निष्कण्ठकं वीसलदेवराज्यम् । यावन्मात्रं वीरधवलेन साधितं, तावन्मात्रात्कि-
मपि न्यूनं नासीत् । केवलं लब्धप्रसरेण वीसलेन श्रीवस्तुपालो लघुतया दृष्टः ।

पुरुषः सम्पदामग्रमारोहति यथा यथा ।

गुरूनपि लघुत्वेन सम्पश्यति तथा तथा ॥ ९० ॥

राज्ञा नागटनामा विप्रः प्रधानीकृतः । मन्त्रिणोः पुनर्लघुश्रीकरणमात्रं
दत्तम् । एकश्च समराकनामा प्रतीहारो राज्ञोऽस्ति । स प्रकृत्या नीचः । पूर्वमन्यायं
कुर्वाणो मन्त्रिवस्तुपालेन पीडितोऽभूत् । स लब्धावकाश उपराजं ब्रूते । देव !
अनयोः पार्श्वेऽनन्तं धनमास्ते तद्याच्यताम् । राजाऽपि तावाहूयावादीत् । अर्थो
दीयताम् । ताभ्यामुक्तम् । अर्थः शत्रुञ्जयादिषु व्ययितत्त्वान्नास्ति नः । राज्ञोक्तं तर्हि
दिव्यं दीयताम् । मन्त्रिभ्यामभिहितं यदिव्यं भवद्भ्यस्तदाऽऽदिश्यताम् । राज्ञा
घटसर्पः पुरस्कृतः । लवणप्रसादो निषेधति तदकृत्यम् । न च तद्वचनं राजा
शृणोति अभिनवदर्पवशात् तदा सोमेश्वरेणोक्तं काव्यमेकं वीसलं प्रति—

मासान्मांसलपाटलापरिमलव्यालोलरोलम्बतः]

प्राप्य प्रौढिमिमां समीर ! महतीं हन्त त्वया किं कृतम् ।

सूर्याचन्द्रमसौ निरस्ततमसौ दूरं तिरस्कृत्य य-

त्पादस्पर्शसहं विहायसि रजः स्थाने तयोः स्थापितम् ॥ ९१ ॥

निवर्तितं दिव्यं राज्ञा । अथ कदाचिद्धवलङ्कके मन्त्रिणि वसति सति पौषधशालैकास्ते । तस्या उपरितनं पुञ्जकं क्षुल्लकोऽधः क्षिपन्नासीत् । स पुञ्जको वीसलदेवमातुलस्य सिंहस्य याप्ययानारूढस्याधो रथ्यायां गच्छतः शिरसि पतितः । क्रुद्धः स मध्ये आगत्य क्षुल्लकं दीर्घेण तर्जकेन पृष्ठे दृढमाहत्य रे ! मां जेटुयकं सिंहं राजमातुलं न जानासीति वदन्स्वगृहं गतः । तं वृत्तान्तं मध्याह्ने मन्त्रिवस्तुपालं भोजनारम्भे उत्क्षिप्तप्रथमकवलं रुदन्बुद्धादितपृष्टोऽजिज्ञपत् क्षुल्लकः । मन्त्रिणा अमुक्तेनैवोत्थाय क्षुल्लकः सन्धीर्यं प्रस्थापितः । स्वयं स्वकीयपरिग्रहो भाषितः । भो क्षत्रियाः ! स कोऽप्यस्ति युष्मासु यो मनोदाहं मे उपशस्यति । एकेन राजपुत्रेण भ्रूणपालाख्येनोक्तं देव ! आदेशं देहि । प्राणदानेऽपि तव प्रसादानां नानृणीभवामि । छन्नं मन्त्रिणादिष्टं जेटुयावंशस्य राजमातुलस्य सिंहस्य दक्षिणपाणिं छित्वा ढौरूप्य मे । स राजपुत्रस्तथेत्युक्त्वा एकाकी मध्याह्नोद्देशे सिंहावासद्वारे तस्थौ । तावता राजकुलात्सिंह आगतः । राजपुत्रेणाग्रे भूत्वा सिंहायोक्तं मन्त्रिणा श्रीवस्तुपालदेवेनाऽहं वः समीपं केनापि गूढकार्येण प्रेषितोऽस्मि । इतो भूत्वा प्रसाद्यावधार्यताम् । इत्युक्ते स किञ्चित्पराङ्मुखा भूत्वा यावद्दार्त्तां श्रोतुं यतते तावन्मन्त्रिभृत्येन सिंहस्य करः स्वकरे कृतः, सहसा ह्युर्या छिन्नः । छिन्नं तं करं गृहीत्वा रे ! वस्तुपालस्य भृत्योऽस्मि, पुनः श्वेताम्बरं परिभवेः इति वदन् चरणवलेन पलाय्य भ्रूणपालो मन्त्र्यन्तिकसगमत्, करमदीदृशत् । मन्त्रिणा शश्लायेऽसौ । स करः स्वसौधाग्रे बद्धः । स्वमानुपाणि परमासनगृहेषु सुक्तानि । परिग्रहो भाषितः । यस्य जीविताशा स स्वगृहं यातु जीवतु । अस्माभिर्वलवता महावैरमुपाजितं, मरणं करस्थमेव, जीविते सन्देहः । तैः सर्वैरप्युक्तं देवेन सह मरणं जीवितं च स्थिताः । ततो गोपुराणि दत्त्वा गृहं नरैः स्वावृत्तं कृत्वा स्वयं स्वसौधोपरि तस्थौ निपट्नी कवची धनुष्मान् । ततः सिंहस्यापि परिच्छदो मिलितो वान्धवादिर्भूयान् । गत्वा वस्तुपालं सपुत्रपशुवान्धवं हनिष्यामः इति प्रतिजज्ञे । चलितं जेटुयकसैन्यम् । यावद्वाजमन्दिराग्रे आयातं कलकलायमानं तत्, तावदेकेन ज्यायसोक्तं राजा विज्ञप्यते । स्म सहसात्कारेण तत्कोपोऽभूत् । ततो विज्ञप्तं राजे । राजा वार्त्तां ज्ञात्वा भणितम् । अनपराद्धे वस्तुपालो न पीडयति । किञ्चिद्युष्माभिरन्यायः

One inscription in the temple of Ādiśvara at Cambay, recording the bridling of a Paśchedras' dated 1289.

Two inscriptions on the images of Ratanādevī, in the temple of Bhūlakṣmīna Nabhādeva in Nogarā, a village near Cambay, dated 1292.

Inscription on Mt. Girar recording Vastupāli's pilgrimages, dated 1293.¹

Colophon of Visalādeva's reign, dated 1295.²

Inscription on Mt. Ābu mentioning the name of Tejahpāla as high minister, dated 1296.³

Colophon of Virāḍdeva's reign, dated 1296.⁴

One inscription on Mt. Girnar, dated Samvat 1289 (Āśvina vadi 15, Soma).

Several inscriptions in the Devakulik's in the temple on Mt. Ābu, dated Samvat 1288, 1290 and 1293.

One broken inscription in the temple of Achalesvara on Mt. Ābu

Two inscriptions of Tejahpāla in Devakulik's erected in the temple of Mt. Ābu for the religious merit of Tejahpāli's second wife Sanadādevī, dated 1297.

Colophon mentioning Lūp-sinhā's governorship of Broach dated 1298.⁵

Colophon mentioning Tejahpāli as high minister in power at Anahilapūr, dated 1303.⁶

(1) स० १२४९ वर्षे सदादित्यगिहृ तःश्रीकान्तारत्नेन समं मरुः श्रीकृत्यनेन श्रीविन्दराजौ
 वैदेहे च यथा कृता । स० ५० वर्षे वैदेहे सम स्वामये यथा कृता । स० ७७ वर्षे सम संवत्तित मूला
 सप्तमिखलहे ९० वर्षे स० ९१ वर्षे स० ९२ वर्षे स० ९३ वर्षे मरुदित्तये स्वामये यथा कृता । श्रीमहं-
 जये अनुभवे संवत्तिते तेन मरुदे वे स० ८३ वर्षे स० ८४ स० ८५ स० ८६ स० ८७ स० ८८ स०
 ८९ सम यथा स्वामये तेन स्तरे...श्रीनिम्नय गिरा प्रक शता...मूला भविमति

Watson Museum, Rajkot

(2) संवत् १२९५ वर्षे मज्जदि हृदि ११ खौ स्वामयिं महामयदेवता कर्मविजयदेवते
 तदित्तरत्ताविगतिश्रीविजयदेवते etc. from the colophon of the palm leaf ms. of
 Yogasūtra, Ms. no. 37 of Sanghavi's Bhandar at Pottan.

(3) स्वत्त स० १२९६ वर्षे वैशाख हृदि ३ श्रीमहंकरयिं महामयदेव, मनेन हृदि

प्रवर्तितैःकर्मणः

(4) संवत् १२९६ वर्षे ज्यौ हृदि ३ मुयै अदेह स्वामयिं महामयदेव, मनेन हृदि
 स्वामये प्रवर्तिते महामयदेवता कर्मविजयदेवते कर्म विदुल्लुखितेन श्री-

Colophon of the palm-leaf no. 182 in the Ja's Imara Bhandar.

(5) संवत् १२९८ वर्षे अश्विन हृदि ३० खौ अदेह मूलाकृते महर कर्मविजयदेव...महं
 श्रीदेवतानुभवे श्रीमहंकरयिं महामयदेव...हृदि श्रीनिम्नय गिरा प्रक शता ।

Ms. no. 84 of Sanghavi's Bhandar.

(6) संवत् १३०३ वर्षे मार्गशिरे १२ हृदि अदेह श्रीमहंकरयिं महामयदेव, मनेन हृदि
 हृदिदेवते महामयदेवता कर्मविजयदेवते श्रीमहंकरयिं महामयदेवते श्रीमहंकरयिं महामयदेवते । Colophon of the palm
 leaf ms. no. 65 in the Bhandar of the Temple of Śāntiśāth at Cambay. Peter-
 son's First Report, Appendix I p. 41.

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header, written in a cursive script.

Main body of handwritten text, consisting of several lines of dense script. Some lines appear to be organized into columns or sections.

Lower section of handwritten text, continuing the main body of the document. It includes several lines of text, some of which are underlined.

(1) The portion from this up to the end occurs in Jnarpabha.

मस्य । अथाद्या याताः सङ्घर्षतश्च कारिताः । तत्र प्रथमयाया चत्वारि
 अणानां तिस्रं शब्दे विहरति स्म । तदिककापूर्विकानां सङ्घे समर्पिकं प्रत्येक-
 णानां तिस्रं वेदाठं करोति स्म । तृतीयस्य सङ्घे पुत्राजितवपुः । पञ्चदश्याती
 द्विच्युतं सरस्वतीमाण्डमारिणां अणानां स्थानस्य कारणम् । पञ्चदशती दश-
 वड्डीनभासादानाम् । अथाविशारितातीन जालोत्सृज्याहरिणाम् । अष्टदश्याकी-
 तानि क्षिप्रानि महेश्वरपतनानाम् । अथादश्यातीन चवृत्तरानि विभर-
 तपरिवेकापाण्डिकमठानाम् । सर्वेषां भोजनविधापाद्विदानं कृतम् । विशाल-
 मयानाम् । दशदशालः सशरानि । सशरानि सजानारणाम् । सशरानि
 शानि दन्तमपशिष्टेसासनानाम् । पञ्चशतानि पञ्चशतानि समसपरणानां जाद-
 र्शोणवपुस्त्याम् । नवशतानि चवृत्तरानिश्च प्रापयशालः कारिताः । पञ्चश-
 द्याश्यातीनिलक्ष्याः शौजलपन्तं । द्वादश्याकीत्याखिपञ्चश्याद्या अर्जुननिशिदिशो
 अष्टदश्याकीत्यः पणवातिलक्ष्याः शौशर्यैश्वरतीत्युं द्रविणं व्यधितम् । द्वादश्याकी-
 परं शुक्लवर्धनं किञ्चिद्व्यतं । लक्ष्मिकं सपादं चिन्तित्वाणां विधापितम् ।
 स्वामिन्साधवदिति अर्थम् । तयोर्भान्जिणाः अस्त्वानसङ्घ्यां कर्तुं क ईश्वरः
 भव । शौनः शौनः शौनयन्तसिद्धिर्वा परलोकमभवत् । शौनयन्तसिद्धिं तपसा
 प्रसादितो मयमन्वापापरेभोग्याकं लेशतस्तत्पूव दानं तत्रैव १३०८ यामा-
 कारितः । मन्त्रिणां ललितसौख्यं अनशरीरं ममयुः । शौनजःपालसु अमु-
 संस्कारस्युत्पत्तयः स्वान्शरीरेणानामा प्रासादो नामितमिभृतः ऋषयसत्तयः
 ततस्त्वःपालजपन्तसिद्धेभ्यां मन्त्रादेहेत्ये अदिञ्चैककर्मो संस्कारः कृतः ।
 क्षौणः कामाद्यो व कामकलशो यथा दृष्टः । दूततः ॥ १०३ ॥
 शुकः कामतस्तदुद्दण्डानातश्चिन्तमाणिश्चाजत
 कस्यायं स्वमुखं स्वर्गः खमलिनं सन्दर्शयामाश्रुता ।
 किं कर्तुम् कथुपालममदि किञ्च ज्ञायाम कं वा स्मिः
 लोकासु वर्तन्ति—
 माकूटवृषलभाद्राक्ष मुनयः कृषाः प्रथमयुगः ॥ १०४ ॥
 कल्पानं विरजोविना न विहितरीति विवर्जयानवा
 पूर्वोपशानवाहनवलिश्चैतन्नजन्मादपः ।
 मनुं मन्दविधा विधे स्वमविधिरपसे चाणिणां
 कथयः प्राङ्—

निपद्यते आद्यं श्रवणं सितं नमः ॥ ८ ॥
 शरणागतमविनाशं १२०५, उद्योगसिद्धयवशवत्प्रयत्नम् ।
 विद्यया स्वदेवसत्तां यन्मिमांसां कारयामास ॥ ७ ॥
 तत्रा जयति सिरिषः पददंशोत्तमपुष्पाणां मण्डलैः ।
 ईश्वरैः खलनः श्रमदेमदंसादिगौरवितः ॥ ६ ॥
 तस्यैः सामन्तः स्वकलितकौशलयवज्जालितैः ।
 तदनुकनमां तस्यैः सौतकां देवैः ॥ ५ ॥
 वपकसोवास्तनयां गणदंशोत्तमिं सपादलक्षसिद्धि ।
 वज्रैर्लोप्यकारितानिजपानिषदंनोच्छलत्कारिः ॥ ४ ॥
 तथा—कडवरुद्वैसावदशसिद्धिं संप्राप्तवान्गुणः ।

रचितः प्रवचकोशो जयनाजिनपतिमतं यावत् ॥ ३ ॥
 तेषां सृष्ट्याद्युपययामिवावधकामम् ।
 श्रान्तकसिरिद्रोषः सूरिः श्रान्तदोषो जयति ॥ २ ॥
 मलयारिबिन्दुवार्धितश्रममयापपदसिरिसन्ताने ।
 श्रममयमराजया देवपुत्रेयाभिमुखं गच्छे ॥ १ ॥
 प्रशस्तिः—श्रमश्रवणद्वैकाले कालिकनामानि गण जगद्विद्वि ।

श्रीवसिष्ठोत्तरः पत्न्याः प्रजनः समाप्तः ।

सङ्गमं कृत्वापदं गृहेतम् । अद्यदंशो वर्णाणि तन्वोव्याहृतिः ।
 तानि चतुर्दशालक्षानि अद्यदंशोसहस्राणि अद्यदंशोसहस्राणि इत्यव्ययः । विषादिवारम्
 यावत्, पूर्वस्यां वाणरसो यावत्तयोः कान्तनानि । सर्वत्राणां शानि कौटिल्य-
 णस्यां श्रौतवत् यावत्, पञ्चमयां प्रभासं यावत्, उत्तरस्यां केशवपर्व-
 णश्रमणोद्गानि चविविशालितवृद्धानि । चविःपदिभूस्तनयः वसिष्ठस्य । दंश-
 दन्तमयवितनरयानां चविविशालिः, त्रिंशो शानं समावहितनाम । सरस्वतीक-
 सिद्धिः । चविःशानां पद्यविकी वापानां, पणपणमयानि जगिद्वैर्गुणानि,
 नि जगन्नाथानां, वसिष्ठोच्छलनां वन्दितनामम् । तथा चविरुशानिस्तज्जग-
 शानानि श्वानन्वराणाम्, प्रकादंशोशानां त्रिंशोशरणानां, चवित्ति शानानि सौ-
 अद्यदंशोशानां वादेनामम्, एकानानि श्रानिः शानानि श्रान्तिनामम्, एकवैशानिः
 सहस्राणि पञ्चशानानि शोकदनां सत्रोपपत्तकानां, सत्रोनां मुखसनामम्,

३३ '३८ '३८ १			३३ '३८
४८ '०८ ०८ '०३	७३ ३४
७ '७५	६८ '७५
६३ '७३	० '३५
३ '३० '३८			६३ '७३
३१ ३३ ३४ '३३ ४३	०३ '६५
३ '३५	७ '६८
६३ '३८	३८ '३
३ '३५	३ '३०
३ '३० '३० ३			३ '३५
'३८ ३१ ४३ ६३			३ '३५
'३६ '३३ '३८ ३४	३ '६३
६६ ०८	३ '३३ '३३ '४३
६ '४	६३ '७३
३ '३४	३ '३५
३ '३५	६३ '७३
३ '७८	४८ '३
४४४			४४४					

NOTES.

P. 4. 1. 8 मोडेरक—is the modern town of Modhera in Kadi District. The account of the author's गृहस्थाश्रम given in the following verses is not to be found in any other work of the author.

P. 4. 1. 30. हरिभद्र was the Guru of Bâlachandra. The lineage of Bâlachandra is given at length in his commentary on the Upradeśa Kandali of Āśada. In the Chandra Gacchha, there flourished Pradyumna Sūtri who administered religious advice to the king of Talavātaka. Chandraprabha Sūtri who succeeded him composed a morning hymn to Jina. After him, came Dhaneśvara who got the mantra from his deceased Guru and instructed the goddess of Samayū Town. He had four pupils Virabhadra, Devasūtri, Devabhadra and Devendra Sūtri like the four hands of Sarasvatī. The last Devendra Sūtri who stayed in Mandali Town which abounded in Jain temples performed the installation ceremonies of the temple of Lord Mahāvira at Mandali. He with his own hand made Bhadrēśvara Sūtri of imperishable fame his successor. Abhayadeva Sūtri who vanquished disputants succeeded him. It was after drinking the nectar of his religious instructions that Āśada composed his Vīvekamanjari and Upradeśa Kandali. His pupil Haribhadra Sūtri was well versed in six schools of philosophy and literature.

१०. श्रीवीरसेन इति चक्रमुनीश्वरस्य पट्टे बभूव दशपूर्वधरस्य पूर्वम् ।
 शाखा य एष जिनशासनकल्पवृक्षस्कन्धो दिगन्तरततीः सुषुवे चतरस ॥ १ ॥
 शाखाहारा गणभृतोऽत्र बभूवुरेते नागेन्द्र इत्यमलकीर्षिनदीनगेन्द्रः ।
 चन्द्रक्ष सान्द्रमतिभाग्य निर्वृतिक्ष विपाधरक्ष भुवि विभ्रुतनामधेयः ॥ २ ॥
 एतेषु चन्द्र इति यः प्रबभूव स्रिस्तस्य प्रफुल्लानुगच्छन्वनस्य गच्छते ।
 भूगोस एव भुवननयवन्दनीया सजाशिरे गणधरा गुणिनी धरायाम् ॥ ३ ॥
 प्रद्युम्नस्रिरिति तेषु रतिप्रियस्य भेत्ता बभूव निरालागमशास्त्रवेत्ता ।
 येन प्रबोध्य तल्पाटपुरे नरेन्द्रमुत्पाटयति तल्ल एव कलिर्बभूव ॥ ४ ॥
 श्रीचन्द्रगच्छनयकैरवकेलिचन्द्रधन्वप्रभः प्रभुरभिशतमस्ततोऽभूत् ।
 यो विश्वलोकविदित मुदितान्तरात्मा प्राभातिकी जिनपतिस्तुतिभाजताम ॥ ५ ॥
 तस्माद्भनेश्वर इति भुतपाटना विश्वाभिरामचरितोऽनुदिशाय हरिः ।
 यो मन्त्रमाप सुधतः सुरभूयभाजः प्राबोधयद्य सम्युत्पुदेवतां यः ॥ ६ ॥
 तस्याभितः समभवत् भुवनप्रशस्ताः शिष्याः सुजास्रमलोद्धरणप्रदीपः ।
 चत्वार जर्जितश्रयो विपुला निरेव्या देव्या दरा हव पुत्रास्तन्निभेभ्यः । ७ ॥
 श्रीवीरभद्र इति स्रिन्मीषु सुख्य श्रीदेवस्रिरिति भूरिगुणे द्वितीयः ।
 श्रीदेवभद्र इति स्रिखरस्रुवीयो श्रीगतिजस्रिरिति च प्रभिवक्ष्यते ॥ ८ ॥
 श्रीमच्छलीति नगरी नगरीति गृहमाहादकस्रिरितोऽल्लवमरायणी ।
 क्षेत्रेन्द्रस्रिसुगुर्विलतान तस्मात्प्रस्रितो च हरिः स्रि चत्वारः ॥ ९ ॥

प्रातिष्ठिपत्रिजयदे स विनिद्रभद्रे भद्रेभ्यं प्रमुननशरणीर्गिभृगम् ।
 आख्यामनद्र इति नद्रतवान् यदीयगानानले मदनमददनेो निर्वाय ॥ १० ॥
 तस्यट्टमीष्टिमिगितामभजद्रवार्थिमीतात्मनामभद्रोऽमददेववृग्ि ।
 पापातपायनगममन्त्रहमातपत्रीभूयाद्रिनां शिगमि यस्य कश्चकार ॥ ११ ॥
 तस्यट्टपर्वतमलङ्कुरते स्म कर्मव्यान्वावन्दीहरिसुता इग्मिभद्रशरिः ।
 भूमा यदीयचरणोनतैरगोभि मुक्ताभ्योऽव्यन्तमैर्जगती दगोभिः ॥ १२ ॥
 शिष्यस्तस्य विमोर्नमस्यचरगाग्मोजस्य जने मशान्
 साहित्योपनिषन्नमोऽन्नगरविः श्रीबालचन्द्रः कविः ।
 यं स्वप्रान्तमुपेत्य तद्दृढतरानुध्यानतुष्टा जगौ
 मत्पुत्रत्वममीति शीतलगिरा देवी गिरामीश्वरी ॥ १४ ॥

बालचन्द्र—उपदेशान्दलीवृत्ति

cf. also नटः—मारिय ! श्रीदेवेन्द्रगुरुस्वहस्तस्यपदनिवेशितस्य भुवनभद्रकुरस्य श्रीभद्रेश्वरशरितुगुरोः
 पट्टनमत्तलालङ्करणकिरणमालिना प्रतिवादिदितिवनमदनमगौरिगा श्रीमदभयदेवशूरिगा निजन्त्रवानरलज्जिते
 तानप्रतिमप्रतिमाभरसौरमदुर्मर्गीकृतत्रिदशसूरीन् श्रीहरिमद्रसूरीनभिजानामि ? ।

सूत्रधारः—(साधेपम्)

साहित्याशुधिक्त्रपुरामतितरं पद्वर्कखन्धान्त्रिवां
 नानालक्षणदुर्गदुर्गमतमां विद्यामनन्तामपि ।
 सचक्रेण समाश्रिताः सुकृतितो ये साधयन्ति स्म ता-
 नेकः को मुनिचक्रवर्तिन इह जोगीतले वेद न ॥ १० ॥

अपरं च—

विलसदंनृतद्वेषा येषां वचःप्रचनं पपुः
 सपुलकवपुःस्तम्भा जम्भान्तिकादिपुराः पुरा
 तदपलने ते वचैरेनयापरया कथं
 न विद्युधुना तत्पिप्याकः स चेद्भुवने भवेत् ॥ ११ ॥

अपि च—

यत्कीर्त्तिगौर्येण मियोऽप्यलङ्क्यौ गौरीगिरीशौ दिवि गौरकान्ता ।
 करप्रपञ्चैर्मिलितौ वियोगभीत्यार्द्धनारीश्वरतां प्रपन्नौ ॥ १२ ॥

बालचन्द्र—करगावज्जयुष Act I

भद्रश्रीहरिमद्रशरितुगुरोः पद्वर्कविद्याविदः
 शिष्यः श्रीश्रुतदेवतासुत इति ख्यातः प्रबन्वं व्यधात् ।
 श्रीवज्रायुषचक्रवर्तिचरितव्याहारवैतालिकं
 विद्वत्कर्णरसारसायनमनुं श्रीबालचन्द्रः ऋविः ॥ १ ॥ Ibid Act V

also गूर्नखसुन्दरवदननण्डीलिनगरमण्डनश्रीमहावीरचैत्यप्रतिष्ठादृतः सुकृतचरितचन्द्रवदेवैन्द्रस्य
 श्रीदेवेन्द्रगुरुस्वहस्तपदनिवेशितस्य भुवनभद्रकुरस्य श्रीभद्रेश्वरशरितुगुरोः पट्टनमत्तलालङ्करणकिरणमालिना प्रवा-
 रीगा श्रीमदभयदेवशूरिगा ।

विवेकमञ्जरीवृत्ति

- 1296—Teshpala as high minister.
 - 1296—Viramadeva reigning.
 - 1297—Construction of two Devakuhkas on Mt. Abu by Teshpala.
 - 1298—Governorship of Lunnasinha at Broach.
 - 1303—Teshpala as high minister at the capital.
 - 1301(?)—Death of Teshpala.
 - 1310 & 1313—Earliest mention of Nagada as high minister.
- The date of the battle with Sankha cannot be fixed with certainty, but I think it occurred before the appointment of Vastupala's son Jirantashina as the governor of Canbay in 1279.

Vastupala's early career. Vastupala was born of a high family of Pattan. His forefathers held high positions of councillors of the Emperor of Gujarat. His great grand-father Chandipra is described as the first of an assembly of councillors and of fiery splendour. His son Champapala never without the ministerial seal. He had two sons—Saur and Soma. Soma was the keeper of the jewels of Siddhamaya. His son Asvapati held a position in the State and had the favour of the Chandiyas King. He had a daughter, daughter of Abhin, who held the high position of the Kumardadevi, about Kumardadevi's being a widow is mentioned in the Sanskrita works noted above and hence deserve no credit. Asvapati and Asvadya sank wells, tanks and erected temple. With his mother he

- (1) 11th century—Kumardadevi's being a widow is mentioned in the Sanskrita works noted above and hence deserve no credit.
- (2) 11th century—Kumardadevi's being a widow is mentioned in the Sanskrita works noted above and hence deserve no credit.
- (3) 11th century—Kumardadevi's being a widow is mentioned in the Sanskrita works noted above and hence deserve no credit.
- (4) 11th century—Kumardadevi's being a widow is mentioned in the Sanskrita works noted above and hence deserve no credit.

The public works of the ministers. It has been said in the present work, Mr. Gurnar and Abu prasastis and the Naranadyananda that the number of public places—temples, rest-houses, wells, tanks etc. erected and sunk by the two ministers was innumerable. It is said in the Tirthakalpa that the public works extended to Sri Sula in the south, Prabhasa in the west, Kedar in the north and Benares in the east. This does not seem to be untrue, when their enthusiasm and influence are considered. Mts. Satrunjaya, Gurnar and Abu were, however, marked out by them for spending their immense wealth. Here were built magnificent temples lying with the Vinayas or gods. They spent fifteen crores and ninety lacs on Mt. Satrunjaya, twelve crores and fifty lacs on Mr. Gurnar and twelve crores and fifty-three lacs on Mr. Abu. It is said that they spent in all three hundred crores and fourteen lacs in public works. Some details of these works will be found in the Notes.

The Ms. Material—The present edition of the Vasintavilla is based on the work hitherto known to exist. The ms. is dated Sarvat (A.D.). It consists of 24 leaves, with numerical signs on the right to show the pagination. It appears that it was written in my other old ms. of the Vah. P. ms. that the leaves, of the ms., were so brittle that it was difficult to turn them with transparent paper and a part of the leaves were damaged that it turned to pieces even if a touch was made on them. The copyist had transcribed the text in a very incorrect and in some places wrong manner. The lacuna of six verses, after the end of the first part, was inserted with missing in the original print. The following is a sample.

VI 9

VI 10

VI 11

1917.
BARODA.
CENTRAL LIBRARY
PUBLISHED UNDER THE AUTHORITY OF THE GOVERNMENT OF
HIS HIGHNESS THE MAHARAJA GAEKWAD OF BARODA

CHIMANLAL D. DALAL, M. A.

BY

EDITED WITH INTRODUCTION, AN APPENDIX AND NOTES

BĀLACHĀNDRA ŚŪRI

OR

VASANTAVILĀSAMAHĀKĀVYA

वसन्तविलासमहाकाव्यम्

बालचन्द्रशूरी

१५५११

सिद्धसारस्वताचार्यश्रीबालचन्द्रसूरिविरचितं

वसन्तविलासमहाकाव्यम्

प्रथमः सर्गः

श्रीकान्तनाभिप्रभवाननेन्दोः कुन्दोज्ज्वला कान्तिरिवातनोतु ।
सरस्वती वः कवितावितान्तकुमुद्वतीमन्वहमद्वितीयम् ॥ १ ॥
चेतोऽञ्जलं चञ्चलतां विमोच्य सङ्कोच्य पञ्चापि समं समीरान् ।
पश्यन्ति गन्मूर्धनि शाश्वतश्चि सारस्वनं ज्योतिरूपास्महे तत् ॥ २ ॥
ज्योतिस्तडिदृण्डवती सुपुष्पाकादम्बिनी मूर्ध्नि यदाभ्युदेति ।
विशारदानां रसनाप्रणाली तदा कवित्वामृतमुद्दृणाति ॥ ३ ॥
कश्मीरवासव्यसना सनाऽपि सरस्वती पुण्यवशाद्दुपेत्य ।
वसत्यवद्रयं कविताविलासरूपेण चिद्रूपमुखाम्बुजेषु ॥ ४ ॥
विश्वत्र विश्वेऽत्र विशारदेभ्यः परोपकारी न परोऽस्ति कश्चित् ।
ये कान्यपीयूषरसै रसायाः पतीनतीतानपि जीवयन्ति ॥ ५ ॥
सर्वस्वदानैरपि भूमिपालाः कथं कवीनामनृणा भवन्तु ।
यतो युगान्तेष्वविनाशिकीर्त्तिं शरीरमेते वितरन्त्यमीषाम् ॥ ६ ॥
नामापि रामादिमहीपतीनां विज्ञोऽपि कोऽज्ञास्यत भूतलेऽस्मिन् ।
असृत्रयिष्यन्कवयश्चरित्रं न चेदमीषामुदयन्मनीषाः ॥ ७ ॥
स्फुरन्ति दिव्यानि पदानि येषां येषां च न म्लायति कीर्त्तिमालयम् ।
येषां क्रिया सिध्यति चेतसैव भवन्ति देवाः कवयो न किं ते ॥ ८ ॥
त एव भूपाः प्रययुः प्रसिद्धिं ये वाचि विस्तारमगुः कवीनाम् ।
अनेकशो गायकगीतिगृह्या मद्यां श्रियः केलिमया वभूवुः ॥ ९ ॥
उत्थानपाला इव कीर्त्तिवल्लीवनं कवित्वामृतसारणीभिः ।
सिञ्चन्ति येषां कवयः कथं ते भवन्त्यपूज्या भुवने नृदेवाः ॥ १० ॥

छायासयन्ते निरपाथमेके परे परं पल्लवमुल्लुलन्ति ।

आखादयन्त्यन्यतरे फलानि सार्गद्रुमाणासिव सत्कवीनाम् ॥ ११ ॥

त एव जाताः कृतिनस्त एव त एव जीवन्ति महीमहेन्द्राः ।

येषां गुणैः कार्मणिकैः कवित्ववैयर्थ्यवन्तः कवयो भवन्ति ॥ १२ ॥

शीलेन तुष्यन्ति मर्हापतीनां न भूरिदानैः कवयः कदापि ।

वाल्मीकिमुख्यैः किमु किञ्चिदात्तमास्ते महीन्दो रघुनन्दनस्य ॥ १३ ॥

कुर्युः कुराजन्यस्समाजतले कथं निवासं कविराजहंसाः ।

यत्र श्रुतिकोडविलोडिनोऽमी मण्डूकनादा इव भण्डवाद्याः ॥ १४ ॥

किं कार्यमार्यैः कविभिः कुभूमीभुजां विटाटोपविटङ्कितानाम् ।

किं गर्त्तकोलैकधना निपादा निपादिसंवर्गगमाद्रियन्ते ॥ १५ ॥

गोपा विगोपाय कवित्वरीतेरंते भवन्त्येव च विज्ञचित्ताः ।

कण्ठोपकण्ठोचितमाप्य माल्यं वनौकसः किं न विनाशयन्ति ॥ १६ ॥

आवर्जितोच्चैःशिरसोऽपि वाचः कवेर्न नीचेषु परिस्फुरन्ति ।

प्रकाशिताकाशदिशोऽपि भासः किं भूमिगेहेषु विजान्ति भानोः ॥ १७ ॥

श्रीग्वण्डशास्त्री तन्पु ग्रहेषु पूषा प्रसूनेषु सहस्रपत्रम् ।

पेयेषु पाथः पुरुषेषु साधुः प्रजापतेः सञ्चरितानि पञ्च ॥ १८ ॥

काव्याद्यम सन्तः कुक्कवेरपीह विद्वृषणीकृत्य भृशं दिशन्ति ।

न किं सुधास्वादु पयो विधाय क्षाराम्बुधेरम्बुधराः किरन्ति ॥ १९ ॥

काव्यारविन्दानि महाशयानां सुवृत्तवन्धानि सुकोमलानि ।

दोषाकगद्धानिनिमीलितानि स्फूर्तिं न मित्रेण विना लभन्ते ॥ २० ॥

मन्तां वसन्तोपमवृत्तयोऽमी जयन्तु ये पल्लवयन्ति भूयः ।

विद्येपिभिः कालगुनत्रेपिभिर्निष्पत्राकृतं सृक्तिलतावितानम् ॥ २१ ॥

सदाव्यन्तामन्यगुणान्द्रिजिह्वापरोधभाजोऽपि नयन्ति मन्तः ।

स्वर्मारभेण प्रमग्नप्रभेण श्रीग्वण्डवृक्षा इव निम्बमुख्यान् ॥ २२ ॥

द्विधं विवम्बानिव निष्कलङ्काः सदापमप्याद्भुनदापमेके ।

कल्पाद्रिनोऽन्ये तु शर्शाव शश्वद्रिदोषमप्यादधने सदापम् ॥ २३ ॥

द्रक्ष्यन्सदृशां कविनां कर्तव्यानामाम्नाय ये यानकिनो वराकाः ।

सङ्घतदन्तमग्नवसिपाता न पावकार्वाणपदं विदन्ति ॥ २४ ॥

सदापमः पञ्चदशेऽपि केऽपि काका उवासेभ्यभियो वराकाः ।

अस्मिन्वदन्सर्वनाः कर्तव्यामर्नाय रोग्गव्यवनीर्दिपन्ति ॥ २५ ॥

द्विजिह्व ! किं ग्वादासि विश्वलोकमेकं ग्वलानां कुलमेव ग्वाद ।
 विश्वास्य विश्वानि यदेकजिह्वतया भवत्कृत्यममी भजन्ते ॥ २६ ॥
 सतां सकाशेऽपि सदा वसन्तोऽसन्तो न सन्तोषकृतः परेषाम् ।
 भवन्त्यमी चन्दनसङ्गिनोऽपि काकोदरा लोकदराय किं न ॥ २७ ॥
 ग्वरा इवामी मुग्वराः प्रकामं वामीभवन्तोऽवकरैकशीलाः ।
 महात्मनां काव्यपुरप्रवेशे प्रवृत्तिविघ्नाय भवन्ति निघ्नाः ॥ २८ ॥
 महाकवीनां कविताविलासा वैफल्यमायान्त्यविशेषविज्ञे ।
 किं नाम वाधिर्भवति प्रकुर्युः कर्णामृतं वेणुविजृम्भितानि ॥ २९ ॥
 न जानते ये कवितारहस्यं तेषां कवित्वानि न किञ्चिदेव ।
 मुधैव मुग्धस्य पुरो विदग्धवराङ्गनाधिभ्रमचेष्टितानि ॥ ३० ॥
 प्रौढिप्रकर्षात्कविता पुराणमुल्लङ्घयन्ती क्रममर्चितैव ।
 रसातिरेकात्पुरुषायितानि वितन्वती कस्य मुदे न कान्ता ॥ ३१ ॥
 प्रसत्तिमाधुर्यवती सदोजाः सुजातसौन्दर्यनिधानभूता ।
 मनोहरालङ्कृतिवर्जितापि शय्यां गता वाग्लटभाङ्गनेव ॥ ३२ ॥
 क्षरत्ययत्नैकविधेयमेका वाणी रसं गूर्जरवाणिनीव ।
 दृष्ट्वा महाराष्ट्रवधूरिवान्या कठोरभावा दृढसाध्यमेनम् ॥ ३३ ॥
 गीः कापि कालागुरुवद्विगृह्य गृह्येत सौगन्ध्यमवन्ध्ययत्नैः ।
 अन्या तु जातीस्त्रिगवोपभोग्या सौरभ्यसम्भारवती सुखेन ॥ ३४ ॥
 किं तेन येनैव कुधीरधीतेऽधीतेन किं तेन यतो न काव्यम् ।
 काव्येन किं तेन न यत्परेषां रेखां विधत्ते दृषदीव चित्ते ॥ ३५ ॥
 वशीकरोति त्रिदशान्प्रमृते यशांसि दत्तेऽभिमतं समृद्धिम् ।
 कल्पदृचिन्तामणिकामधेनुचैतन्यभूर्तिः कविता कवीनाम् ॥ ३६ ॥
 यत्रास्ति तत्रैव गतं सतां स्यात्कीर्त्यै कृतं देवकुलादिवस्तु ।
 काव्यं तु विष्वक् प्रसरत्प्रगते यशांसि विश्वेषु विशारदानाम् ॥ ३७ ॥
 सदा चिदानन्दसमृद्धिहेतुरध्यात्ममार्गो न परः कवित्वात् ।
 त्रिकाललोकत्रयदर्शनाय सिद्धाञ्जनं नापरमस्ति किञ्चित् ॥ ३८ ॥
 न जायते लक्षणमन्तरेण तदेकताना तु विनाशमेति ।
 कृपाणधाराव्रतवत्कवीनां सुदुष्करा कापि कवित्वरीतिः ॥ ३९ ॥
 यथा तथा वाऽस्तु कथा रसोऽत्र श्रोत्रप्रियः स्यात्कविताविशेषात् ।
 कान्तोदिता वागसमञ्जसापि रसायनं कर्णकुक्षोशयानाम् ॥ ४० ॥

कुर्वन्कवीन्द्रः कवितामतीन्द्रपात्रं कथामात्रमुपाददात् ।
 न शर्करा बन्धमुपैति तावद्यावन्न मध्ये निहिता शलाका ॥ ४१ ॥
 उदूढलक्ष्मीकममूढपौरमितोऽस्ति मोढेरकनामधेयम् ।
 पुरं पुरा विश्वसृजा त्रिलोकीशलानिवेशे विनिवेशितं यत् ॥ ४२ ॥
 लिलेखिषुः सृष्टिलिपिं विधाता मूर्त्तिं निजां कुण्डलिनीं विधाय ।
 यन्निर्ममे विन्दुमिवेन्दुमौलिदैत्यारिमूर्त्तीं च तदस्त्रेण्वा ॥ ४३ ॥
 सारैरुदारैः परमाणुभिर्यत्पुरं विरञ्चः पुरतो विधाय ।
 ततोऽवशिष्टैर्जगदप्यशेषं यथाविशेषं घटयाञ्चकार ॥ ४४ ॥
 स्थानाद् द्विजानामुपभोग्यसारादतोऽस्ति जातः प्रसूतोऽरुणान्वः ।
 श्रीमोढनामोढसुपर्ववंशो वंशावतंसो जगतीतलस्य ॥ ४५ ॥
 सुधाभुजो वा वसुधाभुजो वा यज्ञन्मिनो वा ध्रुवमन्तरेण ।
 श्वेतातपत्रं सितचामरे च पारं लभन्ते न कथञ्चनापि ॥ ४६ ॥
 तत्राभितस्त्रातसमस्तदीनजनो जिनोपज्ञरहस्यवेदी ।
 पुरं तन्मासीद्गुणरत्नजन्मधरा धरादेव इति प्रतीतः ॥ ४७ ॥
 श्रीमोढवंशोदयशैलभानोर्यस्मादवाप्याशु वसु प्रभूतम् ।
 वनीपकानां करकैरवाणि सङ्गोचमापुः प्रभृतानि तानि ॥ ४८ ॥
 यदा ययुस्तं विधिवत्सपर्यामात्तुं समस्तान्यपि दर्शनानि ।
 तद्वेधि तस्मिन्कलिकालदोषैरदृषिते नित्यमुवास धर्मः ॥ ४९ ॥
 सुतीर्थयात्रागमनार्थिसार्थोपकारसत्कीर्त्तनकल्पनाभिः ।
 यदीयतोकान्यपि धर्मकर्मक्षमा रमन्ते स्म गृह्राजिरेषु ॥ ५० ॥
 दरिद्रलोकात्तिदवाम्बुदस्य कान्ताऽभवद्विद्युदिवास्य विद्युत् ।
 सन्मार्गमुद्योतयति स्म सद्यो या देहिनां दुर्दिनमाक्षिपन्ती ॥ ५१ ॥
 पित्रोः पदोपास्तिविधौ सदोजा मुञ्जालनामाजनि तत्तनूजः ।
 संसारमालोकयति स्म योऽमुं जालस्वरूपं निवसन्गृहेऽपि ॥ ५२ ॥
 समाहितः श्रीहरिभद्रसूरिगुरोर्गिरोपात्तविवेकसम्पत् ।
 कथञ्चिदेवानुमतः पितृभ्यामभ्यासदज्जैनमतव्रतं सः ॥ ५३ ॥
 पूर्णः समग्राभिरसौ कलाभिः क्रमेण भावीति गुरुर्विभाव्य ।
 तं प्रीतचेताः किल वालचन्द्र इत्याख्यया दीक्षितमभ्यधत् ॥ ५४ ॥
 अधीतविद्यं तमथ क्रमेण समारूढुर्दिवमायुषोऽन्ते ।
 न्यवीविशद्विश्वनमस्यपादः स्वस्मिन्पदे श्रीहरिभद्रसूरिः ॥ ५५ ॥

चोत्तुभयभूपालविरीटपद्मरागारुणोद्योतितपादपद्मः ।
 निचन्द्राविद्याकुलस्रग्ध्र पद्मादित्यस्तदध्यापयिता वभूव ॥ ५६ ॥
 चार्दाभपञ्चाननद्वेयसरिगच्छैकद्वुग्धोदधिशीतरश्मिः ।
 भुनीन्द्रस्योदयसरिनामा वभूव सारस्वतमन्त्रदाता ॥ ५७ ॥
 अधैकदा विश्वविकल्पवंगोत्तंसेन हंसेन समुद्यमाना ।
 भान्नां शरैः सम्भृतजारदाभ्रगुप्त्रैः ककुब्भासमदभ्रयन्ती ॥ ५८ ॥
 तुपाभान्नाऽऽनपचारणेन विराजिताऽऽकारवतीव राका ।
 संयर्गिता स्वर्गिवधूधिरारात्ताराभिराराद्भुमुपागताभिः ॥ ५९ ॥
 रत्नारनारीधुतचामरालीमिलन्मरालीकुलसङ्कुलश्रीः ।
 गद्देव मूर्त्ताऽनिलनत्तितोमिचलानि चेलानि समुद्ब्रह्मन्ती ॥ ६० ॥
 नितान्तमन्त्याक्षरिकानवर्गैः पदैश्च गवैश्च नवोक्तिहृद्यैः ।
 अनुक्रमेणोभयपार्श्वगाभ्यां संस्तूयमाना शिवकेशवाभ्याम् ॥ ६१ ॥
 सुरारिनाभीनलिनान्तरालनिलीनमूर्त्तरलिनिर्विशेषम् ।
 आशार्णयन्ती भृतिमुञ्जकुञ्जसमानि सामानि चतुर्मुखस्य ॥ ६२ ॥
 षण्ढालिपुङ्गारविमिश्रगुण्डासुङ्गारचित्रीकृतचीत्कृतानि ।
 सुचारचारीणि सुहस्तकानि गणेशनृत्यानि विलोकयन्ती ॥ ६३ ॥
 दीणाकणाकृष्टमृगानुरोधान्मृगाङ्गमायातमिवाधिशीर्षम् ।
 त्र्यं दधानस्य सुधाजनपैः स्फीतानि गीतानि विचारयन्ती ॥ ६४ ॥
 मुरासुरैः स्वस्वमनोमतार्थोपलम्भसंरम्भकृताभियोगैः ।
 तीरावनीकल्पितधोरणीकैः क्षीरोदवेलेव निषेव्यमाणा ॥ ६५ ॥
 शरत्कुहृधिष्ण्यसमूहगौरामेकत्र हस्ते स्फटिकाक्षमालाम् ।
 दातुं नतेभ्यः कवितालतायाः सुवीजराजीमिव धारयन्ती ॥ ६६ ॥
 करे परस्मिन्प्रणतार्त्तलोकदारिद्र्यकन्दैकनिपूदनाय ।
 प्रसह्य वन्दीकृतपद्मवासानिवासमम्भोरुहसुद्ब्रह्मन्ती ॥ ६७ ॥
 अन्यत्र पाणौ विकचारविन्दसमापतद्भृङ्गविषट्नेन ।
 वीणां रणन्तीं नमतोऽनुवेलं निवेदयन्तीमिव धारयन्ती ॥ ६८ ॥
 विद्यात्रयीसर्वकलाविलाससमग्रसिद्धान्तरहस्यमूर्त्तैः ।
 वाग्वीरुधः कन्दमिवेतरस्मिन्दस्ताम्बुजे पुस्तकमादधाना ॥ ६९ ॥
 सारस्वतध्यानवतोऽस्य योगनिद्रासुपेतस्य सुहृत्तमेकम् ।
 स्वप्नान्तरागत्य जगत्पुनाना श्रीशारदा सादरमित्युवाच ॥ ७० ॥
 (त्रयोदशभिः कुलकम्)

सुरसद्महेममयदण्डकरोक्षमिताम्बरस्य वत यस्य वसुः ।
उपरिक्षरत्सुरसरित्सलिलप्रकटाः कटध्वजपटाः परितः ॥ ४ ॥
उपरि स्थितेन भवता जगती कथमुद्धृतेयमतिवासुकिना ।
इति यत्र भूपमभिधातुमना इव भूभृतः प्रचुरचैत्यमिपात् ॥ ५ ॥
इह शातकुम्भमयकुम्भरुचा तिमिरं निरासि किमु तापयसे ।
इति यत्र चैत्यनिवहः परतः कुम्भे रवि तरलकेतुकैः ॥ ६ ॥
हरताण्डवाभिनयमातनुतेऽगरुधूपधूमगजचर्मधरम् ।
यद्दुदारदेवकुलमौलिचलद्ध्वजपाणिभिः सह लयैः गतशः ॥ ७ ॥
कृतिभिः कृतं सुकृतसेवधयः प्रकटा इवात्र कटरे कलशाः ।
सुरसद्मसूर्द्धसु विभान्तितमां पवनोल्लसद्ध्वजभुजद्भयुजः ॥ ८ ॥
प्रतिविम्बिताः स्फटिकभूमितटे सुरसद्मानां तरलकेतुपटाः ।
ग्रसनाय पन्नगधिया मिलतां दलयन्ति दन्तमिह सर्पभुजाम् ॥ ९ ॥
प्रियपाणिभिर्ध्वजविलोलतमैरुपभुज्यमानविभवा विवरुः ।
सुरसद्महेमकलशा इव यन्मृगलोचनाजनकुचाः सुमुखः ॥ १० ॥
समग्रज्ञ एव मलिनोऽपि तमःप्रसरः सदा यदनुचारिपदम् ।
इह कामिनीवदनशीतरुचासुररीकरोति कवरीमिपतः ॥ ११ ॥
मणिकुट्टिमास्फलितमृक्षगणं प्रसमीक्ष्य यत्र निशि भीरुजनः ।
वृदितात्महारशुलिकाध्रमतो तदर्थं निभालयति हस्ततलैः ॥ १२ ॥
अभिमन्य यत्र निशि वासगृहे गायिता पराङ्मुखनयापि वधुः ।
स्फटिकाग्रभित्तिगतविम्बतया कृतसम्मुखेव दयिते दयितम् ॥ १३ ॥
यद्गारमौलिमणिभित्तितलप्रतिविम्बितो निशि निशारमणः ।
कृतमण्डनस्य दयितैः प्रमदात्प्रमदाजनस्य सुकरीभवति ॥ १४ ॥
प्रतिरूपकाणि मणिभित्तिमये प्रसमीक्ष्य नास्ति रत्न इत्यहह ! ।
मदनातुरेऽपि दयिते दयिता त्वरते न यत्र निशि वेलिकृते ॥ १५ ॥
कुमुदोपहारविशदच्छविभिर्दिकसद्गवाक्षनयनैः परितः ।
हरिदङ्गनाजनसुगवानि मुग्नं परिवीक्ष्यमाणमिव यद्गुरुचे ॥ १६ ॥
अभितुङ्गवेद्म शिखरप्रकरस्वलनानिपातभयनः परितः ।
निशि यत्र यान्ति विलसत्तटितो धृतदीपिका इव घना नभसि ॥ १७ ॥
प्रतिरूपकैः कृतकसेकमहो प्रिययोर्विचित्रसुरतप्रिययोः ।
प्रतिभाति यत्र मणिभित्तिमयं करणैः सचित्रमिव चासगृहम् ॥ १८ ॥

सौधांशुधौतस्य मृगं सुधांशोः स्त्रीगीतिगीर्लुब्धमिवोपलब्धम् ।
यत्र प्रतिच्छन्दमिवेण रत्नधिष्णयेषु धिष्णयानि समापतन्ति ॥ ३४ ॥
स्वचन्द्रशालावल्भीन्द्रनीलविभान्धकारेष्वनिकारवत्सु ।
यत्कामिनः स्वर्गवराङ्गनाभिः समं तदभ्यर्थनया रमन्ते ॥ ३५ ॥
सहस्रकैः सारसनादरासैर्महोर्मिकाकङ्कणहारिभिश्च ।
स्त्रैणैर्यदन्तःसदनानि भान्ति वह्निर्नदीनां पुलिनानि वातैः ॥ ३६ ॥
ताडङ्गचक्रस्तनगोलवेणीकृपाणदोर्दण्डकटाक्षवाणाः ।
भ्रूचापवत्यः स्मरवीरशस्त्रशालायितं विभ्रति यत्र बालाः ॥ ३७ ॥
रुणद्धि यस्मिन्परलोकवीक्षां पयोधिवेलाविपुलो नितम्बः ।
समुन्नतं गोजमधःकरोति वक्षोजभारः पणकामिनीनाम् ॥ ३८ ॥

(स्वप्नकृतोऽयं श्लोकः)

अनन्तरत्नौषधीभिर्यदद्वैविभाति कूटैरिव रत्नसानुः ।
यदन्तरालेषु लसन्ति राजपथां रथाध्वान इवोष्णरश्मेः ॥ ३९ ॥
सीमन्तभृद्वाजपथैर्जटाभृत्कुटावलीभिः कलितं च राज्ञा ।
प्राकारशेषाहिपरीतसुर्वीरूपस्य मूर्द्ध्वं यदप्रमूर्तं ॥ ४० ॥
समन्ततो गोपुरवेधनिर्यन्मार्गारकैरासपयोधिनेभिः ।
अप्रस्य चण्डांशुरथादिवोर्वीचक्रस्य यत्राभिरिवावभाति ॥ ४१ ॥
वासोऽधरं वारिधरं वसानः प्रकाशमाकाशमयोत्तरीयम् ।
सुधासिताङ्गः सुमहाननल्पः शालोऽस्ति जिष्णुप्रणयी यदीयः ॥ ४२ ॥
यद्भ्रमौलौ कपिशीर्षमाला मान्त्री ठकारालिरधोमुखीव ।
करोति भृन्नोद्धतकन्धराणामधोमुखानि छिपनां कुलानि ॥ ४३ ॥
अङ्गीकरोति प्रतिविश्विताङ्गः शालो यदीयः परिखापयोन्तः ।
वैकुण्ठशय्यार्थमुपागतस्य वार्द्धिभ्रमेणाहिपतेरभिक्षम् ॥ ४४ ॥
निक्षिप्य यस्यां तरतीव लोलां चिदन्नसायात्मसुतां विवेकी ।
एतद्बहिःस्थः परिखामिवेण संरक्षतीवाम्बुनिधिः सदैव ॥ ४५ ॥
यस्याग्रतो दुर्लभराजराजसरो विशालं स्फटिकोज्ज्वलाम्भः ।
प्रोडीकृतैतत्प्रतिरूपमुग्धैरादर्शलीलामुररीकरोति ॥ ४६ ॥
विस्तीर्णशालं च पुरं तदुधैर्विशालपालीबलयं सरश्च ।
पयोधिवेलावनमेगलाया भृसुभ्रुयः फुण्टलनां ह गानि ॥ ४७ ॥
भोगावतीतोऽप्यमरावतीतोऽप्यनीय रम्यां वततोऽस्य लक्ष्मीम् ।

वीचीकरोदञ्चितफेनघृतैर्निरुत्थितानीत्र सरः करोति ॥ ४८ ॥

विनिर्जिताशेषपुरश्रियोऽस्य पुरः पुरोभागगनस्नडागः ।

माहात्म्यमम्भोजमुखैरसङ्घैः स्तौतीत्र भृङ्गीरुनगीर्विलामैः ॥ ४९ ॥

निःशेषान्यपुरीपराभवकरीमालोक्य लक्ष्मीमिति

स्रष्टा यस्य पुरस्य सूद्वेनि मुदा कोदारमस्थापयत् ।

अत्युत्तुङ्गमहीभुजङ्गसुभगप्रासादरूपेण चिद्रू-

पेणाथ कथं तदेकवदनप्रागलभ्यतो वर्णयते ॥ ५० ॥

इति सिद्धसारस्वताचार्यश्रीत्रालचन्द्रविरचिते वमन्तविलासनागनि

महाकाव्ये राजधानीवर्णनोनाम द्वितीयः सर्गः ।

दानं मे जनिकृत्तदीयजनकः श्रीजैत्रसिंहाख्यया

विख्यातस्य विभोः करोऽपरमिह श्रीदक्षिणो दक्षिणः ।

तन्मित्राणि सरोरुहाणि कुरुते दैन्यास्पदं सोऽप्यमि-

त्यन्तर्जातरूपेव यस्य यशसा निस्तेजितथन्द्रमाः ॥

तृतीयः सर्गः

कश्चित्पुरा दानवदूनविश्वत्राणाय नारायणवत्पयोधेः ।

स्वयम्भुसन्ध्याचुलुकादुदस्थाद्वीरो विक्रोशासिविहस्नहस्तः ॥ १ ॥

चौलुक्यनामा कमठेन्द्रस्वद्वामहाहितूलीतलसन्निविष्टाम् ।

स दैत्यरक्तासवपानसत्ताभाधाय भूमीसुमुखीं सिषेवे ॥ २ ॥

तद्वंशदुग्धोदधिशीतरश्मिरश्मिन्पुरे पार्थिवमौलिरत्नम् ।

श्रीमूलराजो रिपुहृत्कुक्कूलं दिगन्तकूलङ्कषकीर्तिरासीत् ॥ ३ ॥

मरन्दवक्षःस्थमहीपतिं यः पुष्पाङ्गजन्मानमुदारसारः ।

लक्ष्मीचकार स्वशिलीमुखानां जैत्रः क्षितौ चैत्र इवावतीर्णः ॥ ४ ॥

चतुर्युताशीतिमितानि भूपतेर्यत्र शीतद्युतिसण्डलानि ।

यद्वाहुराहुस्तरलासिपटजिह्वः समित्पर्वणि चर्वति स्म ॥ ५ ॥

श्रीसोमनाथः प्रतिसोमवारयात्रेद्वरेषाहिरयास्य तुष्टः ।

दुग्न्सहानामपि भूपतीनां जयेषु भेजे सहकारिभावम् ॥ ६ ॥

उद्धमकेशं पदलग्नमग्निमेकं विषेहे विनयैकवश्यः ।

प्रनापिनोऽन्यस्य कथैव का यद्विभेद भानोरपि मण्डलं यः ॥ ७ ॥

॥ २३ ॥ ...
 ॥ २४ ॥ ...
 ॥ २५ ॥ ...
 ॥ २६ ॥ ...
 ॥ २७ ॥ ...
 ॥ २८ ॥ ...
 ॥ २९ ॥ ...
 ॥ ३० ॥ ...
 ॥ ३१ ॥ ...
 ॥ ३२ ॥ ...
 ॥ ३३ ॥ ...
 ॥ ३४ ॥ ...
 ॥ ३५ ॥ ...
 ॥ ३६ ॥ ...
 ॥ ३७ ॥ ...
 ॥ ३८ ॥ ...
 ॥ ३९ ॥ ...
 ॥ ४० ॥ ...

समतपोस्तिदत्तप्राप्तप्राप्तं दृष्टं सर्वं ध्यानमात्मनः ॥ ६७ ॥
 उपपन्नं तत्राप्ययत्नः, पुनरित्युत्तमविद्युत्तमविद्युत्तमः ॥ ६८ ॥
 प्रथमः पुनरित्ययत्नः पुनरित्ययत्नः पुनरित्ययत्नः ॥ ६९ ॥
 उपपन्नः श्रीकरणाधिनाया कर्तुं कर्तुं नो पुनरित्ययत्नः ॥ ७० ॥
 सुदृष्टिमान् यत्नः यत्नः सुदृष्टिमान् यत्नः ॥ ७१ ॥
 न दृष्टिमान् यत्नः यत्नः सुदृष्टिमान् यत्नः ॥ ७२ ॥
 पुनरित्ययत्नः पुनरित्ययत्नः पुनरित्ययत्नः ॥ ७३ ॥
 सादृश्यहेतुः पुनरित्ययत्नः पुनरित्ययत्नः ॥ ७४ ॥
 पुनरित्ययत्नः पुनरित्ययत्नः पुनरित्ययत्नः ॥ ७५ ॥
 पुनरित्ययत्नः पुनरित्ययत्नः पुनरित्ययत्नः ॥ ७६ ॥
 पुनरित्ययत्नः पुनरित्ययत्नः पुनरित्ययत्नः ॥ ७७ ॥
 पुनरित्ययत्नः पुनरित्ययत्नः पुनरित्ययत्नः ॥ ७८ ॥
 पुनरित्ययत्नः पुनरित्ययत्नः पुनरित्ययत्नः ॥ ७९ ॥
 पुनरित्ययत्नः पुनरित्ययत्नः पुनरित्ययत्नः ॥ ८० ॥

राउधकाद्याः स सुतासुरातिविवेकाः ।
 राजा यथा समासाद्य विनातान यनादधम ॥ १ ॥
 देवोपेन्द्रादिव स्वयां चन्द्रादिव्याधिवाप्यसम् ।
 नावलञ्चकुर्यात्तथा राज्ञ्य चोल्बन्धयश्चपत् ॥ २ ॥
 विदुर्ब्रह्मिण्यथा इत्यां बद्धुर्नतया श्रुता ।
 द्रोणदंष्ट्रीतया तत्र नो राज्ञ्यस्य विवेकतः ॥ ३ ॥
 सुतासया सदैवैतरोचितो श्रवणोचितो ।
 रजसुर्नित्यप्रायता राज्ञ्यश्चाकुण्डलविव ॥ ४ ॥
 रामलक्ष्मणयोः प्रीतिं नोति च गुणैकयोः ।
 मयाचन्द्रमामनेवत्यां सारविन्दमार्तः ॥ ५ ॥
 तत्र धान्तयो आशिषासिद्धिमिताशना ।
 तत्रैवैतद्वैतवित्तिं चतन्ता यतोपत ॥ ६ ॥
 अथैतानामा वसुधैव कुटुम्बकः ॥ ७ ॥

वृत्तः सर्गः ।

श्रुत्वा वचस्तदिति मन्त्रिपुरेन्दरेण
 शर्मोपतिः पुलककारिकितङ्गीयति ।
 दिष्टयूतयोः स्वयसिद्धसिद्धां सुवर्ण-
 सुदंष्ट्रीवतं करसरोजयुगां चकार ॥ ८१ ॥
 खजनि कनकसिद्धा साक्षरशोभिसान्द्रं
 करसरसिजयुग्मं मन्त्रयुग्मस्य तस्य ।
 देवसिपतिवतदालं शङ्करशोभिलक्ष्मी-
 कुलशोभेतिमानि निन्द्य शोभितं पटिकेव ॥ ८२ ॥
 इति सिद्धधारास्वराचार्यश्रीबालचन्द्रविरचिते वसन्तविलसामासनि
 महाकाव्ये श्रीकण्ठपदलक्ष्मी नाम तृतीयः सर्गः ।
 गौरी रागावती त्वापि त्वापि त्वापि बद्धदंष्टरेव युवा
 सूर्या पुण्यजनः सिंहजन तत्र व्यानक्ति शोकावयम् ।
 इत्यं कविकर्माश्चरोऽपि सन्निव त्वं वीरसिंहः । कश्चिच्च
 कापद्वंसमपगतोऽपि न कीचि वरसे द्विभङ्गिषु च ॥ १ ॥

वेदाकारजपात्तारः स्फारकैरुत्तिमदो वदिः ।
 राजते यत्रैश्चात्रविश्वेरेत्यविश्वेः ॥ २२ ॥
 सकेद्रेरपि निकेद्रेष्वेवैरेरेत्येष्वेष्वैः ।
 स्फातिनाविश्वकैः कौटकोद्यैकैरिव काननम् ॥ २३ ॥
 साण्डकैर्दुदुदुदुकोण कौटकोद्यैरिव विश्वः ॥ २० ॥
 नामादीषान्तराधानसायाविकविनामिभिः ।
 यत्र प्रसूते सत्यानात्तु क्रिमिलेद्याना मद्यै ॥ १९ ॥
 विवृतामथकैलेषः प्रसूतयेरपयावरा ।
 मद्यैमद्यैनामोता सेवते सरिता पतिः ॥ १८ ॥
 पदुपान्ते शितानेसङ्गामङ्गमङ्गन पाडयम् ।
 स्तनमताथामिनि व्यातमादीनान्दुरं पुंस ॥ १७ ॥
 देतश्च लटस्येपासुसिकौ संमोतिवर्षणम्
 अल्लप्यकृतेरस्य सरस्वतापि नो समः ॥ १६ ॥
 विश्वतोऽनन्तान् देवं शरण्यपयवान्भूतानम् ।
 अकल्पमपुत्रवरास्य कथमस्य समाऽश्वदः ॥ १५ ॥
 संविधारासिद्धेला संलोकसिपकैवतः ।
 कथसिचनस्यस्य गार्हाप्यैः सया मवे ॥ १४ ॥
 शोतलस्य सुदोः पादान्बनतः प्रतिशंसुतम् ।
 अद्विजिह्विश्रयस्यस्य न तुल्या मलपदम् ॥ १३ ॥
 कुर्वतोऽनन्यसामान्यं स्वगात्रं निजसौरमात् ।
 अजानलजलजलनस्यस्य कथमस्य समः शशी ॥ १२ ॥
 कलावतः सुद्वेतस्य सुदा नक्षत्रशालितः ।
 अकठोरकरस्यास्य तुल्यः कथमिवाधुमा ॥ ११ ॥
 पूजाभाजस्यपिब्रशोद्वैकानेतिवितन्वतः ।
 सदांशुपारम्यस्यपाकणसिन्याऽसि वा ऊतः ॥ १० ॥
 विनतानन्दनस्यस्य लसतो गोपतेः पूरः ।
 अजानाशोकभूदस्य कथं स्याद्विभ्रमः समः ॥ ९ ॥
 निरसतद्वेषु जेषु पस्य अस्मि विनन्वतः ।
 वेजःपालः स्वनामोतवृतिनाथुससुजयत् ॥ ८ ॥
 वेजासि पाळयद्विभ्रमैरुप्युप्युसिपसुधुः ।

विजयी यो न्ययमानमानस्योऽपि विजयम् ॥ ३८ ॥
 ससिद्धीणां सिद्धेऽपि यः पाठितोऽपि योऽपि ।
 देयास्वः कलिमान् कल्कोऽपि कलिना जन्तुः ॥ ३९ ॥
 दंशोऽस्य दंशोऽप्यवमवतस्योऽपि दंशम् ।
 इदं सुपात्रं चक्रे यत्र देवमिदं चरेत् ॥ ४० ॥
 दंशेयदंशानामपि दंशोऽस्य दंशोऽपि ।
 योऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ॥ ४१ ॥
 सप्तन्मिस्त्रोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ।
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ॥ ४२ ॥
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ।
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ॥ ४३ ॥
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ।
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ॥ ४४ ॥
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ।
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ॥ ४५ ॥
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ।
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ॥ ४६ ॥
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ।
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ॥ ४७ ॥
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ।
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ॥ ४८ ॥
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ।
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ॥ ४९ ॥
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ।
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ॥ ५० ॥
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ।
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ॥ ५१ ॥
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ।
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ॥ ५२ ॥
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ।
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ॥ ५३ ॥
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ।
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ॥ ५४ ॥
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ।
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ॥ ५५ ॥
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ।
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ॥ ५६ ॥
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ।
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ॥ ५७ ॥
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ।
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ॥ ५८ ॥
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ।
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ॥ ५९ ॥
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ।
 दंशोऽपि दंशोऽपि दंशोऽपि ॥ ६० ॥

INTRODUCTION.

गणेशदेवदत्तः कवि न वा सत्यशिखिदेवाचार्यः ।
 सत्यशिखिदेवः स कविशिखिदेवश्चिखाचार्यः ।
 सत्यः कविश्च शिखिदेवश्च वा शिखिदेवः कविः ।
 यस्य शिखिदेवोऽस्य न वा शिखिदेवः ।

The Vasantavilasa is a historical Mahākāvya in 14 cantos, containing the life of Vastupala, the well-known great minister of Vitradhavalā of Dhōlka, from the time of his ministry up to his death, and was composed for the delectation of Jatarasinha, son of Vastupala. The Kirtikanandi and the Sukritasaukrtana were composed about Samvat 1286, in the life-time of the minister, while the present work was composed after his death. As the author was a contemporary of the minister, this poem possesses all the authenticity of a contemporary work.

The author and his times. The author of the Vasantavilasa is Balachandra Śara, pupil of Haribhadra Śara of the Chandragaccha. In the first canto, the poet has given the account of his early life. In the town of Modheraka (in Kadi District in H. H. the Gaekwad's territories), there was a famous Brahmana, named Dharadeva. He gave protection to the distressed from all sides and was acquainted with the doctrines of Jainism. The mendicants coming to his house always returned with hands full of money given by him. He had a wife named Vidyut. They had a son named Murgala, who, though living in his father's house, looked on the world as an illusion. Having got from Haribhadra Śara the permission of his parents, he took the vow of the Jaina mendicant with the permission of his parents. Thinking that he will be gradually full-orbed with all phases of knowledge, Haribhadra Śara made him his pupil with the name of Balachandra, and at the time of his approaching death, put him in his place. Padmaditya, whose feet were embraced by the light of the rubies of the crown of the Chauhukya king, and who was the real hereditary abode of learning, was his tutor, while Udaya Śara of the Gaccha of Vadi Devasth gave him the Śāstras (contemplation-sleep) and Learning once appeared to him in his Yoganidra (contemplation-sleep) and told him that she was pleased with his meditation and devotion to her from infancy, and the he was her legitimate child like Kalidasa and other mighty poets of yore. The Prabandhachintāmani says that Vastupala, pleased with the poem composed in his praise by Balachandra spent one thousand dramas for getting him installed as an Achārya.

यत्कृत्कर्ममलिनीकृतमासीत्कूटधीभिरधिकारिभिरग्रे ।
 जासनेन भुधियोऽस्य विगुह्निं प्राप गाङ्गपयसेव पुरं तत् ॥ ९ ॥
 यत्कृधीभिरभितः किल कालस्थानपुम्भिरिव मुक्तमशेषम् ।
 तत्र मन्त्रितिलके जयकेलि भ्राजते कृतयुगाचरणेन ॥ १० ॥
 पूजयां सततमास तथोच्चैर्दर्शनानि वसनैरशनैश्च ।
 यद्गु शश्वद्दहमेव मतोऽस्येत्यब्रवीदिह यथा भुवि को न ॥ ११ ॥
 यत्र याति नृपवर्त्मनि साक्षादागते मघवतीव वभूवुः ।
 जीव नन्द विजयस्व चिरायेत्युच्चकैर्मृगदृशां पुरि वाचः ॥ १२ ॥
 तत्तथा विजयसेनमुनीशादेशपेशलमतिः सचिवेन्द्रः ।
 धमकर्म विततान यथासौ सम्प्रतेरपि जिगाय यशांसि ॥ १३ ॥
 कान्यकेलिरसिकः कविघृन्दावर्जनं समतनिष्ट तथासौ ।
 मुञ्जभोजयशासां ध्रुवमोजःसञ्चयो भुवि यथा स वृथाऽभूत् ॥ १४ ॥
 लूणासाकनृपतेरथ साकं मारवैः समभवद्विगृहीतिः
 तत्र वीरधवलोऽपि वलोपक्रान्तवैरिनिगमः स जगाम ॥ १५ ॥
 स्तम्भतीर्थनिधनेन धनाय शङ्ख इत्यभिधया समयेऽस्मिन् ।
 लाटदेशनृपतिर्भृगुकच्छाद्बुच्चाल चलदश्ववलश्रीः ॥ १६ ॥
 मा प्रणश्य रिपवः प्रविशन्तु कापि सत्त्वरमितीव तदश्वाः ।
 सर्वतः पिदधुरद्रिगुहादिक्काननावटनभांसि रजोभिः ॥ १७ ॥
 वाजिराजिखुरखातरजोभिः जृम्भिते तमसि केतनहस्तैः ।
 मार्गमामृगयमाणमिवोच्चैः शङ्खभूपतिबलं प्रससार ॥ १८ ॥
 दुर्दिनं क्षितिपरागभवं तत् कुम्भिनो मदजलैः शमयन्तः ।
 चमुरात्मपरयोरनुकूलं लभ्यते न गुरुता परवृत्त्याः ॥ १९ ॥
 प्राहिणोदपि च दृतमयं श्रीवस्तुपालसचिवस्य पुरस्तात् ।
 सोऽपि निर्भयमुपेत्य चतुर्धा स्वामिवाचिकमुवाचः वचस्वी ॥ २० ॥
 वर्धसे सचिवराज ! तवाद्य प्राद्युणः समरनिघृणवाहुः ।
 शङ्खभूपतिरूपैति चिरेणोत्कण्ठितस्त्वयि गुणश्रवणेन ॥ २१ ॥
 के तव स्तुतिपराः सचिवेन्दो भूतले वद वसन्त ! न सन्तः ।
 यस्य शङ्खनृपतिः स्वयमेवोपैति हृष्टहृदयो मिलनाय ॥ २२ ॥
 त्वं कृती त्वमसि धन्यतमरत्वं पुण्यवानसि जने सचिवेन्द्र ! ।
 अद्य यस्य गुणिनो गुणगृह्यः शङ्खभूपतिरुपेण्यति गेहम् ॥ २३ ॥

अथ वीरधवलः सवलोऽपि त्वत्प्रभुः सुवह्नुभिर्मरुभूपैः ।
 वेष्टितः खरमरीचिरिवाद्द्वैर्दृश्यतेऽपि न जयः क्व नु तस्य ॥ २४ ॥
 चाहमाननृपतिस्तु दिनेऽस्मिन् कागनः कचन लभ्यत एषः ।
 तं प्रविश्य कुरु राज्यममन्दानन्द ! नन्दनि चिरं समयजः ॥ २५ ॥
 तेन वीरधवलेन विहस्यादेश एव पुररक्षणहेतोः ।
 दीयते स्म तव दास्यति देशं पुंविशेषविदुरः पुनरेषः ॥ २६ ॥
 संशयेन विवशीकृतचेताश्चेन्न चैनमिनमर्जयसि त्वम् ।
 स्वीकृतेऽवनितलेऽत्र विधाना भूधवोऽयमधिकारिणमन्यस ॥ २७ ॥
 स्वर्णदामयमितायसमूर्त्तैर्यस्य वामचरणे विलुटन्नः ।
 मण्डलाधिपतयो विरुवन्ति द्वादशापि विदितं भुवनेऽदः ॥ २८ ॥
 एकतस्त्रिदशमूर्त्तिभिरणोराजसनुभिरुपेत्य विलुटैः ।
 मालवक्षितिधरं वत मध्येकृत्य कृत्यविदुषाऽन्यत एव ॥ २९ ॥
 श्रीभटेन वलिनैकतमेनोल्लोडिताद्यदिह विग्रहवाद्धैः ।
 कालकूटमुदगाद्यदुसैन्यं तद्व्यवर्त्तयदयं ननु भीमः ॥ ३० ॥
 (युग्मम्)

यस्य खड्गलतया हतमाजौ हन्त वज्रमपि भङ्गमुपैति ।
 तस्य शङ्खनृपतेः पुरतः कः स्थास्यतीति हृदि चिन्तय मन्त्रिन् ! ॥ ३१ ॥
 तत्प्रयाहि सहसैव हि यावन्नैपि शङ्खनयनाध्वनि सङ्ख्ये ।
 नश्यतोऽथ वणिजस्तव लज्जाभाजनं भुवि भविष्यति को नु ॥ ३२ ॥
 भासतेऽथ हितमप्यहितं ते तद्दृढेन भविना भवितव्यम् ।
 एष शङ्खनृपतिः समुपैति स्वैरमन्धिरिव लङ्घितसीमा ॥ ३३ ॥
 इत्युदीर्य पुरतः स्थितवन्नं दृत्तमेतमुपहृतरिपुत्रीः ।
 मन्त्रिगोपनिरपीति विहस्याभापत भ्रुकुटिभीषणभालः ॥ ३४ ॥
 निर्विशाङ्गमिति जल्पसि तत्त्वं दृत्त रे भवसि नूतन एव ।
 त्वन्मुग्धेन य इदं च मदग्रे प्राह साहसमहो तत्र भर्तुः ॥ ३५ ॥
 शङ्खभूपतिरयं मिलनायोत्कण्ठितो मयि यथा किल गीत्या ।
 नद्विषोऽहमपि तत्र तथा नो मेलयिष्यति विधिः पुनरथ ॥ ३६ ॥
 भारवेषु जलदेण्विव भूपेप्रदितेषु समुपैति यदीह ।
 शङ्ख एष तदुपैतु तदृत्को व्यक्तमेप भुजगोऽस्ति ममासिः ॥ ३७ ॥
 यत्प्रवेशावगतः समयज्ञराप्यने जगति राज्यमव्यण्टम् ।

तं प्रवेष्टुमियमस्ति समुत्का मामका विगिखधोरणिरथ ॥ ३८ ॥
 चाहमानवृपतिस्तव देशं दास्यतीति भवता यदवाचि ।
 किं विरूपमुपपन्नमिदं तद्गन्धिरपेप शङ्कनस्य निवद्धः ॥ ३९ ॥
 स्वीकृतेऽचनितलेऽत्र विधाता त्वत्प्रसुर्यदधिकारिणमन्यम् ।
 नाम नामकरणं तदजातस्याद्भजस्य पुरतः कुन्तां सः ॥ ४० ॥
 मण्डलाधिपतिमूर्त्तिसनाथं स्वर्णदासवरणस्य वरं तन् ।
 तद्गुनोति यदयं यद्गुप्तौ पादयोर्निगतवन्धनमृद्धे ॥ ४१ ॥
 निर्मदासकृत यादवसेनां नर्मदाधिपुलरोधमि शङ्कः ।
 वृत ! रे तदिनि जल्पसि नैतद्वन्धनानि यदयं समवाप ॥ ४२ ॥
 क्षत्रियाः समरकेलिरहस्यं जानते न यणिजो भ्रम पदः ।
 अम्बडो वणिगपि प्रधने किं मह्यैकार्जुनमृपं न जयान ॥ ४३ ॥
 वृत ! रे वणिगहं रणहृष्टे विश्रुतांऽमितुल्या कलयामि ।
 मौलिभाण्टपटलानि रिपूणां स्वर्गयेननमथां वित्तगामि ॥ ४४ ॥
 निर्विलम्बभुवनभ्रमणेन आन्निविभ्रममिदाप्य यदात्त ।
 विभ्रमधियमशिध्रियदुर्धरप्रदिवपतिकिरीटनरीषु ॥ ४५ ॥
 अथ वीरधवलः क्षितिपेन्द्रो लज्जते न भुवि वीरारम्भिः ।
 आगते त्वयि यदि प्रथनान्नादङ्घ्रिकर्षणमतं वितनोगि ॥ ४६ ॥

(सुमन्त)

सिन्धुराजतनयोऽमि स एव त्वं यदि हतमिति मनीषान् ।
 गर्व एव भुजयोस्तव गेहेनदिनः कल्प नर्तयिदात् ॥ ४७ ॥
 एतदाशु पुरतो निजभर्तृर्वाञ्छिकं मम निदोऽयं गत्वा ।
 प्रागुणस्य तव भर्तृरिदानीमायुधेषु जगती रसितान् ॥ ४८ ॥

(सुमन्त)

निर्यथाविति यमन्तसभाया निर्मदाः सपदि सङ्घट्टिणिम् ।
 आतः सुमदहृष्टिनिष्कृतात्त योभिरतिबोधवरोत्त ॥ ४९ ॥
 वस्तुपाठस्तुभटाः शुभलाभमैष्टिभृत्तुगिन्नाः सदाः ।
 सुधुभुः प्रलयसात ज्वालागोरागमो परतः इत्यन्तः ॥ ५० ॥
 योऽपि मद्ग ममि गोममि तांसाः पाणिनिः प्रत्ययगिन्वोत्त ।
 इत्यन्तदिदुलिताऽदरन्तः योऽप्यदव्ययैगिदि र्हेत् ॥ ५१ ॥
 योऽपि गोपस्यतः सदायै इत्यन्तपरिन्तः सदायै ॥

खण्डशो व्ययुग्दग्रवलादालानदण्डमिव मन्तकरान्द्राः ॥ ५२ ॥
उडनैरपि च केऽपि शिरोजैर्लोचनैरपि च गौणमहोभिः ।
कोपपावकभवैरिव धूमैर्विस्फुलिङ्गशकलैरिव रेजुः ॥ ५३ ॥
एति वैरिकटकं स्फुटमित्याकर्ण्य केचिदपमुद्रितकोपाः ।
प्रच्छिपन् इव नाम कराग्रोत्पीडनेन पिपिषुः कटकानि ॥ ५४ ॥
आलिलिङ्गुरसियष्टिमिहैके निश्चुचुन्चुरसिवेनुमथान्ये ।
अस्नवंश्च भुजयुग्ममपि स्वं केपि सङ्गरमधिव्रस्माणाः ॥ ५५ ॥
चञ्चिन्ताः सपदि चन्दनपङ्कैः पूजितांसयुगलाः सुमनोभिः ।
वस्तुपालसचिवेन दुङ्गलैर्भूषिता मुमुदिरे वरवीराः ॥ ५६ ॥
देवतावसरनिमितिदीप्तो विप्रवेदमुदितो विदिनौजाः ।
वासरादिसमये रणदीक्षामासराजनयोऽयमुवाह ॥ ५७ ॥
पर्युदस्य करदण्डमग्नण्डैः पट्टपदैरपि चतुष्पदिकाभिः ।
वस्तुपालसचिवस्य नदानीं वन्दिनो विजयमङ्गलमृचुः ॥ ५८ ॥
स प्रनाप इव गृज्जरभर्तुर्मूर्त्तिमानथ महेन्द्रमहौजाः ।
उयं कन्द्यशैलमिवाकोऽध्यारुरोह तुरगं सचिवेन्द्रः ॥ ५९ ॥
यन्तुपालमुभयाः समकालं कालमूर्त्नय इवारिवधाय ।
कङ्कदानं जगृहृन्कटककोपाटोपजभ्रुकुटिहुङ्कुनिर्भीमाः ॥ ६० ॥
सद्गणय मुभयाः प्रचलन्तः प्रेयसीजनमथो परिरभ्य ।
आमरं गुणमिव मृद्वयन्तस्तेनिरे तदधरासृतपानम् ॥ ६१ ॥
क्रामगगणगगारगगोद्यन्त्रीतिकुल्लवपुषोः परिग्म्भे ।
कन्तुकां दयितयोः समकालं वापु रे घुटदिति घुटतः स्म ॥ ६२ ॥
येन भङ्गकपरम्परिकाभिर्भेटलेऽपदवामुपयान्ति ।
कट्टयाः कट्टि रोमविकारंस्ते नदा विभिदिरे मुभयानाम् ॥ ६३ ॥
सम्पदाम्य चालिनोऽसि रणश्रीमद्गता रणरणोत्तगल्म्वसम् ।
काचिदेवमत्रलाश्रुतिपार्तं स्नयन्ता पतिमुवाच युयुन्वसम् ॥ ६४ ॥
मुद्रसादस्यिदम्य मुबुंदां चान्मनोय यन मा चरणयोः ।
काचिं वीरवृद्धिताऽऽन्मपनिन्वान्मन्त्रयन्मिनि जिश्रयनि स्म ॥ ६५ ॥
एतन् सप्तानुर्गन्तिनोऽनान्यनश्च दयितान्दितेन ।
घुटतन्तुदयो न मृद्रेऽभ्यागिर्गिर्षो च सप्तगण न कश्चित् ॥ ६६ ॥
प्रैरकोऽनन्तरोपश्चिन्त्रात्तपदतपतनुरः परिपटयत् ।
कश्चिदेव कट्टयान्मय मदन्त रोमश्रीमसि मुद्रसादशतम् ॥ ६७ ॥

काहलायमन्तः सन्निदन्भाद्राज्जाय सुभदान् रणदेवी ।
 रत्नामिकुण्डलमधिपुत्र्य नमोयुग्मेऽपि तन्क्षणमुदायुधास्ताः ॥ ६८ ॥
 भानुदीभिर्निललङ्घितभङ्गा यमिंतोन्वपुषः गतसङ्ख्याः ।
 गजपुत्रगतयोऽभिगताथ वस्तुपालसचिवं परिचयुः ॥ ६९ ॥
 अन्वगेषणयत्थ प्रथितांजा वस्तुपालसचिवो रिपुराजः ।
 गर्जयन्ति पुरःस्थितिहेतोस्तर्जनीभिरिव केतुपदानैः ॥ ७० ॥
 यातिनां तरलवेतनपीथिः श्रीरुरीकपटशैवलकूटा ।
 पुल्लभात्तदिना प्रतिकूलोन्पातिनी विरुक्ते सचिवेन्दोः ॥ ७१ ॥
 स्मारितस्फुरकफेनवियत्तो नत्तितोस्तरवारितिमीन्द्रः ।
 वृहत्सत्कारगतुत्तरङ्गः सैप सैन्यजलधिः प्रससार ॥ ७२ ॥
 एतव रोधसि मरीमरितस्तं शङ्खसैन्यजलधिश्च क्रोध ।
 विश्वमेतदग्निलं च तदानी प्राणसंशयमसंशयमाप ॥ ७३ ॥
 वारुणां रणभरः क्षयकालस्यान्तिपरिविषदोषसमक्षम् ।
 वस्तुपालसचिवेश्वरलाटस्वामिनोः प्रवृत्तेऽथ वलानाम् ॥ ७४ ॥
 पत्तिमभ्यपतदेव हि पत्तिवारणः करिणमश्वमथाश्वः ।
 स्यन्दनो रथमिति प्रनिरूपहन्द्ध्युद्धमजनिष्ट गरिष्ठम् ॥ ७५ ॥
 दीर्गवर्गगदितैर्हयहेपाटन्वरैः करटिवृंहितवृन्दैः ।
 स्यन्दनप्रदारचीन्कृतिजातैः काहलायमलशङ्खनिनादैः ॥ ७६ ॥
 आगतस्फुरकटकृतिग्वङ्गावङ्गिभङ्गुतिधनुर्ध्वनिभिश्च ।
 भटलोकतुमुलैः शरमालासत्कृतैर्मुवनमेतदपूरि ॥ ७७ ॥

(युग्मम्)

शोभयहिरनुवेलममात्रं मन्त्रिलाटसुभटेषु दिदीपे ।
 फृत्कृतिरामरणद्रणभेरीनाम्रयन्त्रनलिकोत्थसमीरैः ॥ ७८ ॥
 वाजिनिष्ठुरखुरक्षतधात्रीधूलिजालकवलीकृतमूर्तिः ।
 काप्यनश्यदिव मण्डलभेदाशङ्कया दिनकरोऽपि तदानीम् ॥ ७९ ॥
 नद्गन्तपिडतसपत्नाशिरोधिभ्रंसिना युधजिरे रुधिरण ।
 छिन्नमूल इभकर्णमरुद्भिः सर्वतोऽपि खमनीयत रेणुः ॥ ८० ॥
 सम्मुखगानभटासिविलनैर्दन्तिदन्तशकलैरुदयद्भिः ।
 रेणुजालकमधिद्यु वलाकामण्डिताम्बुदपदं प्रतिपेदे ॥ ८१ ॥
 कोऽपि ना नभसि कन्दुकवृत्त्या कोपिना करिवरेण निरस्तः ।

रिपुन्परमुभटैः स वान्दिर्जाकैर्विचलितकन्धरमीधिनः कथञ्चित् ॥ ९७ ॥

कट्याद्यन्मुभटः सपत्न्यान्तः समिति विस्पर्षति सैष भृणपालः ।

इति सुन्दरमुग्धा सत्वाजानान्तं नभसि गताः समदर्शयन् स्तुरीणाम् ॥९८॥

ये सत्यपि जागल्कमदसि श्रीवस्तुपाले पुरी-

सैतां भङ्गुमहं पुरत्र सहसा यः साहनादागन्त् ।

शौ शौः शङ्खरूपः क स क न इति व्याहारधीरः पुरः

न्तर्धं सैष जघान शङ्खरूपतिः सोऽस्मीति यो योऽवदत् ॥ ९९ ॥

प्रस्तिगद्यदनः पुनर्दभापे गुलकुलभृणगमेप भृणपालः ।

यथयत् किमु सिन्धुराजपत्नी प्रसभमसङ्घयतमानमृत शङ्खान् ॥ १०० ॥

अपलपसि इहा सुभेय शङ्ख ! समधिकवल्लभजीवित त्वमेवम् ।

कुलजलतरला छिजीवितव्यास्तव यश एव नृदेव ! सम्मतं नः ॥ १०१ ॥

अयमयमत्तमस्मि सत्यशङ्खो द्रुतपदमेहि यदि स्मयस्तवास्ति ।

इति भणितिपरस्य लाटभर्तुर्व्यथित किलाधिसुखं गुलः स्वकुम्भम् ॥१०२॥

आयान्तं भुवनसमक्षमेतमुच्चैराकण्टं मुखविवरेण जीवितव्यम् ।

खट्वेनाच्छिददध भृणपालकुन्तं शङ्खोऽयं कुरमिव जीवितेश्वरस्य ॥१०३॥

एकोऽपि शङ्खनिशितासिलनाप्रहाराज्जातो छिधा समरसीमनि भृणपालः ।

पश्वत्वमाप्य सहसा जगतां समक्षं भेजे ततस्त्रिदशतामिति कौतुकेन ॥१०४॥

तदिनि भुवनपालोदन्नमाकर्ष्य कर्ण-

ञ्चरभरकरमन्नःकोपसाटोपवक्त्रः ।

नविपयमपि शङ्खं चूर्णतां नेतुमुचीं-

तलयवलनहेनोर्वस्तुपालश्चाल ॥ १०५ ॥

दृष्ट्वात्मानं ध्वस्तसेनं समन्तादायान्तं च स्फारसेनं वसन्तम् ।

अद्वी पश्यत्यङ्ग ! भद्राणि जीवन्नेवं व्यायन्नदयति स्माशु शङ्खः ॥१०६॥

स्यैरेणाजनि सिन्धुराजतनुभूर्युद्वेषु विन्व्याचलो

दोर्दण्डेऽस्य विशालवंशविभवे र्वाऽसिरंवाऽभवत् ।

उत्तालप्रतिहूलपादपचमूर्निर्मूलनोच्छृङ्खलं

जानं निर्मितसाद्यादवदवच्छेकच्छिदे यत्पयः ॥ १०७ ॥

ध्वस्तव्यस्तसमस्तपत्तिविभवो वाहत्तराविच्छुट-

त्केशः क्लेशविसंस्थुलेन मनसा प्रम्लानवक्त्राम्बुजः ।

विपयिणामिह पाटलिमल्लिकासुमनसो मनसो मुदमादधुः ॥ ५ ॥
 सुरभयन्मन्दङ्गिपमूलभूवल्यपुष्टिकृते वनपालवत् ।
 नवपरागभरं नवमालिकासुमनसा मनसामिव पञ्जरान् ॥ ६ ॥
 सुसुदिते सुदितेनकौरपामसहनैः सह नैऋतमास्ते ।
 खरवधूरवधूमितचित्तभूरसमया समया प्रियमापतत् ॥ ७ ॥
 मलयजद्रवतीमितमञ्जसा प्रियतमोरसि काचन कामिनी ।
 स्वकुचमण्डलमैन्दवमण्डलोज्ज्वलमहोऽशिशिरं शिशिरं दधे ॥ ८ ॥
 प्रियजनव्यजनानिलवीचयः शिशिरकुम्भपयोऽपि च गोस्तनी ।
 परिणताम्रफलानि सितेक्षवोऽप्यसुमतां सुमतां पदवीमगुः ॥ ९ ॥
 उपवनाश्रमवासपरः प्रियाकुचकमण्डलधारिकरः कृती ।
 मलयजार्जुनितो विपयी जनः किमु वताप सतापसतामिह ॥ १० ॥
 जलदकालनृपद्विरदा रदायितवकीततयोऽथ नभोज्जणे ।
 सगलगर्जितमेत्य घनाघनाः पदमद्दुर्दिनदुर्दिनहेतवः ॥ ११ ॥
 त्रिदशचापमुदस्य तडिद्गुणं रतिपतेरिव चापभृतो भटाः ।
 बवृपुरम्बुमुचः पथिकावलेः शिरसि तारसिताः शरधोरणीः ॥ १२ ॥
 अनुवनं वपकन्दलकैनवादिशदलिङ्गतायाऽऽविरभूत्स्वपम् ।
 घनपतत्तरवारिहता खगावलिरहोऽलिरहो धनुषा रूपा ॥ १३ ॥
 विरहिणीहृदयस्य विभेदिनः पिशितखण्डसमूह इचारुणः ।
 दिशि दिशि क्षितिपीठमधिस्फुरंस्त्रिदशगोपगणोऽपगणो बभौ ॥ १४ ॥
 चपुरपास्य वियुक्तदशासवः स्वदयितानिव वीक्षितुमभ्रमन् ।
 प्रतिदिगन्तमुपर्वुधकीटका अधिमहत्तमसंतमसं निशि ॥ १५ ॥
 सपदि याः पदि यातमपि स्यादादसुहितं सुहितं न शिवा व्यधुः ।
 स्वयमिता यमिता नभसा घनैरहसिता हसिता इव गर्जिभिः ॥ १६ ॥
 प्रहतमर्दलमण्डलधोङ्कुतिध्वनितबन्धुरगर्जिभिरम्बुदाः ।
 शिखिकुलं कृतकेकमनेकशः पृथुमुदारमुदारमनीनृतन् ॥ १७ ॥
 लिखितवर्णमयं भुवनत्रयीविजयपत्रमिव स्मरवादिनः ।
 निजतस्स्थमराजत केतकं सिततमं ततमञ्जुमधुव्रतम् ॥ १८ ॥
 अभिनवस्फुटितस्फुटमालतीमधुरगन्धिनि वाति नभस्वति ।
 प्रतिदिशं विवशा मधुपावली द्रुतमहीनतमभ्रममभ्रमत् ॥ १९ ॥
 समददुर्कृजितशजिता हरितरोमविकारनिरन्तरा ।

जलदहान्मृगीगमिगिगानी भद्रमय तमय ददो रसत ॥ २० ॥

कुटजयुग्मयोः मितान्मृगीगमनी नो वि मितान्मृगीगमनीः ।

परिमलानिशयं भ्रमरस्ततो न वि विविभ्रमरं त मयं मय ॥ २१ ॥

ममृगैपय मितान्मृगीगमनीगमिनेन वि विः मयमय ॥

अपि च गैन्मृजोऽनुकुनि दनुः मितान्मृगीगमनीगमनीः ॥ २२ ॥

अथ जमेव पयोन्मृगानिनी जन्ममुत्तं पतिर्न परिणी जमन ।

प्रननुतोपधिकं गरितामयो जगनि मृगमिगमनीगमनीः ॥ २३ ॥

प्रियतमा मयमानपरिगहप्रभुभिनागुणिनाममृगीगमनीः ।

रसविषेः सविषे कमितुर्गता मुमुक्षिरे मुक्षिरे द्वि वि दीननि ॥ २४ ॥

मदकलोन्नकलोऽश्नापदिनीगुयिनदास्तदा कभिनन्मदः ।

कमलशालिनशालिनलाननिः स ममयोऽजनि यो जनिनोपमः ॥ २५ ॥

दिगत्रलापटलां मममर्थमा मितान्मृगीं पृथुपाणपृथुभ्रमर ।

अविरलांशुकभाजमशिश्रियदिकल्लं कल्लंमरुनादिनीम् ॥ २६ ॥

सकलमेकलमेदुरगोऽकुले रसमये ममयेऽत्र महीभुजः ।

सुवलिनो वलिनोपमहीभुजामिव जयाय जयायजनं व्यभुः ॥ २७ ॥

शरदृतौ भुवनान्तरूपेयुपि प्रकृतधोरणिवन्धमुदक्षिनः ।

प्रतिदिगुत्सृनवन्दनमालिकाभ्रमसुदारसुदारचयन् शुकताः ॥ २८ ॥

गजतुरङ्गमशस्त्रभदार्चनव्यनिकरेण महानवमीनिथौ ।

अपि च दीपदिने नवसम्पदावनिभृतो निभृतोत्ववमाद्युः ॥ २९ ॥

सततमिश्रुतलस्थितगोपिका ललितलोलितगीतकलैर्वहिः ।

मृगकुलान्निजुगोप जिघत्सतः कलमगुल्मवनीमवनीतले ॥ ३० ॥

वपुरि हंसरवानतिपेशलान्वरवतांषि निशस्य शिखण्डिनः ।

स्मयमिवाङ्गिनमायतमत्यजन्निजतनूरुनरूहकैनवात् ॥ ३१ ॥

अयुगपत्रतरुनपरद्विपानिव मदोपमपुष्पसुगन्धिनः ।

इह चुलुक्यनृपद्विपमण्डलीक्षरदुदारमदारमदारयत् ॥ ३२ ॥

धनहुताशनताडितवारिदावलिपुटस्थपुटाम्बरसूषिका ।

रजतपिण्डमिवेन्दुमजीजनद् ध्रुवमहीनमहीनयशोरसा ॥ ३३ ॥

पतितमेघदलस्य समन्ततः पवनमार्गमधूकनरोरिह ।

असमये कुसुमैरुडुभिस्तिवषा सहसि राजनि राजनितश्चलः ॥ ३४ ॥

तुहिनमारुतसैनिकसादिताखिलदिगन्तवियोगिजनं ततः ।

Other works of the author. Besides the present work, Balaachandra composed *Kartunāvīraśyaudha*, a drama in five acts, and commentaries on Vasada's *Vivekamanjari* and *Upadesakandali*. The drama was composed at the time of Vastupala's pilgrimage to Satrunajaya and was first acted there in the temple of Adinatha at the command of Vastupala.¹ It is thus clear that the author had already begun his literary career in the time of Vastupala.

The date of composition of the work. The author has not specified the date of its composition and it is thus not possible to say in what particular year the present work was composed. The upper limit is, however, fixed by the mention of Vastupala's death, which occurred in Samvat 1296. As the work is composed for the delectation Vastupala's son, we can easily put the date about the end of the thirteenth and the beginning of the fourteenth century of Vikrama.²

The summary of the poem. The *first* canto is introductory. After alluding on the nectar of poetry and other allied matter, the poet gives his personal history and describes how the Goddess of Learning, pleased with his attention towards her, appeared once to him in his contemplation-sleep and told him that he was her legitimate son. We are then informed what qualities the hero possessed so as to deserve to be made the hero of the present poem. In the *second* canto the poet describes Anahilapura Pattana, its big temple, its fort, its ditch and the Durra-
 The poet descends into the kings of Gujarat from Malhari and how Vitadhavala and his forefathers protected the king-
 The first canto is partitioned by feudatories. The appearance of the
 The story of the kingdom to Vitadhavala in a dream and the appointment
 The poet describes Vastupala as numbers are then described.
 The poet also is taken up with the praise of the abilities of the two
 The Government of Vastupala as the Governor of Cambay.
 The poet describes the fight of Vastupala with Saucha of Bhigna.
 The poet describes the subject of Saucha.

३५ ॥ जगति रक्षयजगत्त हैमं शिचिरं चिरसंज्ञदंयति ॥ ३५ ॥
 दिनवैरिणि कानिमर्दमयं दिनससिद्धमहो समकायय ॥
 विपयिणाऽमदंय नगरिवनीजनमयं नमयंविहिनाभिलः ॥ ३६ ॥
 राजपदुद्विगोऽऽविबेधः सविपयंविबेधंविबेधंविबेधः ॥
 विपयिणिविबिनाऽविबेधः विबेधः विबेधः विबेधः ॥ ३७ ॥
 विपयिणाभिषु प्रयत्नवर्षविपयिणाभिषु ददंती कलम ॥
 युक्तरीकमनीऽविपयिणिकामरनी रानी समजाय ॥ ३८ ॥
 पदपतिप्रययार्थद्वैरिणि खलितजकिणि येन अद्यापिभय ॥
 अयमययमहो किषु यामनी यमहिमा नहि मानवनीजनम ॥ ३९ ॥
 दिशमपय यदंय विबिनाभिल विबिना विबिना परेनपत् रविः ॥
 विद्विन्मनददो यत् नमदं ययमनी यमनीऽपि ययङ्कम ॥ ४० ॥
 योऽऽविपयिणाभिषुगानहेमनभिलयिणः सविबेधःयद्वैरिणः ॥
 निशो करीवरणा रदंयद्वैरिणिकामरणीकामरणीऽपि ॥ ४१ ॥
 हिमययार्थद्वैरिणा यमययानि यमययानि यमययानि ॥
 रतनरीऽनयान सिद्धोऽमयदंययं ययं च यद्वैरिण य ॥ ४२ ॥
 मयुराऽऽविबेधः पलितनीमय विपय कविचय ३५ ॥
 सवैरिणं अन्वयनीऽपि विबिनाऽपि अविबेधः ॥ ४३ ॥
 दिवतनीऽपि ययः सिरुमरीऽपि ययवैरिण ययः विबिनाऽपि ॥ ४४ ॥
 अविबेधः अविबेधः अविबेधः अविबेधः अविबेधः ॥ ४५ ॥
 यमययानि यमययानि यमययानि यमययानि यमययानि ॥ ४६ ॥
 यमययानि यमययानि यमययानि यमययानि यमययानि ॥ ४७ ॥
 यमययानि यमययानि यमययानि यमययानि यमययानि ॥ ४८ ॥
 यमययानि यमययानि यमययानि यमययानि यमययानि ॥ ४९ ॥
 यमययानि यमययानि यमययानि यमययानि यमययानि ॥ ५० ॥

वनात्तदसामपमानैर्वासाकामादसाद्वैलविले विलोकिय ।
 विलोकनं नाम विलोक्य वरुणो विलोचनानां फलमामनन्ति यत् ॥१॥
 नर्ददिसंप्रणयविलिङ्ग्यः स्मरं प्रवापयन्त्या युवविस्रयोऽपिनाम् ।
 सुसारावीचीवलयैरपरिपुष्टिवास्तदाऽवलयं वरुणो चाकलोचनाः ॥ २ ॥

सूक्तम्: सर्गः

इति सिद्धसास्त्रवाचायुधैर्गालयन्निरुचिर्वं वसन्तविलोचनानामानि
 मशिकात्वं कर्तुवन्तं नाम पठः सर्गः ।
 पनात् गव्युत्तरतद्वत्त्वं वरुणोऽप्युत्तरं कर्तुमर्थात्
 दिङ्मिदमप्युत्तरायां विनाजपत्तिलोचिर्गालयः गालयत्युत्तरः ।
 वरुणः किञ्च युवाऽप्युत्तरं वरुणोऽप्युत्तरं वरुणः ॥

दं नस्मरन्त्तद्विलोचनं विमरन्तश्च ॥ ७२ ॥

चौलिक्यचन्द्रसविषोऽथ सुदं रिंसा-

द्वैवाकपयकानिभूतानिभूतानि निरुप्य ।

पनाददं-पदपि सास्त्रवसानसंवा-

निरवधिमुना रसात्सात् विलोचनं विरुचिर्वयः प्रकपञ्चमाखपातैः ॥ ७१ ॥

निरवधिमुना रसात्सात् प्रसवमयेण विरुचिर्वि लिङ्ग्यः ।

प्रतिदिशं हृदयं च सुगोदशां विदलितं विरुचोपाहितानामस ॥ ७० ॥

विदलितानां विदलितं वनं विदलितं विरुचोपाहितानामस ।

नासि लानामपि नं हिमकाले कामराजि विनान हिमानो ॥ ६९ ॥

यो व्यथद्वि ननुयुवनेनां कामराजि विनाना नहि मानो ।

नहि देवावधिमाय जलराय कपालिनोपरलाभसंहितस ॥ ६८ ॥

विरुचिर्गालयकं वरुणोऽप्युत्तरं कपालिनो परलाभसं हितस ।

असमरसमं नमरपकाले समग्रहि सनमसं वनाद्वेन ॥ ६७ ॥

असमरसमं नमरपकाले समग्रलिना विगीपवोऽपिभ्युः ।

वाचः शुचायाः स्वानां विलोचसुप्रासितानामपि कोऽपि नाभिः ॥ ६६ ॥

मनस्विनीभिर्जुनिरं प्रियाणामुप्रासितानामपि कोऽपि नाभिः ।

रतिवत्सलितवत्पुत्रस्यं प्रतिदिशानि दिशं प्रथमाशुधुः ॥ ६५ ॥

परादि तस्यान्तर्दत्तहेतुका न का सकाम म म वेत्यस्य ॥ ६१ ॥
 प्रिये पुरस्तादथ यन्वाविष्णोऽभिषिञ्चति यान्तिभूमालिखेत् ॥
 मम उच्छ्रयमौजवानानि तस्यैव प्रमाजितानाथ नदं प्रवर्द्धे ॥ ६० ॥
 सुगोह्या कान्तकराश्चैवेन विद्यते कैः सात्त्विकभावसम्पदैः ।
 बलीकियैवेदिति द्विवाण्या कर्णाथ गाढ परिस्पृश च्छिन्नः ॥ ५९ ॥
 प्रियः सपत्नीवदं सुगोह्यसोण वेणोस्फुटनालमधुपत ।
 सुवीणु जालामितगौरवा मुदं यमार काचित्तदं च्छिन्नोपि हि ॥ ५८ ॥
 प्रियं स्वनामप्रदं धूमनामनभूमो वृत्तान्तसुदीक्ष्य पञ्चम ।
 यतो नया यस्य प्रिया नवायुजं मुदं च युत्वाऽन्यतमेन पणोना ॥ ५७ ॥
 अथो विरहितस्य प्रिया विराग्युजं निरोहेप्रवृत्तमेव वीरिभिः ।
 उपायि युक्तभ्रमरोद्दितापरो सुमदं कश्चिन्न विवेदं तत्तथा ॥ ५६ ॥
 यतो निलेनप्रियमभ्युजाकरं प्रियासुखभोगानि तत्रेण पञ्चम ।
 अर्पितं ते चन्दसुखो जालोऽप्या युवानि भानोरिति वा निवेदित्विम् ॥ ५५ ॥
 विषुयमानेषु यथैभिर्नृजैश्चैवलिजना व्याप्तं जगाम कङ्कितौ ।
 तददृश्यात्तल्लरुमण्डपवनीवतन्मेषसत्वं अकुञ्चयत् ॥ ५४ ॥
 निरतिशयानिभः करुकरवार्हेन नदं यवान्भोगानि वानकवर्ति ।
 निरतिशयानां नवसंभवे नदं तदं यकम्पं च लभो जलोचनः ॥ ५३ ॥
 विष्णुसोमोऽथ यमराधाय वदं तदं दूरगोहिनरना विष्णुमः ।
 पुरः प्रविष्टुर्दृष्टिभिः पयोऽन्तराऽकिपन्त मङ्गैः स्वहृदोच योषितः ॥ ५२ ॥
 करान् युनाना नन मा न मीत्युदीरयन्त्यः पृथिवेप्रदं यथाः ।
 प्रसद्ये पणो परिस्ववेऽथ तत्र किञ्चिद् अन्वयमभिमानो विनीतैः ॥ ५१ ॥
 तदस्ति यानां सुदंशां यथाथ पुरः प्रालिखन्तदं सुदीक्ष्य काश्चिनः ।
 विरालरुतैः सतिना विभुजितैः प्रमापयन्तवै परं यथावै ॥ ५० ॥
 तदासननामथ मन्विचस्युपतैर्निस्त्रिनीनां स्फुटकनहासया ।
 सवाभिष प्रक्षय पुरः सदंभिकां नदं मदीनाऽजति भाषीनाजानः ॥ ४९ ॥
 सरोजयकां शोभाशैवलादि कां सदंभिकां कौलुङ्कैश्चैव भाषितमम् ।
 यथा मन्वकां किञ्च यज्ञमाननमसुप्रविष्टः सुभगाः स्म गायति ॥ ४८ ॥
 मुदं प्रयागवनिप्रालवर्तिः स्वपङ्क्यावैदं विभावेदेनेव ।
 परः पुरेभिसंज्ञाणाडकपूरार्दिकं स्वपादाद्वैदितिभिसिरोधे ॥ ४७ ॥

कोसिद्धंवनदीष दीव्यतिवर्षा विषयवर्षावर्षा ॥
 पक्ष वक्षरगाः सर्वपरणा ऊर्ध्वदीव्यामाञ्जला
 देवा विष्णुवि प्रमादेवति नः श्रीशक्तिदे पतः ।
 सर्वपरपटीनिस्तरकः सन्धविर्गा स्तु

शदेकत्वं प्रपावपदीलाजलकडिर्णं नाम सधमः सः ।
 इति विद्वसरेताराचार्यश्रीवालयश्रीवर्षित वसन्तविलसनामान

विद्वेगण इवोच्चैरुच्यतेपातलदम्भाः ॥ ७० ॥

प्रमथितजलरतिः स्तु निवासं जगाम
 श्रीमानसिजामगुह्यः ।

अथ सिधुनससुदेदन्त्यान्यवकवलोका

वैरिङ्क जनयते जडिभूक एव ॥ ६९ ॥

अन्यानिश्रीसिधुगोतमपि प्रसह्य

वासीऽपर परिदृश्य प्ररन्धयस्ताः ।

श्रीवद्वेजलाविलमनाविलदेभासा

विद्या देवत्यः स्मरकेलिद्वैद्वै देवन्तरा कामधना विनेतिरे ॥ ६८ ॥

सर्वसर्गानि वपुष्यनानिबल जलद्वैभावादेवसिद्धिवाधरस ।

पयस्तरण्ड्यवङ्गभाषया स्वर्तिकलपाखदयतः सैनस ॥ ६७ ॥

नदीद्विनयानमथाङ्गनाणां कराललस्युक्तेकान्तकान्तधरस ।

इतीव गार्ह गलकन्दे प्रियान विवृत्य नार्था जलतो विनिर्घुः ॥ ६६ ॥

मनोज्ञलयतिथविभूदेनोद्यतः क मानरेतं गामिनं भवाद्वैः ।

जलद्वैः सप्रियपाणियन्त्रैः सितासिदंठैरिव खण्डयाः कृतः ॥ ६५ ॥

मनस्विनीमानसवज्रकडूदः स्मयः स्मरद्वैरविरोधिते स्म यः ।

इतिशानखं न कटाक्षलक्षणे नयापि कस्या अपि शान्तिनसासर्वे ॥ ६४ ॥

विषुसमासिन्धय पुरी यदि प्रियाऽसुचनसां वारणमखिसञ्जसा ।

यथा कटाक्षप्रसरः प्रतिविद्या देवतनलन्सा जलदंतिभलोहितः ॥ ६३ ॥

तथा जलं न प्रियपाणियन्त्रजं ततान कस्यश्चन शीतलं वयुः ।

प्रिये परा नश्यनद्विपद्वितीः पराञ्जयतीव पर्याऽस्यचारयते ॥ ६२ ॥

विलोकमानं जलकेलिसन्धमङ्गित्वादेव जयनं यनसन्ती ।

अष्टमः सर्गः

मङ्गु चक्रमिव चन्द्रमण्डलं सरफुलिङ्गसुदृभिः स्मरोऽमुचत् ॥ २९ ॥
 सुत्तमर्थमकरैर्नभोभुवि अष्टमन्धतमसौघदम्भतः ।
 चन्द्रमाः स्वकरलीलयाऽदधान्मङ्गु विष्णुरिव पर्वतं पुरा ॥ ३० ॥
 पुष्करावकरभूमिकां क्रमैरुल्लिखसुदघसत्तमःकृमीन् ।
 आवृतोऽयसुदुशावकै रतेः केलिकुक्कुट इवोत्कटं शशी ॥ ३१ ॥
 किं रदैरघटि पारदैरथामार्जि किं नु सुभया दधात्रिव ।
 रोहिणीरमणरोचिरश्चितं सर्वतो जगदिनि व्यनययन् ॥ ३२ ॥
 यत्र यत्र शशिनः प्रभाभवत्तत्र तत्र सहचारिन्त्यमणः ।
 कालिकापि पदमासदत्यतिच्छायकैतयतया महीतले ॥ ३३ ॥
 छाग्रयाऽवनिमूलां दलान्तराविष्टचन्द्रकितचन्द्रिकाभृता ।
 प्राप्ति निर्मलविधूश्रतोमरश्रेणिचिह्नपतितान्धकारता ॥ ३४ ॥
 पूरयन्त इव शङ्खसुच्चकैरन्मिपत्कुमुदसुम्बिनोऽलिनः ।
 कूजितैर्युवतिचित्तजायिनं कामभूपमचिरादयोधयन् ॥ ३५ ॥
 जागरूकमहसो मनोभुजः शासनदिव्य तदा गुर्वाहजः ।
 बल्लभाभिगमनोत्सुकाजया मण्डनानि यमुपां विनेतिरे ॥ ३६ ॥
 पेन्द्वेषि सति धाम्नि तामसं रवैरिणीजनमनःप्रियातन्म ।
 तेनिरे मृगदृशः शिरोमूलां धूपनाशुमलाधूमयीनिभिः ॥ ३७ ॥
 बाणकोशमिव पुष्पधन्विनः पौलपाजामरविन्दलोचनः ।
 पृन्तदण्डदलकोशतामरैः स्नायवैरिव सुभैरपण्यन् ॥ ३८ ॥
 चन्दनद्रवयिलेपनच्छयिषोपितासधिवपुर्वैराजन् ।
 गन्धशूलिनिलकाङ्क्षिताननभ्येत्तज्जिन एव प्रभाभरः ॥ ३९ ॥
 योपितां गदितः गोप्यभङ्गाकारगरः प्रवलयामरस्य कण ।
 स्वच्छगौरगुणशुषिपताकृतिः क्षेत्रलं न ति पुनः स्वर्गीजनः ॥ ४० ॥
 योपितो मदनवेलिनाटिकामारिषस्य दलनासुवन्निभः ।
 पक्षयोर्विदधिरं त्र्यंरपि स्वर्णपुण्डलनिभस्यहंरुतो ॥ ४१ ॥
 प्रेयसां भुजलतापदे मरुत्कारासत्तनिकानिवेशनात् ।
 पुष्पबाणगणनाशार्थं वाः सन्सुपर्णस्यसिद्धात्तन्म ॥ ४२ ॥
 कामवेतिःसमं पुरो भूताः पाणवः शिवनरस्यनिर्द्वज ।
 दत्तरतनयाः प्रसायाः कृतिं स्रुततोऽनिलजैः ॥ ४३ ॥
 निर्भेभे निपुण्योत्तमजान्ते मारुतावधिव शैलनरिष्यात् ।
 कागिर्नाभिरस्योभयात्तरपरिस्वोदति विन्दस्वपतेः ॥ ४४ ॥

यौवनं चलमुपैति नो गतं विग्रहैरलमुपास्यतां प्रियः ।
 इत्यवोचदिव झङ्कतैर्वधूपादयोरभिनिपत्य नृपुरम् ॥ ४५ ॥
 चक्रुराहितविभूषणा यदा योषितो दयितमार्गमार्गणम् ।
 ते तदैव पुरतः समाययुः कामदूतकथितक्षणा इव ॥ ४६ ॥
 मन्मथातिथिषु तेषु स्मभ्रमादागतेषु भृतरोभविक्रियाः ।
 पीवरस्तनफलद्वयेन ता योषितोऽर्घ्यमचिरादढौकयन् ॥ ४७ ॥
 आस्तृतेरुशायनीयसन्निधिप्रकणन्कलरवेषु तत्क्षणम् ।
 बल्लभैः सह सरोजलोचना वासवेऽससु निवासमाद्भुः ॥ ४८ ॥
 सुभ्रुवामपसृते सखीजनेऽन्तर्विभाजि च रतालयोदरे ।
 प्राणबल्लभजुषां प्रदीपका जज्ञिरे सुरतकेलिसाक्षिणः ॥ ४९ ॥
 कामुकेषु दयिताधरामृतं निःपिपासुषु मिथोऽप्यथो सुरा ।
 फुल्लपद्मवदनालिकूजितैरात्मनोऽवसरमभ्यधादिव ॥ ५० ॥
 यन्मिथोऽप्यपिवतां प्रियार्पितं दम्पती मधु तदोष्ठपल्लवः ।
 पीत्यमानवपुरेतयोर्ददावस्तु धैर्यमथवाऽधरे कुतः ॥ ५१ ॥
 बोधिते च किमपि प्रसन्नयाऽन्तः प्रविश्य वत मानवत्यपि ।
 सागमोऽपि दयिनस्य नम्रयभूनाम तत्कथमवाप्यतेऽन्यथा ॥ ५२ ॥
 तामपात्य पिवति प्रियामुखं कामुकेऽर्द्धविनिमीलितेक्षणम् ।
 मुग्धयोषिदिव रोषिता सुरा झङ्कतैर्मधुलिहामिवारुदत् ॥ ५३ ॥
 नो तथा मधुरमग्रतस्तया पीतदत्तमभवद्यथा मधु ।
 प्रन्ययादिति पपौ स्त्रियोऽधरं कूजितेन सुकृती स्तुवन्निव ॥ ५४ ॥
 क्षात्रभावमधिगम्य भामिनी वीक्ष्यमाणपदमुख्यमक्षरम् ।
 यदृशायितमुवाच तन्मनोजन्मनो जननमन्त्रतां ययौ ॥ ५५ ॥
 मन्त्रथम्य जनिभूरवो भृशं सृष्टिमानिव स्तितेनरच्छवि ।
 पीतमात्रमपि मैथुनोद्यमे कस्य कस्य न हि कम्पमाननोत् ॥ ५६ ॥
 मुध्रुया दयिनया च चुन्वनान्दिज्ञैर्विक्रमदङ्गमम्पदा ।
 अन्तरीयमग्नान्निन्दतः कञ्चुकम्य गृहकाणि तुवदुः ॥ ५७ ॥
 स्वस्तिर्भूतनुजा कुलाग्रजे भोगिनोऽनुगलांशुकातनो ।
 वदन्नेन न न नेति दादिता परिरग्नि दशनाऽधरं ययुः ॥ ५८ ॥
 निन्दयं स्वस्ति चुन्वति प्रिये भोगिताऽनवना नितमिनी ।
 शय तैमिन्दिरलांति तादृशीवाग्रमाननिमित्तेन वृजनम् ॥ ५९ ॥
 मन्त्रवत्प्रदशानन्दिरोदरे देवि ! दैवतमग्नि त्वमेव हि ।

यत्कृते क्रुधमुपैपि ताः पुनश्चन्द्रचारुमुखि ! शालभञ्जिकाः ॥ ६० ॥

विग्रहं यदि न मोक्ष्यसीति मे जीव एष जवतस्तु मोक्ष्यति ।

स्थानके नय भुजानिपीडनात्तेन कण्ठगतमेनमञ्जसा ॥ ६१ ॥

कश्चिदेवमभिधाय मानिनीं तद्धवोऽधरदलस्थितं कटु ।

निःपपौ दरनिमीलितेक्षणस्तत्क्षणात्कटरि धूर्त्तचेष्टितम् ॥ ६२ ॥

(विशेषकम्)

पर्यरम्भि करकृष्टचीवरः प्रौढयोरुक्चया तथा वरः ।

निर्निवास्य सहसा परामहो तद्धृदन्तरतया यथोपितम् ॥ ६३ ॥

यासि रे क्व नु किलेति वादिभिः कङ्कणारचपरैः प्रियाकरैः ।

द्राग्धृतः कटकटीरवाससस्तस्करः प्रियकरो व्यकम्पत ॥ ६४ ॥

चाटुमन्त्रचतुरेण केनचिन्मानभृतमवधूय मानिनी ।

लीयते स्म शयनीयमण्डले मान्मथीं ग्रहिलतामिहाहुतम् ॥ ६५ ॥

वल्लभेन सह सन्नसङ्गरश्रीपुपोऽन्वितसमाङ्गमञ्जसा ।

तेनिरे रणितवन्ति योपितः कङ्कणानि रणतूर्यविभ्रमम् ॥ ६६ ॥

उल्लसन्नखपदप्रवालकैः स्फारहारलतिकाम्बुधारिभिः ।

अभ्यषिच्यत रतोत्सवे स्मरः कामिनीकुचघटैर्वरोरसि ॥ ६७ ॥

दम्पती वत रतान्तनिर्भरालिङ्गनादपिषतां मणिस्रजम् ।

मत्तयोर्नियतमन्तरागतो दुस्तरां विपदमेति को नहि ॥ ६८ ॥

पञ्चवाणशरशाल्यिताः स्त्रियश्चुम्बकानुरसि यद्दधुः प्रियान् ।

रोमकण्टकमिषेण तेन ता निःसृतेष्व इवाभितो वशुः ॥ ६९ ॥

इत्थं मन्मथकेलिसद्गरपरिस्पन्दाय मन्दायितान्

यूनः स्वस्वतनूरनूनखनाराचव्रणं विभ्रतः ।

व्यापहारणमत्तवारणमयं मध्ये प्रविद्योचकै-

र्वन्दीवेन्दुरुदञ्चिपाण्डुरकरः प्रोत्साह्याम्मासिवान् ॥ ७० ॥

इति सिद्धसारस्वताचार्यश्रीबालचन्द्रविरचिते वसन्तविलासनामनि महाराज्ये

चन्द्रोदयवर्णनो नाम अष्टम सर्ग ।

पातं भैरवमातनोत् रभसादस्ताचलादन्वहं

शम्भोर्माँलिवने तपस्पतु कुरो वा जाहदीसैकते ।

खण्डीकृत्य ददाह वा क्रतुभुजामात्मानमीशो निशां

श्रीमन्त्रीश्वर जैत्रसिंह ! भवतः नाम्यं तथाप्येति न ॥

नवमः सर्गः ।

सञ्ज्ञाननिद्रोऽथ विनिद्रकीर्त्तिः स्वप्नान्तरासौ नितराममात्यः ।

एकाङ्घ्रिमेकं सुरमुत्तरन्तं दिवो ददर्शातिशयैः स्फुरन्तम् ॥ १ ॥

सप्तर्षिभिस्तैरभिवन्द्यमानमन्वीयमानं च दिशामधीशैः ।

विरञ्चिपुत्रेण धृतातपत्रं ग्रहाधिपाभ्यां धृतचामरं च ॥ २ ॥

पाणौ श्रियं पङ्कजभाजि वासे वामेतरे चापि गिरं दधानम् ।

निजाङ्गभासां भृशमङ्गभाजां नेत्रेषु पीयूषमिव क्षरन्तम् ॥ ३ ॥

(विशेषकम्)

अभ्यापतन्तं तमथो विलोक्य मुत्कौतुकावेशवशो वसन्तः ।

पीठं तु पीठं ददतार्थमर्थमिति ब्रुवन्सत्वरमभ्युदस्थात् ॥ ४ ॥

स्वचेतसीवामितभक्तिचित्रे तुङ्गे विशाले कलधौतरम्ये ।

निवेशयामास नवे नृसिंहः सिंहासने तं सह वासवाद्यैः ॥ ५ ॥

तदत्तहेमासनमूर्च्छिं कृत्वा वृषीमृषीन्द्रेषु निषेदिवत्सु ।

ददौ तदौचित्यविदेष मन्त्री रत्नार्थमेतस्य ततोऽपरेषाम् ॥ ६ ॥

मानी समानीय स मानितार्थी पाणी प्रमाणीकृतसाधुवृत्तः ।

कृतानतिर्वाचमिमासुवाच भूत्वा पुरो मन्त्रिपुरन्दरस्य ॥ ७ ॥

हे नाथ ! पूर्वं मम चेदभीषामपूर्ववद्भासि विलोचनानाम् ।

तथापि वेत्तीव मनस्तदेवं धर्मोऽसि यत्त्वं जगदैकविन्दुः ॥ ८ ॥

तपोजपोद्योगद्यादमैस्त्वासुपासते स्मानिशमङ्गिनो ये ।

तेपामियं गीः समुदेति देहे गेहे च लक्ष्मीरियमभ्युपैति ॥ ९ ॥

पर्यायलब्धोदयदीप्यमानाविमौ विभाधीशविभावरीशौ ।

विश्वप्रकाश्यं कुस्तोऽनिशं यत्किल प्रभाते स खलु प्रभावः ॥ १० ॥

क्व वातभक्षी भुजगः क्व मुस्तालोलो नुक्कोलो जडधीः क्व कूर्मः ।

क्व ते विसञ्ज्ञा गिरयः क्व मत्ता नागाश्च गामुद्ग्रहसि त्वमेव ॥ ११ ॥

दिशामधीशा मघवादयोऽमी यज्जज्ञिरे मन्दिरमिन्दिरायाः ।

यज्ज्ञानपात्रं च वभृवुरेते देवर्षयो देव ! स ते प्रभावः ॥ १२ ॥

श्रीष्माङ्गभीष्मातपदाचदाह्वारीणि वारीणि वसुन्धरायाम् ।

मुञ्चन्ति यद्वारिमुचः कुनोऽपि स प्राभवः खेलति सुप्रभावः ॥ १३ ॥

इदं स्वमंवेदनतो मनो मे यद्वेत्ति तत्तद् गदितं पुरस्तात् ।

अतः परं त्वद्वदनादशेषं निवोद्भूमिच्छामि विभो ! विशेषम् ॥ १४ ॥

देवोऽथ सामिस्मितपूर्वमम्भोथरध्वनिः स ध्वनयन्दिगन्तान् ।
 तमङ्गरङ्गत्पुलकश्चुलुक्यमाणिक्यचाणक्यमिदं वभाषे ॥ १५ ॥
 वृषश्चतुष्पादभवं पुराऽहं युगं यदासीत्कृतनामधैयम् ।
 ततोऽपरस्मिन्नभवं त्रिपादोऽन्यत्र द्विपादोऽजनिपं ततोऽपि ॥ १६ ॥
 हे विश्ववोधेय ! यदात्थ तत्ते सर्वं समीचीनमहीनवृद्धे ।
 यद्वेधसा त्वं त्रिदशायलीनामंजानुपादाय विनिर्मितोऽसि ॥ १७ ॥
 कलौ युगेऽस्मिन्नयमेक एवावशिष्यते विश्वधुरीणपादः ।
 पश्यन्ति तं भूमिभुजो न पादोऽवधार्यतामित्यपि दृश्यमानम् ॥ १८ ॥
 पापेन क्लृप्तच्छविनाऽऽतपत्रच्छायापदेशेन परीतदेहाः ।
 धात्रीभुजो धर्म इति प्रतीतं नामापि नामी मम ही महन्ते ॥ १९ ॥
 पुरा सुराज्यश्रियमाप्य सत्तो मामेव सम्प्रत्यवजानते ये ।
 धात्रीधवानां कुधियाममीषां को नाम नामापि समाददीत ॥ २० ॥
 श्रीमूलराजः स जगाम राजा यथा च स श्रीजयसिंहदेवः ।
 सोमेशयात्राभिरनैपि विश्वमनीषितां स्फातिमहं यथाग्याम् ॥ २१ ॥
 श्रीसिद्धराजः समधत्त राजविहारमाप्नोत्नगोपमं मे ।
 ग्रामांश्च शत्रुञ्जयसाचकार स द्वादशाऽस्मन्महामः प्रवृद्धैः ॥ २२ ॥
 जगाम च श्रीजयसिंहदेवमाता सती सा मयणद्वैश्या ।
 मत्खेलदोला किल सोमनाथपथो ययाऽमोन्वत नातुल्योत्तः ॥ २३ ॥
 यया च सोमेशपथे यथेच्छं तीर्थोप्यनीनोपकृतास्ततोऽर्थः ।
 सत्रामनोभिर्जगतोऽपि सत्रागारैरभिचार्त्तिसंश्रयोऽहम् ॥ २४ ॥
 कुमारपालः क्षितिपालरत्नमालेख्यशोपन्वमवाप सोऽपि ।
 असूत्रि शत्रुञ्जयरैवताद्रियात्रोत्सवैर्येन ममाभितोषः ॥ २५ ॥
 मामेकपादस्य विहारहेतोरालम्बदण्डानिय यो विहासन् ।
 कलिं निग्न्यन्येव तदीयगत्तांपूरेषु पूर्वं रचय्याह्वार ॥ २६ ॥
 तैस्तैर्विना तत्कालिकालदोषात्तत्कीर्त्तनैः प्रापि दशाभिर्दना ।
 तेनाऽधुनाहं पशुधातले एा निराश्रयः किं करपाणि पन्थ ! ॥ २७ ॥
 वेदारसोमेश्वरयोरतीव शीघ्रं विषाणे तु हृषान्ननो मे ।
 रसायनीय धररोगिदेरे गेते पुनर्यौदनानामनदीम् ॥ २८ ॥
 यो मन्त्रदागन्तदनेवासप्तान्तर्कापेनङ्गिः प्रसस्तितार्त्तात् ।
 स साग्भवं तीर्थपथः प्रसृतसिरीशैर्नृकुम्भे ॥ २९ ॥

आधाय मूलेश्वरलिङ्गजीर्णोद्घृतिं कृती माण्डल्लिपत्तने यः ।
 श्रीमूलराजश्चिनिपालकृतसमुद्योतग्रामाम् ममावनागम् ॥ ३० ॥
 सङ्गीतनादः श्रुतिशुक्तिपेयः श्रेयस्करोऽजायत यत्र पर्वम् ।
 तत्राधुना दुःसमयानुभावाच्चैत्येषु कष्टं करदाश्रयन्ति ॥ ३१ ॥
 जैनेन्द्रवैशेषिकसांख्यबौद्धनैयायिका जैमिनयश्च येऽर्मा ।
 ते साम्प्रतं दर्शनिनः क्व यान्तु कदर्थ्यमाने मयि दुर्युगेन ॥ ३२ ॥
 यद्वा खल्वृत्त्वा बहु वेत्सि सर्वं त्वमेकदेशेऽपि निवेदिते यत् ।
 तथा यतेथास्तदमात्यराज ! विलीयतेऽर्त्तिर्मनसो यथा मे ॥ ३३ ॥
 अथेति शेषामिव धर्मशिक्षां समाददे यावदसौ वसन्तः ।
 तावद्दिनेशाग्रसरप्रतोतानकैर्ध्वनद्भिर्विधुताऽस्य निद्रा ॥ ३४ ॥

अथ श्रुतिपथप्रियं कलितकृत्स्नसम्मूर्च्छनं लयत्रयननोहरं मधुरतानमासस्वरम् ।
 सभैरवगिरः पुरः करमुदस्य वैतालिकाः समानवयसः प्रगे सचिवशक्रमित्यूचिरे ॥

जय त्रिविधवीर ! भूवल्यतीरसङ्गीतदोः-

पराक्रम ! जिनक्रमप्रणतिजातराज्योदय ! ।

विभाति हि विभावरी त्यज वसन्त ! शय्यां मुदः

श्रयन्तु तव भालभूतलनिभालनैः सेवकाः ॥ ३६ ॥

मिलन्मलयभूरुहामिह हि नीलमोचाजले

लुलन्मरुलकामिनीकुरलकन्दलीः कम्पयन् ।

स्मरग्रहिलस्वर्णरीसुरतखेदमुच्छेदय-

न्नयं दिनमुखानिलस्तव सुखाय सञ्जायताम् ॥ ३७ ॥

वने वृणितुमद्य भोः क्व ननु गंस्यते कथ्यता-

मितीव सति काहले खगकुलस्य कोलाहले ।

समन्यु मिलति त्रसत्यभयमन्यदालम्बते

वधूवरमरागि चोन्मिषति रागिटृत्ताम्यति ॥ ३८ ॥

इतः कुमुदखण्डवन्मिलति खण्डितालोचनं

विशीर्यति विधूश्रवत्कुसुममण्डपः कामिनाम् ।

इतश्च रतदीपकाश्रयमपास्य सन्ध्यातप-

च्छलादभिययौ महःपतिमुपेयिवांसं महः ॥ ३९ ॥

इतो हरिहरिन्मुखे धरति भानुभापल्लवो

भचक्रमपचीयते भ्रमति कांदिशीकं तमः ।

इतश्च गगनश्रियो विपणियोपितो वाऽग्निलं
 चिनाद्य यस्तु चन्द्रमाः पितरि यानि रत्नाकरे ॥ ४० ॥
 इतो विल्ललितालका रमणमन्दिरेभ्यः पण-
 श्रियो निजगृहानसूः किमपि यान्ति निद्रालम्बाः ।
 इतश्च पटुकुक्कुटस्वनविनीतनिद्रागमाः
 पुनन्ति कुलयोपितः प्रतिनियेतमेताः क्षितीः ॥ ४१ ॥
 इतो रजतभाजनं जगिनमङ्कुरांयाङ्कितं
 सधिष्णयलवणं तत्रोपरि निरग्य विश्वश्रिया ।
 सहस्रकरदीपकैरविरितोऽपि चागत्रिकं
 विभातभविवाक्षणे प्रयुणमेतदाग्न्यने ॥ ४२ ॥
 परोपकृतिमिच्छता भुवनमेतदुन्पित्तमना
 ऽधुना कमलबन्धुना भगवता विदोषं कृतम् ।
 अतो गगनमण्डलाद्भजनि पात्रमङ्गान्विता-
 मुपानलमिलानने दधदपारतकान्तिः शर्मा ॥ ४३ ॥
 इतोऽयमुदयन् रविरत्ययमितोऽरुनमिन्दुः प्रया-
 लुभात्रपि विभागुणप्रयुणयन्भ्रमो ह्ये विन्दुः ।
 प्रबोधस्समये तयोऽल्लसितकालमादीक्षिता-
 द्वितांशुपथसर्दत्राणकपुठन्यसायेदकः ॥ ४४ ॥
 असावलस्रपक्षिणीपनविवाशर्दागिरित-
 स्तमित्वरिपुरं गुमानुदययोदिसार्थोऽर्जुन ।
 असावपि दधसिन्नाशदभिवाङ्गलेपां निशा-
 पतिः पिपतिप्रत्यां परसयानि मन्तायत्नाद् ॥ ४५ ॥
 अनङ्गजगदीशितुर्नमस्सराजभानीव च-
 त्रिविधप्रत्युत्सवसिन्विरुहितुदित्ययः ।
 स योऽपि रजनीपतिरनुत्तुर्माभिररवापते
 कृत्स्नरठजाकातृनिमेषाप भिन्नेभ्यस्त ॥ ४६ ॥
 न्यदारयदयं तदिः स्वप्नयत्तर्तैर्दिवसो-
 तिरणप्रसंगिपोस्तः स्पृशितसक्त्यस्तगारगतम् ।
 इतरादभिरुणयसपवदुत्कृष्टो मता-
 न्तिम विषयाय मन्तायत्तर्तैर्दिवसः ॥ ४७ ॥

जपाङ्गुसुभकास्यपाकृषति पुष्पलाची वने
 नखक्षतधिया वपुष्यपि दधाति सुग्धाङ्गना ।
 महोऽरुणभहर्षतेर्निजचरुस्थमासेवते
 कुसुम्भजलशङ्क्यांशुकभरेण कौसुम्भिकी ॥ ४८ ॥
 पुरोगिरिगुरुदरोपरि सुवर्णकुम्भः क्षणं
 नभोज्जणमयस्वस्तुर्जठरकूपिकापङ्कजम् ।
 तमस्तरलपद्मगावलिविलोपताक्ष्यस्त्विषा-
 मयं वितपते पतिर्ननु तवेव तेजःकणः ॥ ४९ ॥
 कोकः शोकं त्यजति तिमिरं त्रस्तमस्तश्चक्री-
 हर्षस्तर्पान्नलिनमलिनः प्रीतिमन्तः पिवन्ति ।
 प्राच्यप्रत्यग्गिरिकरिशिरोगण्डयोर्भास्वदिन्दू
 सिन्दूरस्य श्रियमभजतां स्मेरवन्धूकवन्धू ॥ ५० ॥
 तुलयति नभोवृक्षे बालः प्रबालसिंहार्थमा
 विधुरपि मधुच्छत्रं लक्ष्मच्छलोपितमक्षिकः ।
 क्षिनिरपिहिता देहिच्छायामिपाल्लजन्तुभि-
 स्तिमिरजलयौ पीतेऽगस्त्यानुकारमनूणा ॥ ५१ ॥
 उत्फालकर्मकरमार्जितमन्दुरान्तर्नन्दाः प्रतीष्टखरकङ्कतमार्ष्टयोऽमी ।
 न्यस्तासुरःस्थिनिकपाशनटेरिकीर्त्तिक्षारां लिहन्ति लवणेन्द्रशिलां तथाश्वाः ॥ ५२ ॥
 त्वद्वाजिराजिकपयो निजकेलियष्टिमौलौ सुहुः खुरखुरारवरौद्रलास्यम् ।
 भानुं प्रति प्रनिकपीन्द्रमुग्धभ्रमाप्तकोपा अमी स्फुटिनदाडिमतुल्ययन्ति ॥ ५३ ॥
 त्यहन्निदन्तमुशलानि नवार्करश्मि-
 रज्यद्वषंषि सुपिनारिवधृविलास ! ।
 तां म्मारयन्ति ननु शङ्खमृद्योपजातां
 भृविद्धर्वाग्निधिरान्निनामवस्थाम् ॥ ५४ ॥
 भानुर्भवानिव नवप्रमग्न्प्रनापां
 विक्रामति त्रिसुवर्नकमतो वमन्त ! ।
 चन्द्रमनु शङ्ख इव नठयति शङ्खगौरं
 द्वित्वा मद्रोऽजनि महो विक्रमन्कलङ्कम् ॥ ५५ ॥
 कृषितकपिरुपांलशोशशोचिः
 प्रन्तनमःकरिशोणिर्नृगिवायम् ।

उदयगिरिगुहागृहाक्षिरीया-

श्रुति हरिरन्धरकाननस्थलीषु ॥ ५६ ॥

विधुरतिविधुरस्तु कृष्णसारं

परगिरिगह्वरवाहिनीवनीषु ।

अधिविशति समन्वितः समन्ता-

दयमपि सगप्रनि नारयानृगीभिः ॥ ५७ ॥

रुचिभिरधवलोऽपि विश्ववोधो

वृत्तिकलया धवलोऽयमंशुमाली ।

अमृदुरपि मृदुश्च कांकचक्रं

मुदमभिवर्जयनां विकर्त्तनांऽपि ॥ ५८ ॥

नमदमरशिरःकिरीटकोटि-

द्युतिभरपद्मविनाग्निपीठभासः ।

तव मुदसुषभादयो जिनैन्दा

ददतु दिनादिमहे पमन्तपालः ॥ ५९ ॥

पुता पैतालिकानामवतिन्तदप्रतृणीमादण्यं पाचः

कामं पाणांसुतानि द्रविणवितरणोपात्तकर्णांश्चकारः ।

देवः श्रीचरतुपालश्चुल्लुशभवत्सुषामत्तभमात्पमरणा-

स्तल्पं व्यामोर्त्तलाजलनिधिपुतिनासास्तुत्सामर ॥ ६० ॥

इति सिद्धमारब्धा सर्वं विमलक विमिता ॥ ६० ॥

महाया ये सुमेधार्णवं जायन्ते ॥ ६० ॥

दशमः सर्गः ।

दिने ३३, प्राणशक्ति का रूप महात्मना

तत्कृतार्थेय स्वतार्थपालया वैश्वं विजयिद् वा वै भद्रम् । ३

Spa...
nk had...
the pr...

तीर्थवन्दनविधित्सया ततः सत्त्वरो गुरुनिदेशनादिति ।
 एत्य वीरधवलं क्षितीन्द्रमित्याह संसदि स मन्त्रिचन्द्रमाः ॥ ६ ॥
 क्षत्रियाः कलियुगेन दूषिताः सर्वतोऽपि न तु मासकः प्रभुः ।
 कालतोऽप्यखिलधातुजित्वरी श्यामिका न कनकस्य जायते ॥ ७ ॥
 पापकालकलिकालसङ्गतोऽप्येति नैव विकृतिं कृती जनः ।
 उत्कठोररवकाकपोपितः कापि कूजति कङ्कनि कोकिलः ॥ ८ ॥
 तत्कलावपि कला भवत्यसौ जृम्भते कृतयुगस्य पावनी ।
 न्यायधर्मविधिषु प्रमाद्यते शश्वदेव न हि देव ! यत्त्वया ॥ ९ ॥
 देव ! तीर्थपदवी दवीयसी निर्मिता कलियुगानुपङ्गिना ।
 तां नितान्तमदवीयसीं त्वदादेशतो रचयितुं मनोऽस्ति मे ॥ १० ॥
 राज्यमेतदुपचीयते श्रिया जायते जगति सापि धर्मतः ।
 जृम्भते स तु सुतीर्थयात्रया सापि देव ! भवति त्वदाज्ञया ॥ ११ ॥
 मन्त्रिणा निगदितं महीपतिस्तन्निशम्य सुदितस्तमूचिवाह ।
 वस्तुपाल ! मम भालसल्लिपिः कापि यस्य सचिचो भवादृशः ॥ १२ ॥
 येन येन विधिना विजृम्भते राज्यमेतदधिकार्थिकं मम ।
 तं तमर्जयितुमिच्छया भवान्मासकं प्रतिशरीरमर्हते ॥ १३ ॥
 भूभुजापि तदिति प्रणोदितः श्रीवसन्तसचिवः प्रमोदभाक् ।
 तेजपालमथ वन्द्युस्मात्मनो वन्द्युवागिति रहस्यभापत ॥ १४ ॥
 आत्मगोत्रगुणभिर्ममेदमावेदितं सकलतत्त्ववेदिभिः ।
 यत्कृतार्थय सुतीर्थयात्रया वैभवं निजमिदं च वै भवम् ॥ १५ ॥
 सम्मनं समजनिष्ट भूपतेरप्यदस्नदियशुर्वराधुरा ।
 दुर्वरा त्वयि निवेदिता मया स्वांशतः समवनार्थं सम्प्रति ॥ १६ ॥
 त्वं प्रजा नयसुजानवाक्समावर्जयेः किमपि कोमलैः करैः ।
 पश्य कोमलकरां निपेक्ष्यते तारकैरपि शशी न भानुमान् ॥ १७ ॥
 दर्शनानि पश्यपि प्रसादयेरन्नपानवन्नैर्यथायथम् ।
 आशिषः किल तदाननोदिता वर्धयन्ति नृपराज्यमम्पदम् ॥ १८ ॥
 मौलिमदृष्टिनहन्ममगुष्टमन्तथा विनयनम्रकन्धरः ।
 वन्द्युपालमचिवेन्द्रशामनं तेजपालमचिवः ममाददे ॥ १९ ॥
 मन्त्रिणाद् गुणनिदेशनमनतः कौटुम्बीः प्रतिदिशं स पत्रिकाः ।
 मन्त्रिणां द्विक्रमद्वयलोकमाहातुमान्मिकद्वनपूर्यः ॥ २० ॥

निरिच्छते तदा महेशा न महेश महेशकौतुः ।
 मूर्ध्नि सङ्घटितानामद्विषितं चाकिरे विजयसेनस्यः ॥ २१ ॥
 वासुदेव कश्चिरे गुणकमविज्ञेया व्यथित देवतालयम् ।
 सङ्घटिते परे देवमङ्गलानकमुदरैकेनम् ॥ २२ ॥
 देवाते स्म सिमहेतु गुरुदरस्तस्य तत्र हिमवानिवाञ्जलः ।
 सङ्घटितोऽपि पदमण्डपावली पादपङ्क्तानिमाऽप्य साऽनवम् ॥ २३ ॥
 स्यन्दनवालिपदातिमण्डलैस्त्रिपदातिनकचस्यसन्निहतैः ।
 मण्डलाधिपतिभिश्चविभूतवासिभं चपतिदेवितेरिष्टं ॥ २४ ॥
 लटगाञ्जमकच्छलदेलावनिवर्द्धविषयाः समन्ततः ।
 तत्र सङ्घटितः समायुक्तोऽपवाविष समस्तसिन्धवः ॥ २५ ॥
 आगता विविधदेशालस्ततः सैष सङ्घजनता प्रसादमाके ।
 पदपुत्रालसविषः श्लिष्टविषयः स्वकार विविधकथयतैः ॥ २६ ॥
 सङ्घटितोऽपि वाञ्छाकवादेनस्वदेवतयजलपात्राभूषणः ।
 श्रीनिन्दकतयैः परः कपटान्धिकाविहितसविधिः सुधैः ॥ २७ ॥
 द्वापिकाधरपदातिनसैषकच्छात्रिकादिकथयतिमहेश्वरः ।
 सङ्घटितोऽपि गुणकमावादिदेवद्विष्टि विहितैकमङ्गलः ॥ २८ ॥
 वालिगानिखिरवातसुदिनाधुनैर्धुनैःसुरितसामिजमण्डलः ।
 वालिमानवमङ्गलकथयानञ्जलकथयतिमानवः ॥ २९ ॥
 सङ्घटितकश्चिदेवामिवाचारवचुरितवपुतानिद्विषयः ॥ ३० ॥
 तौधुवन्दनकृतं ततः कृतौ तेजपालमथमान्मनाऽजयम् ।
 न च वीरपवले द्विनेनदंसापच्छय सङ्घटितकथयतः साः ॥ ३१ ॥

(अष्टमस्कन्ध)

देवतलपविनात्रिविक्तः सङ्कलोकयुधिः समन्वितः ।
 वन्दनस्तनपनचतुर्नाचुनप्रक्षणादि विवतान संवद ॥ ५० ॥
 सर्वतोऽपि रसपानपण्डितैर्निर्मितै रसवतैरसमुद्ययै ।
 नरिप्रपालितदेवेषु यतैव प्रपलाभप्रदतैव यान्तिनः ॥ ५१ ॥
 तेन सङ्गजननसि ज्ञेयं तस्य निमित्ततन्नु सर्वतः ।
 निम्नै तदस्य सङ्गसुखेना भावनं तदस्य चात्मनः ॥ ५२ ॥
 कौविकेन कालिकालितरं वसुिपालयानि विवलय नत ।
 भासुमलय जगाम जलिषु वैशेषेण प्रतः प्रवतसः ॥ ५३ ॥
 सत्यया धीशोकगमनप्रया संश्रितोऽविजयनिर्दे जगदस्य ।
 यतमा विजयतिरतदप्रविशयवैरितितः गमस्यैः ॥ ५४ ॥
 रोहिणीसामोकातिनरै रै रैरमन्तरनै विवलासिनि ।
 स प्रपलाभ्य सङ्गसुखलितिसुसै विमलपर्वतं प्रलि ॥ ५५ ॥
 जगत्तं तत्र देव व्यप्रादिषु चन्दना मुक्तसुप्रमत्तानाम् ।
 वलवादेनसमुत्थितेषु तेषुः साव्यमङ्गलियतेषु प्रपुष्यते ॥ ५६ ॥
 सङ्गपूर्वतसि यान्तचतुर्दिगीतलीनमसः शैवैः शैवैः ।
 गजतः सपदि सङ्गसुखेतरस्य समुत्थितियाप्या गिरी ॥ ५७ ॥
 पदविमयुग्ममठनं तिनं पण्डुवामस्य पण्डुवामः ॥ ५८ ॥
 पञ्चपण्डुसमठपञ्चपञ्चद्विजयवित्तनलं समन्तः ॥ ५९ ॥
 पदविमयुग्ममठनं तिनं पण्डुवामस्य पण्डुवामः ॥ ६० ॥
 सङ्गसुखलितिसुसै विमलपर्वतं प्रलि ॥ ६१ ॥
 सङ्गसुखलितिसुसै विमलपर्वतं प्रलि ॥ ६२ ॥
 सङ्गसुखलितिसुसै विमलपर्वतं प्रलि ॥ ६३ ॥
 सङ्गसुखलितिसुसै विमलपर्वतं प्रलि ॥ ६४ ॥
 सङ्गसुखलितिसुसै विमलपर्वतं प्रलि ॥ ६५ ॥
 सङ्गसुखलितिसुसै विमलपर्वतं प्रलि ॥ ६६ ॥
 सङ्गसुखलितिसुसै विमलपर्वतं प्रलि ॥ ६७ ॥
 सङ्गसुखलितिसुसै विमलपर्वतं प्रलि ॥ ६८ ॥
 सङ्गसुखलितिसुसै विमलपर्वतं प्रलि ॥ ६९ ॥
 सङ्गसुखलितिसुसै विमलपर्वतं प्रलि ॥ ७० ॥

विद्वान्मा अथवा मा मयुषं सर्वेषु विद्विद्वेति चक्रिः ॥ १२ ॥

रेमां सिरेभान्ति कसुप्रधानान् व्ययित्तद्वैभस्मिन्मान विनेक्य ।

॥ ११ ॥ अथा व्यलेकन तदास्युत्तान वण्टाटणकारयुजा गजेन्द्रान् ।
वलसिखं केपि विज्ञेतिनाक्षं साचुकिनास्यं च सद्देवमन्त्रं ।

॥ १० ॥ विरिन्दे मन्त्रियपाणिरे ते सशुक्राङ्गा इव कुञ्जैर्याः ॥

वदन्तदेतोपदिनागवज्जिह्वमङ्गैर्द्विजलसालदानाम् ।

॥ ९ ॥ सिन्दूरैर्योकाणकिसम्पद्भिः शङ्खानुरितस्तत्र सद्दे मद्देमाः ॥

अथा कुयोर्द्विसिद्धद्वयो विद्याललादोत्तमसासिपुत्राः ।

॥ ८ ॥ यतः प्रभावाचूवसुष चाक ईदोष लेदोऽपि कृतो अदस्य ॥

पयोसिन्धुस्य अदादंयुद्धेन कश्चित्तदाऽज्ज्यत सादिनाऽथः ।

॥ ७ ॥ चाखदं दन्तैश्चरुचूवाम हुतहुतं वाय पलायते स्म ॥

कश्चित्तदाऽश्वातिरोठः स्वकाठसिन्धुस्य पयोषललानदेस्तम ।

॥ ६ ॥ देया वलर्धुवसुद्विज्ञानयो विद्वेति विद्याभिरभावेन ॥

विद्वान्माद्वेषितमानमर्दं कश्चित्तदाकण्ठं निरदकण्ठः ।

॥ ५ ॥ तदसद्देशोपहितजगपदः कश्चित्तदा सादिनाकारोहं ॥

देयोऽभिरुचं वदवामिवाचूवत्तापरं वयु विद्देवमाणाः ।

॥ ४ ॥ कोशानलं वृष्टिमतव वक्षो निमालयन्ति स्म तदा स्वयथाः ॥

विषयन्तः कश्चित्तदन्तैस्तसुशोभतस्त्वनमवद्वितास्यः ।

॥ ३ ॥ धृतस्तदानीं विवसुत्पतन्तविरद्वान्मा वृष्टिमन्त्रदम्बम ।

पयोषिताः स्वणुषलानवन्तः क्रयोकारैः सादिभिरदरेण ।

॥ २ ॥ समं समन्तदपि सङ्खलकः प्रयाणकाय प्रणो वसुषं ॥

वक्षो नदन्ती तरसा निरोम्य रसातिरेकं विसुलं विनयम् ।

॥ १ ॥ प्रयासतोऽपि विषयति सुलक्ष्यमन्त्रो नमस्कृत्युमय प्रत्ये ॥

प्रयाणवृक्षांनिनदं पदं तसामन्तवर्गाऽपमन्त्रालोऽर्थीः ।

एकदशः सर्गः ।

द्वेषुषानिमाङ्गैस्तसुशोभतस्त्वनमवद्वितासि ॥

याऽकद्वेषुषा विवसुत्पतन्तविरद्वान्मा वृष्टिमन्त्रदम्बम ॥

कश्चित्तदाः पदपासवदं यतः शीतरुपजलमय ।

द्वेषुषाः किञ्च सम्यति विद्विद्वेः नीतिविद्यः गुरुयः ।

विरोधो मदीयवदन्तो स्यात्तिसामोदिव ॥ २७ ॥

करोतयावानमवप्य पञ्चधाराभिरसं विरोधवर्जिः ।

भाकारोवोषी दंतितन्दनोत्तवणाऽवतीर्णा सहे शङ्खोव ॥ २७ ॥

मार्गोपिच्छलतपवारणालो रणज दंवालपुत्रपन्था ।

पङ्कजप्रभाङ्कतवन्वाणारोसादपयसादंजनसिद्धेत् ॥ २५ ॥

न्यपुत्रकमर्द्धि कटके तपुत्रकसिद्धेत्प करोतयाविकथवन्तः ।

सच्छप्यमावरेदंलतपवनसून तं सेविष्यमाजाम ॥ २४ ॥

सद्वेव दंतकमविकथोत्त विविजितः कल्पतकतदंतीस ।

प्राणितं रथललनमथारोहे नारायणवत्सदाधुसं ॥ २३ ॥

उत्तरेपुत्रोऽथवसं पयदंस्त्रिदंतां सविबेकरताः ।

प्रक्षतदंनरागोपरेमार्गान्तराववित्तं दंयुजः ॥ २२ ॥

विरोधमानदंयप्रापिच्छदंछदोवलिच्छदोद्वान्तरालैः ।

उदधनशोमवति स्म लोको वाहं तिमोहं हि सप्तकरोति ॥ २१ ॥

पदाश्लिफकच्छसिच्छसिन्नान्तःस्थितावरोधैकविलोकनय ।

संभय योपयप्राप्तितन्वतीति विमरे ॥ २० ॥

आकाश दंसिरकसितयान्ता दंतितनमथकिलवेणुप्राप्तिः ।

नमो लिदन्तः सदेसुव रणा ॥ १९ ॥

उच्छेदशोपुत्रकमर्द्धि कटकेत्तपनलालसजान्तःपुत्रनादिप्राप्तसं (?) ।

आच्छेदमादोव्यपिच्छदंशोव्यप्राप्योप्राप्तं पलपुत्रं स ॥ १८ ॥

नमूलकनां निवहेयु शोषसिन्धुप्य द्वावैकमसिद्धिराशु ।

सुतः सुधा सादिसिद्धेजान्तं तदन्त्या नैव यदंतिन मासि ॥ १७ ॥

आकाशंनानामव्यपि प्रकामं मारा न्यथायन्तं मज्जिप्राणाम् ।

नानावलीका वलितो सा सोमनीवाभिसिद्धो चवाल ॥ १६ ॥

विशान्तकान्तसिद्धिपुत्रवदोच्छेदोपप्राप्तोवलिच्छेदकोलपन्तः (?) ।

ससिद्धिसिद्धेदन्तः सविद्यनलनापथरा इवेतैः ? ॥ १५ ॥

युवपुत्रोत्तव सवित्रवापाः सुवर्णोत्तोरिजुजः समुद्युः ।

प्रत्ययप्राप्तिसिद्धिः सक्तमामाः ससिद्धाधिपससुवतीना ॥ १४ ॥

स्फुरासिचन्ता न तदा समुद्युः पदानयः किं वि महोसुप्राप्तो ।

सुद्वेदानसा युगधंविदलसाः सुनासुजानोव रया तिरुः ॥ १३ ॥

तिलन्यमानवतलोदणः सपकनादंयुजोऽवतीर्णाः ।

गवाक्षमिना मणिनिमित्तया सङ्गन्तमिति सन्निधानमप्यम् ।
 कल्पितानादीन्निवृत्तानां च काश्चित् ॥ ५५ ॥
 उक्तमप्यत्र कल्पितमपि सनदयं सन्निधानं दर्शयन्ति ।
 प्रकाशयन्ती क्षणमप्यन्तं काश्चित्कर्म च तथा चकार ॥ ५६ ॥
 काश्चित्कर्म सात्त्विकमवाप्तिभया विवृत्य केशान्जुनराववन् ।
 स्मरणं कदाप्युदकरणं रोषं रोमाञ्जस्वरिभिकोत्तित्वं ॥ ५७ ॥
 देवैः मनः श्रुत्वाश्चिद्व्यवस्य यदैव काश्चित्कर्म तदासौ ।
 देवीव काश्चित्कर्मिभ्यश्चकार रोमाञ्जस्वरिभ्योत्तित्वं ॥ ५८ ॥
 अस्मां प्रविष्टा इति स वसन्ती निःसृत्य मा याति कथञ्चनपि ।
 मा इति कामतदयं सनाभिस्तस्येति रोषादेव काश्चित् ॥ ५९ ॥
 अर्थाप्युत्तित्वं कदाप्यवाप्तिभयानामप्यस्यां सन्निधेयं जयान् ।
 पण्डितमप्यन्तं कर्मवत् भयः परस्परं काञ्चनकण्ठानामपि ॥ ६० ॥
 अस्त्यमादेति किञ्च कालविलोलापादं लज्जानामसर्गैः ।
 अर्थाप्युत्तित्वं कदाप्यवाप्तिभयानामप्यस्यां सन्निधेयं जयान् ॥ ६१ ॥
 काश्चित्कर्मिणां यदैकं सित्वा प्रजा च्छुटशीलान्निवृत्तानाम् ।
 सित्वा तदासदाविद्वान्मोकं केशव कदापि यदैवमाकारे ॥ ६२ ॥
 काश्चित्कर्मिणां किञ्च लज्जामप्यन्ती विद्युत्स्वमाकारितयुनादा ।
 सन्देहमाणाकाङ्क्षायादौनादीन्निवृत्तानामप्यस्यां सन्निधेयं जयान् ॥ ६३ ॥
 काश्चित्कर्मिणां कदाप्यवाप्तिभयानामप्यस्यां सन्निधेयं जयान् ।
 नादौमायाय कलाश्चकापां कर्मा पुनः कण्ठोसिचकार ॥ ६४ ॥
 अर्थाप्युत्तित्वं कदापि देवतानां निवृत्तं निवृत्तं कदापि च काश्चित् ।
 वसन्तवाक्षादिपुत्रैश्चानामप्यवाप्तिभयानामप्यस्यां सन्निधेयं जयान् ॥ ६५ ॥
 तत्र क्षणं सन्निधेयं रोमाञ्जस्वरिभ्योत्तित्वं ॥ ६६ ॥
 (पुनश्च)
 चन्द्रमयं नन्दमानां मद्देयां नन्दमानं मन्निधेयं विवृता ॥ ६७ ॥
 तदाप्यवाप्तिभयानामप्यस्यां सन्निधेयं जयान् ॥ ६८ ॥
 दिव्यान्निवृत्तानामप्यस्यां सन्निधेयं जयान् ॥ ६९ ॥
 अथाप्यवाप्तिभयानामप्यस्यां सन्निधेयं जयान् ॥ ७० ॥
 तथा कदापि रोमाञ्जस्वरिभ्योत्तित्वं ॥ ७१ ॥
 तत्र दिव्याः सन्निधेयानां सन्निधेयं जयान् ॥ ७२ ॥

The materials about the history of Gujarat—The following historical information about the history of Gujarat can be gathered from the present work. A warrior with a sword in his hand unsheathed sprang up from the smothered breath of the demon. He was called Chamharya and he ruled the earth by destroying demons. In his race there ruled Maharaja, whom the god Somesvara, pleased with his pilgrimage on every Monday, helped in bit-ting Chamharya, who cut off the heads of his enemies with his fierce sword, succeeded him. His son Vilabharya was well-known as Jaykambhar. Bhim's victory over Bhoya is simply related to. Jayashindevi subjected the king of Dhari and brought him to his capital in a wooden cage. He also conquered them and brought them from the seat of the Yoginis and reduced to subjection the demon Barbar. A grant of the villages was made by him for the temple of Srutarya. Kumarapala got repaired the temples of Keditra and Somesvara. He erected many temples and gave up the price of confiscating the property of those who died heifers. He conquered Bilala and the kings of Jangha and Konkana. His successor was Ajaya (Ajayapala) to whom the Jangha king brought presents. King Malaharja II, though an infant, humbled the Mlechchha king. After him Bhimdeva II ascended the throne of Gujarat. He was very charitable, prodigant and weak.

Bhim II being unable to control his kingdom on account of his weakness, his Mandakas (feudatories) began to rule over the country. Arjora, son of Dhivala of the Chamharya race, seeking to the king's side annihilated them and protected the kingdom. His son was Ajayapala who delighted in battles and before him kings of the north, east, and south trembled. His son Ajayapala uprooted the principles and bore the brunt of the kingdom with his father Ajayapala. He was thinking of appointing an able minister to take care of his kingdom. The Goddess presiding over his kingdom (Rajyashakti) once appeared to him in a dream and told him that there was one Chandrapa of very splendour in the Rajvira race. His son was Chandraapada or wide-spread fame. His son Somi accepted no god but Jina and no master but Siddhartha. He had, through his wife Sitla, a son named Avartya, whose wisdom was praised by the Gurjara king. Taking his mother in a palanquin, he made seven pilgrimages to Mt. Girnar and Satmitya. He sank tanks and wells, established pipes for distributing water and erected temples. He married Kumaradevi, who bore him Malladevi, Vastupala, and Tejapala. The Goddess asked him to make the last two his ministers.

Vardhvali sent his chief officers to call these two brothers. They presented themselves before the king and paid him their respects with presents

(1) of: also राजा गुजरात का राजा ।
 राजा गुजरात का राजा ।

तुलापुमांसो बहुजोऽतुलेनादीयन्त विस्मापितविश्वलोकाः ॥ ७१ ॥
 स दानपात्रेषु सदानवध्रीः श्रीदानवद्वेषिसमानवेषः ।
 दानं निदानं सततोत्सवानां ददौ सदौचित्यविवेचनेन ॥ ७२ ॥
 जगृह्यस्यामिसमानभवत्या चन्द्रप्रभं तीर्थविभुं तथा तम् ।
 मन्त्री नमस्कृत्य चचाल तस्माद्भुक्तकण्ठतो रैवतदैवताय ॥ ७३ ॥
 रजस्तदा सैन्यपदाभिघाताद्भिन्दुप्रपातादिव खं प्रपेदे ।
 ततोपि सन्तसमिवाकंतापभारेण वारिण्युदधेः पपात ॥ ७४ ॥
 धावत्तुरङ्गाग्रपदैरमन्दमाकृष्य नीतामिव सन्निधानम् ।
 अयोध्यन्ताचलराजभूमि श्रीवत्तुपालध्वजिनी जगाम ॥ ७५ ॥
 न यावद्बुधैः सचिवांशुमाली व्यालीढविश्वो महसाभ्युपैति ।
 तावत्पुरः सान्ध्यघनाघनाभैरवेष्टयताद्रिः पटमण्डपौधैः ॥ ७६ ॥
 इतस्ततःस्थापितकेकिपत्रातपत्रभूतद्ववनोपरुद्धैः ।
 शुस्तरैरुत्तरै रराज पर्यन्तशैलैरिव शैलराजः ॥ ७७ ॥
 रयाश्वमत्तेभवती व्यतीतलङ्घ्याध्वभागा गतिलाघवेन ।
 उपत्यकायामथ रैवताद्रेरियाय सेना सचिवेश्वरस्य ॥ ७८ ॥
 सैन्याय तस्मै समुपागताय तदश्वहेपाप्रतिशङ्खेषा ।
 अगीयत स्वागतगीरिवोचैर्गुहामुखै रैवतपर्वतेन ॥ ७९ ॥
 त्वराकरस्फालनसंज्ञयाश्वान् संस्थाप्य होकारकृतोऽश्ववाराः ।
 उत्तेरुक्तेरितघावितेभ्यस्तेभ्यः परिस्वेदकणाङ्कितास्याः ॥ ८० ॥
 रथा व्यराजन्त वधूर्धराग्रजाग्रन्मुखा द्वारि निवासकानाम् ।
 तूष्णीं वितीर्णोभयगह्वरस्ता इवात्मधुर्योक्षवियोगदुःखात् ॥ ८१ ॥
 उत्तार्यमाणेषु भरातिरेके चक्रन्दुरुद्धैः करभास्तदानीम् ।
 विधीयमानेऽपि हिते नितान्तं कारुण्यं वचो हि व्रुवते न मूढाः ॥ ८२ ॥
 वञ्चलचूला मृदुलोपशाखाः सुखं लिहन्तो लुलदोष्टमुष्ट्राः ।
 स्वैरं विचेरुः परितो महाद्रिसुत्रासयन्तो वनसैरभाणि ॥ ८३ ॥
 निपात्य तोयानि महीरूढाणां छायासु बद्धाः परितो महोक्षाः ।
 पूष्कारिघोणाः परिवृत्य घासमुद्गालयन्ति स सुखं निषण्णाः ॥ ८४ ॥
 उत्तार्य पर्याणखलीनकानि लघूकृताऽपांशुरभूमिकासु ।
 उद्वेष्टमाना लुठदङ्गकानीवाश्वा वितेनुः प्रतिनेमिशैलम् ॥ ८५ ॥
 मत्शृष्टतः स्वाभिजनोऽवतीर्णः कथं कथं नैव विलङ्घिता भूः ।

इत्यन्तरा खेदपरा इवाश्वाः वितेनिरे भूमिविलोकनानि ॥ ८६ ॥
 मुक्तश्रमाः शैलनदीषु पीताम्भसोऽभिपेकाम्बुकणान्किरन्तः ।
 वण्ठैरनीयन्त कुहत्कृतोश्वाः सङ्घाधिपावासपुरोवनीषु ॥ ८७ ॥
 वल्लीषु वद्धा हरितानि नम्रीकृतांसमश्वा मुदमुद्ग्रहन्तः ।
 पुच्छैः प्रशंसन्त इवोल्लसद्भिश्चवभुंरदन्तनादाः (?) ॥ ८८ ॥
 तदास्यवैकृत्यमुदीक्ष्य सद्यस्त्रिकं परावृत्य वनायुदेशे ।
 कस्मिंश्चिदामुञ्चति पादतालं खिखीति कृत्वा कपिरूपपात ॥ ८९ ॥
 आवर्त्तनाभ्यः स्मितपद्मनेत्राश्चक्रस्तनाडम्बरमुद्ग्रहन्त्यः ।
 हभैरभुज्यन्त समुद्रपत्न्यो वलीयसां वा किमसाध्यमस्ति ॥ ९० ॥
 गर्जन्त उच्चैः सुचिरं किरन्तो मदाम्बु जम्वालितधूलिजालम् ।
 गुरूदराद्रिं परितः करीन्द्रा वभुः पयोदा इव नीलभासः ॥ ९१ ॥
 वैतालिकाः प्रस्तुतनित्यकालक्रियापरे सङ्घपतौ वसन्ते ।
 अनूदितां रैवतकाद्रिपादैर्भोगावलीं पेटुरकुण्ठवाचः ॥ ९२ ॥
 विलोकनीयाजनि रैवतस्य गिरेः परिष्वङ्गपरैव तस्य ।
 निवासमालाद्रिसभासमाना दृष्ट्यां प्रकाशावधि भासमाना ॥ ९३ ॥

किं ब्रूमो बहुधा चुलुक्यसचिवश्रेष्ठानुरागादिव

प्राप्तं पृष्ठत एव पत्तनमिति भ्रान्तिं समातन्वति ।

एतस्मिन्कटके गृहोपवनिकालक्ष्मीरूपान्ता वनैः

क्रीडापर्वतता च पादगिरिभिश्चूलाचलालम्बिभिः ॥ ९४ ॥

इति सिद्धसारस्वताचार्यश्रीवालचन्द्रविरचिते वसन्तविलासनामनि

महाकाव्ये प्रभासतीर्थाधिपयान्नावर्णनं नाम एकादशः सर्गः ।

सप्ताम्भोधिषु नादिमर्दलतुलां तन्वत्सु दिग्मण्डली-

दामोड्यामरितामराद्रिसुमहदंशाग्रझाङ्गणे ।

कीर्तिर्वेशनटीव नृत्यति तव श्रीवस्तुपालात्मज !

प्रीतः पश्यति तां च किं च गणनातीतो गणः स्वर्गिणाम् ॥

द्वादशः सर्गः ।

अथ कृतसुकुनश्चुलुक्यभर्तुः सचिवगञ्चीपतिरुन्मिपत्प्रमोदः ।

गिरिवरसुपसृन्न्य रैवताख्यं रुचिरममुं चिरकालमालुलोके ॥ ? ॥

अविरलसरलप्रवालजालप्रसृमरकान्तिकदम्बकैतवेन ।
 अधिभवजलधि ज्वलन्तमुच्चैर्ज्वलनमिवारुणमौर्विनामधेयम् ॥ २ ॥
 कटकतटशिलानिपातचूर्णीभवदुखनिर्झरशीकरोत्करेण ।
 कलियुगमलिने नितान्तमभ्युक्षणमिच्च भूमितलेऽग्निले क्षिपन्तम् ॥ ३ ॥
 अनुचनमलिकोकिलामथूरैरनुनदमाटिवकोटकङ्ककोकैः ।
 अनुसरसि मरालसारसाद्यैर्मुखरितभूर्जितकृजितैः समन्तात् ॥ ४ ॥
 जिनवलिपटहाऽसमाननादैरुपरि घनाघनगर्जितैश्च मध्ये ।
 मदगजरसितैरधश्च वाचालितगगनाष्टदिगन्तभूमिदेशम् ॥ ५ ॥
 ससुदितवनवह्निदल्यमानागरुवनधूमगुरुर्मिकानिकायैः ।
 निजवपुरवगुण्ठितप्रवृष्टाम्बुदशुचिचम्ब्रमिचोपधूपयन्तम् ॥ ६ ॥
 क्वचिदपि चमरैः क्वचिच पूरैः क्वचन मुग्धैः क्वचिदेव चान्द्रभङ्गैः ।
 क्वचिदपि कपिभिः क्वचिद्वराहैः क्वचन गजैरपि राजमानकुक्षम् ॥ ७ ॥
 अनुपथमुपस्वभृतशाखासुखविनिचिष्टशुकाभिनन्द्यमानैः ।
 दिशि दिशि च गमागमप्रवृत्तौर्जिनपतियात्रिकाभारणम्पेतम् ॥ ८ ॥
 जिनपतिमहिमप्रदान्तवैरन्यसनतया चिरमेणविभ्रयेण ।
 विपधरनकुलेन हस्तिसिंहेन च कृतमोहदमुन्दिरांतुना च ॥ ९ ॥
 अनुदिशमकृशप्रभाविभित्तान्धतमसवृत्तिभिरौपधीयितानैः ।
 जिनपतिमभिराहुभागतानाममृतभुजां निवहैरिचोपगटम् ॥ १० ॥
 अनलसरसवश्यधातुग्वन्याञ्जनविपपादपपादिवान्यहस्तैः ।
 अनुतटतटिनीगुहानिकुक्षं दिशि दिशि योगिजनमपात्तमानम् ॥ ११ ॥

(पञ्चादशभिः सुलक्ष्म)

द्विपां दधानो वशमुज्जयन्तं विटग्धयज्जितमुज्जयन्तम् ।
 उत्पद्यमानो गिरिमुज्जयन्तं गिर्या सुरेन्द्रायलमुज्जयन्ताम् ॥ १२ ॥
 श्रीवस्तुपालो जगदेकवीरः श्रीवस्तुपालो जगदे कर्दारः ।
 पैतालिकेनाचलसंस्तयेन पैतालिकेनाचलसंस्तरेण ॥ १३ ॥ (सुलक्ष्म)
 अचल ण्य सुलक्ष्मसभामणे ! सकलभः सहस्रिः कटककोकटः ।
 सचिवभूप ! भवानिष भासने सकलभः सहस्रिः कटककोकटः ॥ १४ ॥
 विभाति कैलास श्वेश्वरेण शिवाङ्गभाजा हृदभासितेन ।
 श्रीनेमिनाथेन कृताश्रियासः शिवाङ्गभाजा हृदभासितेन ॥ १५ ॥
 अग्रमुदभति सिंगुरसङ्घैर्दिङ्मैरभिसिङ्गुरसं गदैः ।

इत्यन्तरा खेदपरा इवाश्वाः वितेनिरे भूमिविलोकनानि ॥ ८६ ॥
 मुक्तश्रमाः शैलनदीषु पीताम्भसोऽभिषेकाम्बुकणान्किरन्तः ।
 वण्टैरनीयन्त कुहत्कृतोश्वाः सङ्घाधिपावासपुरोवनीषु ॥ ८७ ॥
 वल्लीषु बद्धा हरितानि नम्रीकृतांसमश्वा मुदमुद्ग्रहन्तः ।
 पुच्छैः प्रशंसन्त इवोल्लसद्भिश्चवभुंरदन्तनादाः (?) ॥ ८८ ॥
 तदास्यवैकृत्यमुदीक्ष्य सद्यस्त्रिकं परावृत्य वनायुदेशे ।
 कस्मिंश्चिदामुञ्चति पादतालं खिखीति कृत्वा कपिरूपपात ॥ ८९ ॥
 आवर्त्तनाभ्यः स्मितपद्मनेत्राश्चक्रस्तनाडम्बरमुद्ग्रहन्त्यः ।
 हभैरभुज्यन्त समुद्रपत्न्यो वलीयसां वा किमसाध्यमस्ति ॥ ९० ॥
 गर्जन्त उच्चैः सुचिरं किरन्तो मदाम्बु जम्वालितधूलिजालम् ।
 गुरूदराद्रिं परितः करीन्द्रा वभुः पयोदा इव नीलभासः ॥ ९१ ॥
 वैतालिकाः प्रस्तुतनित्यकालक्रियापरे सङ्घपतौ वसन्ते ।
 अनूदितां रैवतकाद्रिपादैर्भोगावलीं पेटुरकुण्ठवाचः ॥ ९२ ॥
 विलोकनीयाजनि रैवतस्य गिरेः परिष्वङ्गपरैव तस्य ।
 निवासमालाद्रिसभासमाना दृष्ट्यां प्रकाशावधि भासमाना ॥ ९३ ॥

किं द्रूमो बहुधा चुलुक्यसचिवश्रेष्ठानुरागादिव

प्राप्तं पृष्ठत एव पत्तनमिति भ्रान्तिं समातन्वति ।

एतस्मिन्कटकै गृहोपवनिकालक्ष्मीरुपात्ता वनैः

क्रीडापर्वतता च पादगिरिभिश्चूलाचलालम्बिभिः ॥ ९४ ॥

इति सिद्धमारस्वताचार्यश्रीत्रालचन्द्रविरचिते वसन्तविलासनामनि

महाकाव्ये प्रभामतीर्थधिपयात्रावर्णनं नाम एकादशः सर्गः ।

सप्ताम्भोधिषु नादिमर्दलतुलां तन्वत्सु दिग्मण्डली-

दामोद्दामरितामराद्रिसुमहद्वंशाग्ररङ्गाङ्गणे ।

कीर्तिवदनटीव नृत्यति तत्र श्रीवस्तुपाद्यात्मज !

श्रीतः पश्यति तां च किं च गणनातीतो गणः स्वर्गिणाम् ॥

द्वादशः सर्गः ।

अथ नृत्तगुनकृतचुलुक्यभर्तुः सचिवशानीपनिमन्मिपत्प्रमोदः ।

गिरिवारमुत्सृज्य रैवताख्यं मन्त्रिममुं चिरकालमानुष्योके ॥ १ ॥

अधिरलसरलप्रवालजालप्रसृमरकान्तिकदम्बकैतवेन ।
 अधिभवजलधि ज्वलन्नुच्चैर्ज्वलनमिवाग्णमौर्विनाम्बुधेम् ॥ २ ॥
 कटकनटशिलानिपातचूर्णाभयदुर्नमिषेरशाक्रगेन्द्रेण ।
 कलियुगमलिने नितान्तमभ्युक्षणमिव भूमितलेऽम्बिके क्षिप्रन्मसु ॥ ३ ॥
 अनुयनमलिमोविलामयुरैरनुनदमाटिवक्रांष्टकामांशैः ।
 अनुसरसि मरालसारसाद्यैर्मुग्धरिनमूर्जितर्जजनेः नमन्तान् ॥ ४ ॥
 जिनवलिपट्टाऽयमाननादैर्गपरि वनावनवार्जितम् स च ।
 मदगजरसितैरधश्च चाचालिनगरानाष्टदिरान्तदुष्मिंजसु ॥ ५ ॥
 समुदितवनयद्दिद्यमानागम्यनभ्रमसुमिं प्रतिसिमांशैः ।
 निजचपुरयगुणितप्रवृष्टास्तुदृष्टुचिप्रस्रभिद्रोप इषकन्तसु ॥ ६ ॥
 पान्चिदपि चमरैः पान्चिच परैः पान्चन सूर्यैः पान्चोद सप्तमसु ॥ ७ ॥
 पान्चिदपि कपिभिः पान्चिहरातैः पान्चन सार्जैरपि सप्तमसु ॥ ८ ॥
 अनुपथमुपलब्धतशापारुणयिनिविषण्णदाकिरुणसु ॥ ९ ॥
 दिशि दिशि च गमागमप्रकृषांजिनपान्चिप्रस्रभिद्रोप इषकन्तसु ॥ १० ॥
 जिनपतिसमित्सप्रधान्तैरुत्तरसननया धिरभेण्यैः पान्चैः ॥ ११ ॥
 विपथरनकुलेन तरितारितेन च कृतसाहस्यैः पान्चैः ॥ १२ ॥
 अनुदिशामकृशाप्रभाविगिलाभतसाधननिनिषेण्यैः पान्चैः ॥ १३ ॥
 जिनपतिसभिरानुसामानासामान्यैः पान्चैः ॥ १४ ॥
 अनलसरसवृष्णभातनया तनसिपपात्रपात्रैः पान्चैः ॥ १५ ॥
 अनुतटगतिनीशुतानिकृषां दिशि दिशि पान्चैः पान्चैः ॥ १६ ॥

द्विषां कृषां पञ्चमहाकृषां विषयस्यैः पान्चैः ॥ १७ ॥
 एतद्व्यमानो गिरिगण्डपानं विषयस्यैः पान्चैः ॥ १८ ॥
 श्रीवस्तुषां पञ्चमहाकृषां पान्चैः पान्चैः ॥ १९ ॥
 विनातिवैल्लापसंशयेन विषयस्यैः पान्चैः ॥ २० ॥
 एतत् एष एतद्व्यमानो विषयस्यैः पान्चैः ॥ २१ ॥
 शक्तिरूप ! अस्मिन् भाग्ये सप्तमसु ॥ २२ ॥
 विनातिवैल्लापसंशयेन विषयस्यैः पान्चैः ॥ २३ ॥
 पञ्चमहाकृषां पान्चैः पान्चैः ॥ २४ ॥
 एतद्व्यमानो विषयस्यैः पान्चैः ॥ २५ ॥

ननु सचिवेश ! यशांसि भवानिव करतरवारिरूहाणि ॥ ३१ ॥
अत्रस्थायी भवतु मुदे वो नेमी देवो नेमी रतिपतिमन्युध्वंसी ।
मन्युध्वंसीव गुणनिकाये गौरीकाये गौरीव सति निकामं यस्य ॥ ३२ ॥

श्रीनेमिचैत्यमभितः सुरसप्रचारै-
स्तरैरुदारतरशुक्तिभवानुकारैः ।

आपूरिताखिलनतोन्नतशृङ्गदेशः

पृथ्वीवधूमुकुटतामयमेति शैलः ॥ ३३ ॥

कण्ठेकालः साम्बुभिः शेषभागे भस्मोद्धृली व्यम्बुभिश्चाम्बुवाहैः ।
शीर्षप्रेङ्खद्वल्लरीभिर्जटावान् साक्षादग्रे ते गिरीशो गिरीशः ॥ ३४ ॥
तन्वते धवलताभृतः स्फुरच्चित्रकाः प्रवलभीप्रपञ्चिनः ।
मत्तवारणमनोहरा गिरेरस्य पादगिरयो गृहायितम् ॥ ३५ ॥
इह विविधमणीप्रकाशगौणीकृतशुचिरोचिरधित्यकावनीषु ।
विहरति हरिदश्व एष शाखाभृग इव केवलपिङ्गलांशुलोमा ॥ ३६ ॥
स्निग्धाञ्जनद्युतिभृतः कनकावदातं तेजोन्तरा कलयतः प्रतिगर्जतश्च ।
अस्याम्बुदस्य च परिक्षरतः पर्यासि प्रेक्षापरः परमहो यदि वायुरेव ॥ ३७ ॥

श्लथयति न यदास्मिन्खेचरी मानमुद्रां

मृदुलपदविलासं बोधिता कोकिलाभिः ।

कुपित इव तदानीं भाषयन्गर्जनादै-

र्नयति नियतमेतां भर्तृकण्ठं पयोदः ॥ ३८ ॥

अत्र रात्रिमरुदेणचक्षुषां स्तेनवद्धरति मानसगपदम् ।
सागसि प्रियतमे करोत्यहो तेन वद्धरति मानसं पदम् ॥ ३९ ॥
प्रालम्बवानिव निपातिषु निर्क्षरेषु कोटीरवानिव जिने शिरसि प्रनिष्टे ।
अस्तं विधाबुदयमंशुमति प्रयाति ताटङ्गवानिव घिराजति शैलराजः ॥ ४० ॥
स्वर्दण्डान्वितममरापगाडुकुलं दिक्पुत्रीकलितमुहुर्ब्रजावच्युलम् ।
एतस्य क्षितिधरनायकस्य मूर्ध्नि व्योमेदं ध्रुयति महानपत्रलीलाम् ॥ ४१ ॥
नागार्जुनेनार्जुनशक्तिना टपन्मयो महानत्र दशारमण्डपः ।
कीर्णोऽस्ति साकं पशुवाटवेदिकैकस्तम्भसौधाम्बुरसल्लरिवादिभिः ॥ ४२ ॥
राजीमतीपाणिनिपीठनोण्यमे विलोक्य भोज्यार्हपुपाहृतान्वशान् ।
संसारनिर्विण्णमना जिनाधिपः शिवैशसोपानमिदंननास्तदत् ॥ ४३ ॥
इह प्रसूनैर्भूतयो निरन्तरं पल्लवुपास्ति रचयन्नि नैमिनः ।

पर्यायवृत्तिर्न मता मनीषिणां धर्माजने श्रीरियमित्वरा यतः ॥ ४४ ॥
 श्रीनेमिनाथस्य जगन्नयीशितुः सेवासु हेवाकिनचित्तवृत्तिभिः ।
 उपत्यकामुष्य नरैर्निरन्तरं निचीयते किञ्च सुरैरधित्यक्ता ॥ ४५ ॥
 भावप्रपातिवरकोकनदान्वितोऽयं भावप्रपातिवरकोकनदान्वितोऽयम् ।
 देव ! क्षमाधरसमान ! महागिरीश ! देवक्षमाधरसमानमहागिरीशः ॥ ४६ ॥

श्रीनेमिः कर्णधारः प्रवहणति भवान्भोनिधौ पर्वतोऽयं
 कृपाः श्रृङ्गाणि शास्त्रादिकसुरलयनीपञ्जरीवन्धुरूपाः ।

अत्रारित्रावलीत्वं सततमुभयतः शास्त्रिनामुल्लसन्त्यः

शाखाः पाषाणसन्धिप्रकरभवमरुत्कम्प्यमानाः अयन्ते ॥ ४७ ॥

कैलासस्य यथालकाऽचलपतेरस्योपकण्ठावनौ

मुक्ताजालविशालसालवलयं देवानुजः स्वाख्यया ।

तेजःपालपुरं पुरं विरचयाञ्चक्रे यदन्तःस्थितं

चैत्यं पार्श्वजिनस्य नायकमणिप्रागल्भ्यमभ्यस्यति ॥ ४८ ॥

तीरेऽस्यैव कुमारदेविजननीश्रेयःकृतेऽकारयत्

कासारं सुकृतैकसारभवनः श्रेयान्स एवानुजः ।

यद्वारीणि निपीय पङ्कजरजोहारीणि धुन्वन् शिरः

श्लाघां सङ्गजनः करोति मुदितो यस्यादितो जन्मनः ॥ ४९ ॥

इत्येवं वत रैवतक्षितिधरव्यावर्णनापद्धतौ

तेजःपालपुरप्रथामवितथामाकर्ण्य वैतालिकात् ।

प्रीतात्मा गुरुसङ्घलोकसहितो गत्वात्र मन्त्रीश्वरः

श्रीवामेयजिनार्चनं विरचयाञ्चक्रेऽतिशक्तः श्रिया ॥ ५० ॥

इति सिद्धनागस्वताचार्यश्रीशालचन्द्रधिरचिते वसन्तविलासनामनि

महाकाव्ये रैवतकगिरिवर्णनं नाम द्वादशः सर्गः ।

आधारः पन्नगानां पतिरवनिश्रग्रामणीरेप मध्ये

प्राच्यप्रत्यक्षपयोधयोः सिचयपरिचयः कण्ठकश्चन्द्रलोकः ।

आस्थं च स्वर्गलोकमिदं दशपुरमग्निचयः पट्टनाः श्री-

मन्त्रीन्द्रो वन्तुपालान्मज ! तव यज्ञसः पूर्णकृष्णम्य पश्य ॥

त्रयोदशः सर्गः ।

अथादितीर्थेशमुपत्यकापुरीवतंसमभ्यर्च्य वसन्तसञ्ज्ञितः ।
सङ्घाधिनाथो गुरुसङ्घसंयुतस्तं रैवतं पर्वतमारूरोह सः ॥ १ ॥
गिरीन्द्रमारूढवतोऽस्य सानुषु स्थिता ददत्योऽलिरवैः किलाशिषः ।
शाखाभुजोल्लासितपल्लवाञ्चलैर्निरुञ्छनानीव लता वितेनिरे ॥ २ ॥
सङ्घेशिता नेमिजिनेशितुस्ततः प्रासादमासादयति स्म सादरः ।
वलेन यः केतुकरेण कल्मषच्छिदार्थमाकारयतीव देहिनः ॥ ३ ॥
तस्मिन्नसौ सङ्घयुतो जिनेश्वरं श्रीनेमिनामानममानमानसः ।
विलोक्य केकीव पुरो नवाम्बुदं भेजे मुदं बाष्पकदम्बितेक्षणः ॥ ४ ॥
महीतलोत्तंसितमौलिमण्डलस्ततो जिनाखण्डलमेनमादृतः ।
प्रणम्य सम्यक्कवितागुणः कृती स देवदैत्यस्तुतमस्तवीदिति ॥ ५ ॥
तुभ्यं महानन्दसरोजभास्वते पारेतमोयोगिविलोकितात्मने ।
श्रीनेमिनाथ ! स्मरदर्पदारिणे त्रैधं त्रिकालैकविदे नमो नमः ॥ ६ ॥
स्तुत्वैति तीर्थङ्करमाकरो धियामयं नयज्ञो गुरुभिः समन्वितः ।
समाहितो निर्मितचैत्यवन्दनः स्नात्रक्रमं कर्तुमधाहुपक्रमम् ॥ ७ ॥
पयोजघण्टापटहोरुञ्जल्लरीमृदङ्गभेरीरवभङ्गिसङ्गिनि ।
सुश्राविकामङ्गलगीतिडम्बरे गिरेर्गरीयःशिखरेषु मूर्च्छति ॥ ८ ॥
सुक्षीरमुख्यैरमृतैर्यथाक्रमं कर्पूरमुख्यैरपि सैप पञ्चभिः ।
असिखपत्तीर्थपतिं समन्वितः सुश्रावकैः काञ्चनकुम्भपाणिभिः ॥ ९ ॥

(युग्मम्)

गजेन्द्रकुण्डाम्बुभृतैर्महर्द्धिभिः कुरभैः कराम्भोजसलीलनामितैः ।
ततोऽपि जायापतयो निरन्तरं जिनेश्वरं ते खपयाम्बुविरे ॥ १० ॥
आत्मानुकूलप्रकृतिः कृतादरो हुकूलपाणिः परमेशितुर्वपुः ।
न्यमार्जयत्सङ्घपतिः समाहितो जन्माभिपेके मरुतामिवेश्वरः ॥ ११ ॥
कस्तूरिकाचन्द्रसुचन्दनद्रवैः कङ्कोलकृष्णागुरुपङ्कमिश्रितैः ।
कृतास्यकोशः सविकोशमुत्ततो लिलेप तीर्थेशमलेपमानसः ॥ १२ ॥
महर्द्धिभिर्भक्तिसमिख्वासनस्तैस्तैः समस्तैनसि खण्डनापरः ।
अपूजयत्पूजितकर्मकर्मठः पूजाप्रकारैर्जगदीशमष्टभिः ॥ १३ ॥
उदंशुरत्नाङ्कुरभक्तिभासिभिर्विभूषणैस्तेन विभूषितो विभुः ।
श्रीनेमिनाथोऽसितदेहदीधितिः समुहसद्विशुदिवान्बुदो व्यभात् ॥ १४ ॥

अनेकवर्णैः शितिकान्तिभिर्महान् महांशुकैस्तेन जिनेश्वरोऽर्चितः ।
 भाति स्म सान्धैरयमेव पर्वतो वनोपवीतः परितो घनैरिव ॥ १५ ॥
 महाध्वजोऽराजत राजतप्रभैः पट्टांशुकैस्तेन जिनालयोपरि ।
 विनिर्मितो निर्मितपापनिष्कृतिर्गाङ्गप्रवाहो हिमवद्गिराविव ॥ १६ ॥
 सङ्घाधिपः सर्वजनैः समं ततः समन्ततः स्नात्रविलेपनार्चनैः ।
 सम्भाव्य भव्योऽयमवन्दत क्रमादतः क्रमास्तज्जगतीगताहताम् ॥ १७ ॥
 गुरोः क्रमाग्रोपगतः शमिक्रियागुरोरयं पूरितविश्ववाञ्छितः ।
 प्रेक्ष्यां पुरस्तीर्थपतेः सुरासुरप्रेक्ष्यां ततः कारयति स्म सङ्घयुक् ॥ १८ ॥
 अयं ततो मङ्गलतूर्यमण्डलप्रतिस्वनत्रासितदुर्युगस्मयः ।
 प्रभोः पुरस्ताद्धनसारदीपकैरारात्रिकं यात्रिकसत्तमो व्यधात् ॥ १९ ॥
 विधाय धीमानथ चैत्यवन्दनां गुरुपदेशं च निशम्य भावतः ।
 तत्र क्षणादेव स देवसेवकत्रजेषु सत्कारमकारयत्कृती ॥ २० ॥
 अथाश्विकालोक्तसाम्बसानुषु प्रद्युम्नशृङ्गेप्यधिरुह्य सङ्घयुक् ।
 समाहितः स्नात्रविलेपनार्चनप्रेक्ष्यादिकं सर्वमसावसाधयत् ॥ २१ ॥
 अवारितं सत्रमसूत्रयत्ततस्तत्राभितस्त्रासितकल्मषोदयः ।
 प्रीतो यदालोक्त एव गाथकप्रतिस्वनैरस्य जगौ यशो नगः ॥ २२ ॥
 निसर्गतो दुर्गतिदौस्थ्यपादनक्षमं मुखोद्घाटनपर्वं सर्वथा ।
 चकार संवेन समं जिनेशितुर्विकाशलक्ष्मीरथ कोशवृद्धये ॥ २३ ॥
 राजीमती यत्र सती सुतीव्रतो वैराग्यतः स्वाभरणान्यचूर्णयत् ।
 तन्मृत्तिकापिण्डमथात्मवेद्मनो देवालये पूजयितुं जनोऽग्रहीत् ॥ २४ ॥
 यदुज्जयन्ताचलचूलिकागतः श्रीवस्तुपालो निकटप्रवर्तिनि ।
 स्वनाम चन्द्रे लिखति स्म नाम तच्चिह्नापदेशादवलोक्यते जनैः ॥ २५ ॥
 अथोच्चकैर्गाङ्गदवागुदश्रुदृग्गुगः पुनर्दर्शनदानयाञ्चया ।
 कथञ्चिदापृच्छय स तीर्थपार्थिवं गिरेः समं सङ्घजनैरवातरत् ॥ २६ ॥
 पन्थाः शिवः स्यात्तव गच्छतो निजां पुरीं पुनर्दर्शनमेतदस्त्विति ।
 श्रीनेमिशैलोऽम्बुदगर्जिभापया वसन्तपालं समभापतैव सः ॥ २७ ॥
 समुत्तरन्सङ्घजनोऽतिकौतुकी गिरेः कपाश्मप्रतिमेषु सानुषु ।
 लिलेख हेमोर्मिकया प्रकाशिनीं यात्राप्रशस्ति निजनामचिहिताम् ॥ २८ ॥
 नीरन्ध्रगैलदुममण्डलीतलप्रयायिनं तं जिनयात्रिकत्रजम् ।
 पस्पर्शा पादैर्न तमोपहारकृन्महा महापापभयादिवार्यमा ॥ २९ ॥

The king was much pleased with their charming address, modesty, and mode of speaking, and offered them his ministership. Vastupala thereupon told him plainly that the kings were greedy of wealth and the officers followed their whims. He was prepared to accept the ministry, if the king followed the path of justice, gave up greediness, removed backbiters and adopted an attitude of calmness. The two brothers were then invested by the king with the golden seal of the ministry.

This appointment led to the rise of the kingdom of Viradhavala. Viradhavala had taken by force the port of Cambay, which was under the kings of Latadesa. It was a highly flourishing and a principal port of Gujarat and a place of great power and importance. Vastupala was sent as its governor by Viradhavala. His entry in the city was hailed with joy by the residents and traders of Cambay. Under his rule the port, which was mismanaged by the persecution of evil-minded officers, regained its lost splendour. He honoured all the religions with clothes and food, so that everyone thought that the minister belonged to his own religion. Being fond of poetical past-times, he offered so much to the poets that the long-accumulated fame of Munja and Bhoja faded before his. While Viradhavala was engaged with the kings of Marwad, who were fighting with the king Tanasaka, Sankha, the lord of Broach, marched with a large army to recover the lost port of Cambay which originally belonged to Broach. Sankha sent an embassy to Vastupala, with the following message—"Viradhavala, though powerful, is at present attacked by many kings of Marwar and his victory is nowhere to be seen. It is very rare that the Chahamanas king comes here. Ruled by making him to enter Cambay. Viradhavala had given you orders with a smile for the protection of the city, but the appreciative Sankha will give you a country. Wavering in mind, if you do not make Sankha your lord, he will appoint another governor, when he has conquered Cambay. It is well known that twelve feudatory chiefs bound with a golden chain at his left foot are weeping, rolling on ground. While attacked on one side by the sons of Arjunda making the king of Malwa interfere, and while on the other side the army of the Yadava king (Sinhana) came out like Kalkuta poison from the latent-ocean churned by the powerful Sankha alone, the dreadful Sankha regarded the army of the Yadava king. I hint in your heart, who will stand before Sankha at the blow of whose sword even the thunderbolt breaks. Fly, fly, before you come in his eye, as no one will be able to meet Sankha in the world." Viradji, who foreheard because of his dream, said to the king of Broach, "You must be from now, as Sankha comes transferring the power of his power, replied with a smile—"I am ready to meet Sankha in the world, if he made a mistake in his aim, let him come. My sword is ready to cut off his head, if he does not let him come. It is good that he will come, but I will not let him have the least of the ocean. It is good that he will come, but I will not let him have the least of the ocean."

तदपि तन्मिवापि कुर्वन्मन्त्रान् ॥ ४४ ॥
 प्रत्यक्षं दृश्यते तत्रापि प्रत्यक्षं दृश्यते ॥ ४५ ॥
 समस्तस्यैव समानः प्रत्यक्षं दृश्यते ॥ ४६ ॥
 प्रमाणद्वयमप्यन्यतः सद्यो विद्यते ॥ ४७ ॥
 रजः सता सङ्गमनापत्ता वसन्तः ॥ ४८ ॥
 वाङ्मिवापि पदवादेन विना विना ॥ ४९ ॥
 तत्रापि सङ्गमनापत्ता वसन्तः ॥ ५० ॥
 नैरन्ध्रशोभा विनाप्यन्यतः प्रपन्नं विनापि ॥ ५१ ॥
 उपर्युक्तं चोपरोक्तं न प्रत्यक्षं दृश्यते ॥ ५२ ॥
 वसन्तस्यैव प्रमाणद्वयमपि ॥ ५३ ॥
 दृष्टिकोणात् इव तत्रापि सङ्गमनापत्ता ॥ ५४ ॥
 पुरी नदन्मन्त्रैर्दृश्यते ॥ ५५ ॥
 वसन्तस्यैव प्रमाणद्वयमपि ॥ ५६ ॥
 अथ किमिदं किं वा विनापि वा ॥ ५७ ॥
 व्याख्यायन्मन्त्रं विनापि वा ॥ ५८ ॥
 प्रमाणद्वयमपि विनापि वा ॥ ५९ ॥
 वसन्तस्यैव प्रमाणद्वयमपि ॥ ६० ॥
 एकं प्रमाणद्वयमपि विनापि वा ॥ ६१ ॥
 एकं प्रमाणद्वयमपि विनापि वा ॥ ६२ ॥
 यथा तथा तत्रापि सङ्गमनापत्ता ॥ ६३ ॥
 सिद्धिर्वापि सङ्गमनापत्ता ॥ ६४ ॥
 वसन्तस्यैव प्रमाणद्वयमपि ॥ ६५ ॥
 परः सद्यो यतः परः सद्यो यतः ॥ ६६ ॥
 अतिप्रवादात् सङ्गमनापत्ता ॥ ६७ ॥
 सा पावना नैव सङ्गमनापत्ता ॥ ६८ ॥
 इति च सङ्गमनापत्ता ॥ ६९ ॥
 स्वाध्यायनार्थः कल्पवृक्षपरिवृत्तः ॥ ७० ॥
 विद्यते तत्रापि सङ्गमनापत्ता ॥ ७१ ॥
 फलानि काङ्क्षन्ति विनापि ॥ ७२ ॥

॥ १ ॥ ...
 ॥ २ ॥ ...
 ॥ ३ ॥ ...
 ॥ ४ ॥ ...
 ॥ ५ ॥ ...
 ॥ ६ ॥ ...
 ॥ ७ ॥ ...
 ॥ ८ ॥ ...
 ॥ ९ ॥ ...
 ॥ १० ॥ ...
 ॥ ११ ॥ ...
 ॥ १२ ॥ ...
 ॥ १३ ॥ ...
 ॥ १४ ॥ ...
 ॥ १५ ॥ ...
 ॥ १६ ॥ ...
 ॥ १७ ॥ ...
 ॥ १८ ॥ ...
 ॥ १९ ॥ ...
 ॥ २० ॥ ...
 ॥ २१ ॥ ...
 ॥ २२ ॥ ...
 ॥ २३ ॥ ...
 ॥ २४ ॥ ...
 ॥ २५ ॥ ...
 ॥ २६ ॥ ...
 ॥ २७ ॥ ...
 ॥ २८ ॥ ...
 ॥ २९ ॥ ...
 ॥ ३० ॥ ...

(पुनः)

॥ ३१ ॥ ...
 ॥ ३२ ॥ ...
 ॥ ३३ ॥ ...
 ॥ ३४ ॥ ...
 ॥ ३५ ॥ ...

नास्ताः प्राण्यजालिकाः प्रतिपूरं तैव मन्वीन्ना-
 ऽकापुनाः पुनयास यामिकदशां साहित्यसम्पन्नतः ।
 निरां यामि पतिवता विपुलिनाः सिद्धिनाप्राप्तसु-
 स्तरपुण्ड्रमसेवनन्पतिकरपुञ्जानपञ्चलि ॥ ७ ॥
 नास्ता अग्रपुटीः पुटीपुण्ड्ररुणालादयः सात्क्रिया-
 धारः कारयति स्म मस्तिनकलिः श्रोत्रविपालः कृती ।
 पासास्यन्तरनिस्संशयलभोविश्रान्तसृष्टिः क्षणं
 परमं स्वस्तिकरोति सोऽपि मुदिता देवः पतिपुञ्जनाम् ॥ ८ ॥
 मन्वीन्ः कर्णापरः प्रतिपूरं प्रत्यादितेषु प्रति-
 ग्रामं चाप्रतिभः प्रतिस्वलयं तत्तत्प्रतिप्रान्तम् ।
 अन्तःसवमसेवपुलिनासासं पदेषु पयः
 पापपापमसुख पापति यशो वीर्यपु पाप्यो जनः ॥ ९ ॥
 किं यमैः श्रमनिःसदो ययमसौ श्रोत्रस्विपालोऽवना
 यमुत्पादनपरपरां व्यथित यामुज्जालिसिनिवजः ।
 तामाख्यामिषि क्षमा न कथां व्योम्निव नाराजो-
 मुकेश्वरं दिनेन ये कथापुं अन्ताः प्रवन्वन्ति ॥ १० ॥
 वृत्तविषयवदन्तुभावलिखितं तत्कालसुगोदयः
 कस्याश्चिद्व्यथितस्वयमस्य विषयाद्व्यगोचरं न-यती ।
 एकस्मिन्समयं समस्य पलितव्याजं नक्तोपा-
 राचयेत् सुविचक्षणा किल जन्तुवदन्तिवका दलिका ॥ ११ ॥
 त्वं विशदय विवेकवानसि पशुः कामाजुर्वी सा पुन-
 स्त्वं दुर्भेदमिदं विषयः पदमसि आवा तु चिन्तामणिः ।
 त्वं विद्विष्यद्विरोमाणिः परमविद्वेषः स कण्ठम-
 स्तन्मन्वीशोवदन्त्य ! कः किल भवेत्तिया वदान्यस्तव ॥ १२ ॥
 श्रीमान्नीशो वसन्तपालः अवनः प्राड्यनापापाल-
 व्वालामुलवावामासलिलेऽप्यस्मिन् अदो अकृति ।
 आदास्यन् सुवनापकारकरो नाराणि सुधाः कृता
 दासिन्मः दानजैरसुं यदि अवाजापरविषयन्तः ॥ १३ ॥
 अत्यथुं तव दानपात्रातये अदानलोलिपिं

॥ १ ॥ ...
 ॥ २ ॥ ...
 ॥ ३ ॥ ...
 ॥ ४ ॥ ...
 ॥ ५ ॥ ...
 ॥ ६ ॥ ...
 ॥ ७ ॥ ...
 ॥ ८ ॥ ...
 ॥ ९ ॥ ...
 ॥ १० ॥ ...
 ॥ ११ ॥ ...
 ॥ १२ ॥ ...
 ॥ १३ ॥ ...
 ॥ १४ ॥ ...
 ॥ १५ ॥ ...
 ॥ १६ ॥ ...
 ॥ १७ ॥ ...
 ॥ १८ ॥ ...
 ॥ १९ ॥ ...
 ॥ २० ॥ ...
 ॥ २१ ॥ ...
 ॥ २२ ॥ ...
 ॥ २३ ॥ ...
 ॥ २४ ॥ ...
 ॥ २५ ॥ ...
 ॥ २६ ॥ ...
 ॥ २७ ॥ ...
 ॥ २८ ॥ ...
 ॥ २९ ॥ ...
 ॥ ३० ॥ ...

एतन्नि पुनरानुभव सिद्धमनुभवानुभवसौ

मन्वाद्योस्य श्रुत्यायते स्म निर्भूतं देहेऽस्य देहेऽवरः ॥ २९ ॥

श्रीधण्डद्वेषेनैरुलमलं केलींलोकीनां

पुष्पसम्पत्करलं पुटकिनापञ्जलनैरुलम

दौत्यं सद्गतिस्वङ्गमायतयते स कल्पते भाष्यै-

त्रिप्राहे चरदंहेयुक्पहिजन श्रीवरविप्रातोऽन्वहेम ॥ ३० ॥

देषां कुन्तयते सुजाति निरिणे वाङ्मर्यादे जले

वा मज्जासि विद्योसि श्रीधण्डद्वेषद्वेष वद्वेषय

कित्तु श्रुतवपानमुपमथवा तन्वे तपः सम्यत

वाच्यादैन्यस्यते यदि कश्चिदंदिप प्राच्येन समान्जग ॥ ३१ ॥

वर्मा दंस्पति याचितां निजसितां त्वासेव मद्यं प्रिये

वाच्यासुिवधमना जनः पुनरथ तस्मिन्वपि स्वासिति

त्वं प्राणानमरोति मामपि विना धरुं देसा त्वासेते

मन्वेऽहे तु न हन्त चकसिद्युनादंल्लावयोधिर्वादेशाम ॥ ३२ ॥

रोमान्ङ्गनाया तथा वड्विषिवं तन्वो रदन्तो न के

नोपन्ते यमकिङ्कुरैः पतिजनार्दङ्किय वच्यजवते

दिष्टयाहे त्वधिस्त्व संभ्यतजय येविस्त्रिये जाचितं

मात्ता सम्यति सद्गते तवकेते दंहेऽवरोदंत्वरम ॥ ३३ ॥

इत्येहे सचिद्वचरस्य कलयन्वमानिकं यातवा-

नयित्वन्व इति श्रुती वदस्यति तत्कामुसमयायिगः

मत्तः शोक्तपरः केतो परहितसदातिमसदाभुना-

पावं श्रुतजनाऽस्ति यस्य हि स हि काप्रासिते सौदंति ॥ ३४ ॥

अभियुक्तविशिष्टादनामस्यित्तनः श्रीवसिष्ठलं तथा

तत्र सद्गतिप्राणिप्राडनकेते निर्णाय लयादिकम

सद्गंयं प्रियेयप मन्वेमवते यमः स्वर्देवातिकं

मोच्यन्ते यदा मातरेयमसुं यथासित्तनःप्राडित्तिकं ॥ ३५ ॥

जनः के न यदिति के न श्रुतेन के न परिचयिते न

श्रीमन्श्रीभारः नवकर्म पतिमा न याति सद्गतेयते

पञ्चादिदेवदर्शनः प्रदर्शनपरिचयः यमः सुभां सद्गतिं

श्रीमन्श्रीभारः नवकर्म पतिमा न याति सद्गतेयते ॥ ३६ ॥

चतुर्दशः सर्गः

वर्षे हर्षनिपण्णपण्णवतिके श्रीचिकमोर्वीभृतः

कालाद्वादशसंख्यहायनशतात् मासेऽत्र माघाह्वये ।
पञ्चम्यां च तिथौ दिनादिसमये वारे च भानोस्तचो-

द्रोढुं सद्गतिमस्ति लग्नमसमं तत्त्वर्थतां त्वर्थताम् ॥ ३७ ॥
सद्बोधादधिगम्य सर्वमिति तत्पीयूषवाद्धोषमं

सन्तापोर्जितिवर्जितो गिरिरिव प्रोल्लासिरोमाङ्गुरः ।
मन्त्री जैत्रगुणं निजाङ्गमथ श्रीजैत्रसिंहं समा-

हृयास्मै नतमौलयेऽवनिधुरामारोप्य शिक्षां ददौ ॥ ३८ ॥
वत्स स्वच्छगुणप्रवीण! भवते शिक्षावचःख्यापनं

यत्किञ्चिज्जनिकर्तृभावविवशैरस्माभिरातन्यते ।
माधुर्यङ्करणं तदिक्षुशकले शङ्खे च शौक्ल्यार्पणं

पावित्र्यप्रथनं वताङ्ग ! पयसि स्वर्गे च वर्णक्रिया ॥ ३९ ॥
आधारः सुतरामतः परमसि त्वं वत्स! राज्यश्रियां

नाधारस्तु तवास्ति कोऽपि दधतो धार्त्रीं यथा पोत्रिणः ।
आत्मासौ भवतात्मनैव तदहो तेनैव विश्वत्रयी-

सङ्गीताद्भुतशक्तिवैभवभृता धीरेण धार्योऽन्वहम् ॥ ४० ॥
किञ्चास्माभिरभिज्ञ! सद्गतिकरग्राहाय धर्माज्ञया

सद्बोधेन निमन्त्रिते नगपतौ शत्रुञ्जये गम्यते ।
त्वन्मातुस्त्विदमप्रियं हि ललितादेव्यास्तदेवास्त्विह

त्वं चास्याः पदपद्मपद्मपदतया साकं धुरं धारय ॥ ४१ ॥
दिग्भर्तारमितोपि कीर्त्तिसुधया संशुक्लयेथास्तथा

सर्वत्रापि जनानुरागविभवैस्त्वं चित्रयेथा अपि ।
वंशाधारपरैश्च सद्गुणभरैश्चन्द्रोदयं ताडये-

र्वणीयाः पुरतोरणानिह सदारम्भोचितीमाचरेः ॥ ४२ ॥
देवान्दार्शानिनो द्विजानथ गुरुन्देवाधिदेवानुरु-

कृत्यौचित्यविवेचनान्यहरहस्त्वं वत्स ! संपूजयेः ।
सत्कुर्याः कविपुङ्गवेषु च सदा यस्मादमीभ्यः परः

पूज्यः कोपि न कोपि नोपकरणोद्युक्तः सुहृत्कोपि न ॥ ४३ ॥
शिक्षायामिति कुङ्कुलीकृतकराम्भोजदधीमौलिना

जैत्रेणाश्रुविमिश्रनेत्रयुगलेनाङ्गीकृतायामथ ।

मन्त्रोत्पत्तिरिति चोक्तं परमं प्रकृतं कर्तुं शक्यं ॥ ५१ ॥
 यथात्मनि चोक्तं तद्विद्यमानं चोक्तं तद्विद्यमानं
 स्तथात्वं प्रकृतान्तरात्मनि चोक्तं तद्विद्यमानं ॥

॥ ५० ॥ तस्मिन्पर्वणि सूर्यः प्रथितं नामैवैव व्यसत ॥
 ईश्वरकृपामुत्पत्तिवत्प्रकृतं चोक्तं तद्विद्यमानं
 सूर्यमङ्गलित्वात्समाप्तितमव प्रकृतं तद्विद्यमानं ॥

॥ ४९ ॥ प्रापद्य सप्ततिं तज्जितकरः श्रीनामिजन्मा जिनः ॥
 श्रीवधुः सममन्त्रेणितया मुनिवधया अहया
 किञ्चिद्व्यसन्नः सूर्यगणैः स्वामादंनः सुतम् ॥
 अन्तरात्पत्तिं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं

॥ ४८ ॥ प्राप स्वर्गान्तरात्पत्तिवत्प्रकृतं तद्विद्यमानं ॥
 तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं
 तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं
 तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं

॥ ४७ ॥ स्तेजःपालस्तज्जितः समलक्षणास्तितः प्रथितः ॥
 राज्यादितरपयचारादिवधुं कर्तुं शक्यः शिष्टम् ॥
 नाद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं

॥ ४६ ॥ तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं
 तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं
 तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं

॥ ४५ ॥ स्वानन्दं न तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं
 तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं
 तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं

॥ ४४ ॥ प्रथमस्वयन्कृतं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं
 तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं
 तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं तद्विद्यमानं